

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΘΕΜΑ: ΤΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΩΣ ΔΕΙΦΟΡΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ
ΜΟΝΤΕΛΟ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΤΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ
ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΤΟ ΝΑ
ΓΙΝΕΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ**

ΟΝΟΜΑ ΦΟΙΤΗΤΗ:

Αναμουρλής Χαράλαμπος

A.M.: 4242018001

Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή

Βασίλειος Παπαβασιλείου	Αναπληρωτής Καθηγητής Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Επιβλέπων
Μαρία Καΐλα	Καθηγήτρια Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Μέλος Συμβουλευτικής Επιτροπής
Παναγιώτης Σταμάτης	Αναπληρωτής Καθηγητής Τ.Ε.Π.Α.Ε.Σ.	Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Μέλος Συμβουλευτικής Επιτροπής

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	4
ABSTRACT.....	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΜΕΓΕΘΟΣ ΤΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	7
1.1 Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ.....	7
1.1.1 Πώς ορίζεται ο τουρισμός	7
1.1.2 Η πορεία της τουριστικής ανάπτυξης	7
1.1.3 Μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης	8
1.1.4 Πολιτικές στην τουριστική ανάπτυξη	10
1.2 Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΉ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	11
1.2.1 Το τουριστικό προϊόν της Ελλάδας	11
1.2.2 Η τουριστική πολιτική που ακολουθείται στην Ελλάδα	12
1.2.3 Η τουριστική ανάπτυξη στα Δωδεκάνησα	12
1.2.4 Η τουριστική ανάπτυξη στο νησί της Ρόδου	13
1.3 ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΑΖΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ.....	14
1.3.1 Συνέπειες του τουρισμού στην οικονομία	15
1.3.2 Συνέπειες του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον	16
1.3.3 Κοινωνικές και πολιτισμικές συνέπειες του τουρισμού στο περιβάλλον	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	19
2.1 Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	19
2.1.1 Τι σημαίνει αειφόρος τουριστική ανάπτυξη	19
2.1.2 Αρχές αειφόρου τουρισμού	20
2.1.3 Οι στόχοι της αειφόρου ανάπτυξης	22
2.1.4 Οι διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης	23
2.1.5 Αειφόρες πολιτικές σε εθνικό και τοπικό επίπεδο	25
2.1.6 Η βελτίωση και οι προοπτικές της αειφόρου ανάπτυξης	26
2.2 ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ – ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΣΤΑ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ.....	29
2.2.1 Οι πιστοποιήσεις	33
2.2.2 Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης – Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα	37
2.2.3 Οι στόχοι της «Ατζέντας 2030» για την αειφόρο ανάπτυξη	40

2.3 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	43
2.3.1 Διεθνείς και ευρωπαϊκές πολιτικές	43
2.3.2 Ελληνική πολιτική για τον αειφόρο τουρισμό	48
2.3.3 Πολιτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης στα Νησιά	51
2.3.4 Πολιτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης για το νησί της Ρόδου	54
2.3.5 Οι φορείς που διαμορφώνουν τις πολιτικές της αειφορίας	57
2.4 ΤΟ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΩΣ ΑΕΙΦΟΡΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ.....	58
2.4.1 Αειφορική διάσταση στα ξενοδοχεία. Τα πράσινα ξενοδοχεία	58
2.4.2 Η αειφόρος ανάπτυξη στο κλάδο των τουριστικών καταλυμάτων στην Ρόδο	58
2.4.3 Ξενοδοχεία φιλικά ως προς το περιβάλλον	60
2.4.4 Ταυτοποίηση προδιαγραφών για τα βαθμολογούμενα κριτήρια αναφορικά με τα ξενοδοχεία και τη δυνατότητα τους να ενταχθούν στις κατηγορίες αστερών	61
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΩΝ ΣΧΕΤΙΖΟΜΕΝΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΟΥΝ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	62
3.1 ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΩΝ ΥΠΑΛΛΗΛΩΝ ΤΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ.....	62
3.1.1 Η περιβαλλοντική εκπαίδευση των υπαλλήλων	63
3.1.2 Η διδακτική προσέγγιση της μεθόδου Project	64
3.1.3 Μελέτη περιπτώσεων	65
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.....	66
4.1 ΣΚΟΠΟΣ, ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ.....	66
4.1.1 Τεχνικές και μέθοδοι	67
4.1.2 Μεθοδολογία Στατιστικής Ανάλυσης των δεδομένων	68
4.1.3 Περιγραφικά αποτελέσματα έρευνας	69
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	80
5.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων και συμπεράσματα	80
5.2 Προτάσεις	80
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	82

Πρόλογος

Η παρούσα εργασία έχει ως κύριο σκοπό μελέτης την αμοιβαία εξάρτηση μεταξύ του περιβάλλοντος και της τουριστικής ανάπτυξης. Τα δεδομένα του φυσικού και του τεχνητού περιβάλλοντος απαρτίζουν τη συμβολή της διαδικασίας παραγωγής του τουρισμού, η οποία διαθέτει ευρεία ποσότητα περιβαλλοντικής ροής. Η ποσότητα της περιβαλλοντικής ροής μπορεί να προκαλέσει ευνοϊκές ή δυσμενείς συνέπειες στο περιβάλλον. Οι σύγχρονες τουριστικές επιχειρήσεις πρέπει να ελαχιστοποιήσουν τις συνέπειες από τις δραστηριότητες τους στο περιβάλλον, όπως επίσης και στην ανθρώπινη υγεία. Οφείλουν ακόμα να ελαττώσουν το κόστος λειτουργίας τους και να μαγνητίσουν επισκέπτες που είναι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένοι.

Σε αυτή την κατεύθυνση, τα τελευταία χρόνια, είναι σημαντικός ο αριθμός των προσπαθειών που έχουν καταγραφεί σχετικά με την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στον τουρισμό. Σημαντικά κριτήρια όσον αφορά την εφαρμογή του είναι ορισμένες περιοχές που έχουν μαζικοποιήσει τον οργανωμένο τουρισμό, ενώ από την άλλη πλευρά υπάρχουν εκείνες που βρίσκονται στα αρχικά στάδια της ανάπτυξής τους και έχουν τη δυνατότητα με τις κατάλληλες μεθόδους να αποκομίσουν βιώσιμα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά. Κατά αυτόν τον τρόπο έκανε την εμφάνιση του ο εναλλακτικός τουρισμός, ο οποίος εντοπίζεται, κατά κύριο λόγο, σε περιοχές της υπαίθρου και βασίζεται σε μία πληθώρα περιβαλλοντικών πόρων. Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις που το συγκεκριμένο μοντέλο έχει τις ρίζες της στην ανάπτυξη μιας μορφής εναλλακτικού τουρισμού με αποτέλεσμα οι δυσμενείς συνέπειες του για οικολογικά και κοινωνικά ευαίσθητες περιοχές να είναι αρκετά επιβλαβείς. Επομένως, έρχεται σε αντιπαράθεση με την φιλοδοξία αυτής της βελτίωσης, και ως συνέπεια επιζητά την αναδιοργάνωση μιας τέτοιου τύπου τουριστικής ανάπτυξης. Σε κάθε περίπτωση πρέπει να τονιστεί ότι παρόλο που ο τουρισμός συμβάλλει στην αύξηση των εισοδημάτων των επιχειρηματιών και της δυνατότητας πληρωμής όλων των εργαζομένων και των υποχρεώσεων της επιχείρησης απομυζώντας μεγαλύτερο κέρδος, δεν πρέπει να μην λαμβάνεται υπόψη σοβαρά και οι δυσμενείς συνέπειες που μπορεί να έχει στο περιβάλλον και τη διαβίωση των κατοίκων προορισμού των επισκεπτών.

Abstract

The contribution of tourism to the Greek economy in recent years is very large as well as undeniable. At the same time, however, the environmental consequences of tourism are a major concern. This concern is a particularly sensitive and serious problem for tourist areas. In addition, the construction of the economic and developmental environmental consequences of each region, as well as the importance of countermeasures, have attracted large amounts of attention. The measures put on the table in the negotiations on environmental protection and the sustainability of the tourism industry, remain only on the table as they are never finally implemented. Therefore, the respective tourism company must make the choice of an organization that can provide environmental certification to effectively solve problems related to the burden on the environment.

Περίληψη

Η συμβολή του τουρισμού στην οικονομία της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια είναι πολύ μεγάλη όπως επίσης και αδιαμφισβήτητη. Παράλληλα όμως, οι περιβαλλοντικές συνέπειες του τουρισμού προκαλούν σημαντική ανησυχία. Η συγκεκριμένη ανησυχία αποτελεί ένα ιδιαίτερα ευαίσθητο και σοβαρό πρόβλημα για τις τουριστικές περιοχές. Επιπροσθέτως, η δόμηση των οικονομικών και αναπτυξιακών περιβαλλοντικών συνεπειών κάθε περιοχής, όπως επίσης και η σημασία που διαθέτουν τα αντίμετρα, έχουν μαγνητίσει μεγάλες ποσότητες προσοχής. Τα μέτρα που τίθενται στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων σχετικά με την προστασία του περιβάλλοντος και τη βιωσιμότητα της βιομηχανίας του τουρισμού, μένουν μόνο στο στάδιο της συζήτησης εφόσον δεν εφαρμόζονται τελικά ποτέ. Επομένως, η εκάστοτε τουριστική εταιρεία οφείλει να κάνει την επιλογή ενός οργανισμού που μπορεί να διαθέσει περιβαλλοντική πιστοποίηση με στόχο την ουσιαστική επίλυση προβλημάτων που σχετίζονται με την επιβάρυνση του περιβάλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Το μέγεθος του τουρισμού

1.1 Ο Τουρισμός

1.1.1 Πώς ορίζεται ο τουρισμός

Η τουριστική βιομηχανία διαθέτει έναν αόριστο ορισμό λόγω της υψηλού τύπου πολυπλοκότητας που διαθέτει καθιστώντας ιδιαίτερα δύσκολο το ενδεχόμενο της μελέτης του. Η παραπάνω υπόθεση συμβαίνει επειδή όλοι σχεδόν οι τομείς της οικονομίας, ιδιαίτερα της Ελλάδας αλλά ευρύτερα κάθε άλλου κράτους που στηρίζεται στον τουρισμό, έχουν άμεση σχέση με αυτήν. Συνοπτικά αναφέρονται οι οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί, περιβαλλοντικοί τομείς, όπως επίσης και πολλοί άλλοι. Από τους ορισμούς που έχει προσπαθήσει κατά καιρούς να δώσει κατά καιρούς ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (WTO, 1994) ο πλέον σημαντικός ορισμός του τουρισμού διατυπώνεται ως εξής: Ο τουρισμός σχετίζεται με όλες τις δραστηριότητες των επισκεπτών που ταξιδεύουν είτε είναι για αναψυχή, είτε για επαγγελματικούς ή άλλους λόγους και διακρίνονται σε τουρίστες που περνούν τη νύχτα στον προορισμό τους ή ημερήσιους εκδρομείς – επισκέπτες.

1.1.2 Η πορεία της τουριστικής ανάπτυξης

Τα ταξίδια και ο τουρισμός ως ευρύτερη έννοια από τα αρχαία χρόνια ακόμα ήταν ένα ιδιαίτερα σύνηθες γεγονός (Τσάρτας, 1995, 1996), επειδή ταξίδευαν για επαγγελματικούς λόγους είτε για επιστημονικούς λόγους είτε εμπορικούς. Οι λόγοι όμως που ταξίδευαν (Φαρμάκη, 2017) στην αρχαιότητα θα μπορούσαν να είναι και θρησκευτικοί ή πολιτικοί ή ιαματικοί ακόμα και εκπαιδευτικοί. Κι ενώ ο τουρισμός άκμαζε στην αρχαιότητα, στα χρόνια του Μεσαίωνα μπήκε σε βαθιά ύφεση διότι λόγω της φτώχειας που υπήρχε τα ταξίδια ήταν ιδιαίτερα περιορισμένα (Τσάρτας, 1998).

Τον 17^ο και το 18^ο αιώνα τέθηκαν τα θεμέλια ώστε ο τουρισμός να αποκτήσει την σύγχρονη μορφή του. Εκείνη την περίοδο εμφανίστηκαν δύο διαφορετικά φαινόμενα σχετικά με τον τουρισμό της εποχής. Στο πρώτο φαινόμενο, οι γόννοι των πλούσιων

οικογενειών ταξιδεύουν μαζί με τους δασκάλους για συγκομιδή γνώσεων με σκοπό να αποκτήσουν μία υψηλή θέση στην κοινωνία. Στη δεύτερη περίπτωση συναντάει κανείς τον ιαματικό τουρισμό ο οποίος εντάσσεται στον κοινωνικό τουρισμό και είναι ο τουρισμός των οικονομικά ασθενέστερων τάξεων (Φαρμάκη, 2017). Με την ανατολή του 19ου αυτού που έκαναν ταξίδια για αναψυχή καλούσαν τους εαυτούς ως «τουρίστες». Οι τρόποι με τους οποίους μετακινούνταν ως τότε άλλαξαν με την εμφάνιση των πρώτων σιδηροδρομικών δικτύων. Η διαφοροποίηση των απόψεων όσον αφορά στον τουρισμό βοηθάει σε πολύ υψηλό βαθμό στην μαζικοποίηση του (Φαρμάκη, 2017). Φτάνοντας στο μέσο του 19^{ου} αιώνα, ο τουρισμός ξεκίνησε μία αλματώδη και ιδιαίτερα εντυπωσιακή αύξηση (Holden, 2008α) διότι αποσκοπούσε στη χαλάρωση και την ευχαρίστηση του ήλιου (Φαρμάκη, 2017).

Τα παραπάνω συνετέλεσαν ώστε ο τουρισμός να αποκτήσει διαφορετικό νόημα αφού πλέον οι άνθρωποι δεν ταξιδεύουν μόνο για τους γνωστούς έως τότε λόγους, δηλαδή θρησκευτικούς, αθλητικούς και εμπορικούς (Βαρβαρέσος, 1998). Με την καθιέρωση νέων τρόπων επικοινωνίας, και πιο συγκεκριμένα του διαδικτύου, πολλοί είναι εκείνοι που ξεκίνησαν να οργανώνουν και να κλείνουν τις διακοπές τους χωρίς την μεσολάβηση των τουριστικών γραφείων. Τα αποτελέσματα έθεταν τους τουρίστες στην πλήρη διευθέτηση του χρόνου των διακοπών τους όπως επίσης και σε φθηνότερα έξοδα, κυρίως οδοιπορικά (Φαρμάκη, 2017).

1.1.3 Μοντέλα τουριστικής ανάπτυξης

Είναι αρκετά τα πρότυπα της ανάπτυξης του τουρισμού μεταξύ των διαφόρων περιοχών, ενώ είναι αρκετά εκείνα που διαφέρουν ως προς τη διαχείριση τους. Στη συνέχεια, γίνεται παράθεση των σημαντικότερων προτύπων ανάπτυξης στον τουρισμό, τονίζοντας τα διαφορετικά γνωρίσματα της βελτίωσης, της προσφοράς και της ζήτησης τους.

1.1.3.1 Μοντέλο αειφόρου τουρισμού χρησιμοποιώντας ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού

Τα τελευταία 30 χρόνια είναι σημαντικός ο αριθμός των προσπαθειών που έχουν καταγραφεί σχετικά με την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης στον

τουρισμό. Σημαντικά κριτήρια όσον αφορά την εφαρμογή του είναι ορισμένες περιοχές που έχουν μαζικοποιήσει τον οργανωμένο τουρισμό, ενώ από την άλλη πλευρά υπάρχουν εκείνες που βρίσκονται στα αρχικά στάδια της ανάπτυξής τους και έχουν τη δυνατότητα με τις κατάλληλες μεθόδους να αποκομίσουν βιώσιμα αναπτυξιακά χαρακτηριστικά.

1.1.3.2 Μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης σε θύλακες παραθερισμού

Την τελευταία εικοσαετία παρουσιάζεται μία αλματώδης ανάπτυξη στο μοντέλο αυτό που αφορά κυρίως σε περιοχές που σχετίζονται με τον οργανωμένο τουρισμό καθώς επίσης και σε περιοχές παραθερισμού. Βασικό δεδομένο της εφαρμογής του αποτελεί η ανάπτυξη που έχει ως στόχο τις τουριστικές υποδομές και υπηρεσίες και απαρτίζει ένα από τα κομμάτια της ίδιας πλευράς που διαφέρει όμως ως προς τα χαρακτηριστικά του. Πληθώρα τέτοιων παραδειγμάτων αποτελούν τα τουριστικά χωριά καθώς και οι περιοχές που διαθέτουν θεματικά πάρκα. Η βασική δομή της λειτουργίας τους έχει τεθεί στη μερική ή/και συνολική αυτονομία και ανεξαρτησία από τις υποδομές που ήδη υπάρχουν και διαθέτουν (Baud Bovy & Lawson, 1997). Η ιδέα του παραθερισμού ξεκινάει να υφίσταται από την πολύ μεγάλη αύξηση των παραθεριστικών σπιτιών έξω από τις μεγάλες πόλεις. Η ανάπτυξη των συγκεκριμένων τουριστικών παραθεριστικών περιοχών μοιάζει σε σημαντικό βαθμό με εκείνη των οργανωμένων τουριστικών περιοχών. Οι ομοιότητες που παρατηρούνται στις συγκεκριμένες περιοχές έχουν να κάνουν με τις υποδομές και τα κίνητρα του ταξιδιού. Οι περιβαλλοντικές συνέπειες της ανάπτυξης τους είναι πολλές φορές δυσάρεστες ενώ πολλές φορές μοιάζουν με εκείνες που βρίσκονται στις οργανωμένες περιοχές. Στις σύγχρονες κοινωνίες η καθημερινότητα και τα προβλήματα που πηγάζουν από τις μεγαλουπόλεις διαφαίνονται ως παράγοντες που προωθούν αυτό το τουριστικό μοντέλο (Baud Bovy & Lawson, 1997).

1.1.3.3 Μοντέλο εναλλακτικού τουρισμού

Πρόσφατα σχετικά έκανε την εμφάνιση του ο εναλλακτικός τουρισμός, ο οποίος εντοπίζεται, κατά κύριο λόγο, σε περιοχές της υπαίθρου και βασίζεται σε μία πληθώρα περιβαλλοντικών πόρων. Υπάρχουν αρκετές περιπτώσεις που το συγκεκριμένο μοντέλο έχει ρίζες στην ανάπτυξη μιας μορφής εναλλακτικού

τουρισμού με αποτέλεσμα οι δυσμενείς συνέπειες του για οικολογικά και κοινωνικά ευαίσθητες περιοχές να είναι αρκετά επιβλαβείς. Επομένως, έρχεται σε αντιπαράθεση με την φιλοδοξία αυτής της βελτίωσης, και ως συνέπεια επιζητά την αναδιοργάνωση μιας τέτοιου τύπου τουριστικής ανάπτυξης.

1.1.3.4 Μοντέλο οργανωμένου μαζικού τουρισμού διακοπών

Το μοντέλο του οργανωμένου μαζικού τουρισμού ανθίζει σε πολλές χώρες και περιοχές ήδη από τη δεκαετία του 70', προσφέροντας ένα σημαντικό ποσοστό ανάπτυξης σε οικονομικό – κοινωνικό επίπεδο. Βασικότερα χαρακτηριστικά της ανάπτυξης αυτής είναι οι αρκετές οργανωμένες υποδομές του, κάνοντας την κοινωνία γύρω του να έχει άμεση εξάρτηση από τον τουρισμό δημιουργώντας αρνητικές συνέπειες. Με τη ζήτηση του μοντέλου παρέχονται προπληρωμένες διακοπές (all-inclusive), ενώ έχει διαδοθεί αρκετά και οι tour operators που ωθούν στην αγορά τέτοια πακέτα διακοπών, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα ελκυστικά, επηρεάζοντας τους επισκέπτες για το είδος και την τοποθεσία των διακοπών τους. Σημαντικό γνώρισμα του συγκεκριμένου είδους ανάπτυξης είναι η κορύφωση των αφίξεων είτε το χειμώνα είτε το καλοκαίρι.

1.1.4 Πολιτικές στην τουριστική ανάπτυξη

Σύμφωνα με την Μπριασούλη (1997: 56) για να επιτευχθεί η αειφόρος ή βιώσιμη ανάπτυξη, οι παρακάτω τέσσερις άξονες πρέπει να συνυπάρχουν:

- «Μελλοντικότητα»: εξασφάλιση του φυσικού περιβάλλοντος για τις επόμενες γενιές άνευ παρεμπόδισης και ικανοποίησης των στόχων που έχουν τεθεί.

- «Ισότητα»: διαμοιρασμός του κόστους της ανθρώπινης δραστηριότητας σε όλους τους κλάδους με δίκαιο τρόπο,

- «Δημόσια συμμετοχή»: συμμετοχή ακόμα και των πολιτών που δεν σχετίζονται με τον τουρισμό με σκοπό την εξασφάλιση των στόχων για την αειφόρο ανάπτυξη.

- «Προστασία του περιβάλλοντος»: σχετίζεται με τη φυσικότητα που θα πρέπει να παραμείνει στο περιβάλλον, αντιλαμβανόμενοι την αξία του οικοσυστήματος για τους ανθρώπους.

1.2 Η τουριστική ανάπτυξη

1.2.1 Το τουριστικό προϊόν της Ελλάδας

Ως τουριστικός προορισμός η Ελλάδα είναι ιδιαίτερα δημοφιλής λόγω της πληθώρας των νησιών και της μεγάλης ακτογραμμής της, καθώς επίσης και της φυσικής ομορφιάς της. Εξαιτίας αυτών των χαρακτηριστικών έχουμε επίδραση στη δομή του τουρισμού από τον μεγάλο αριθμό των καταλυμάτων σε όλη την έκταση της χώρας και κυρίως στα νησιά. Εν μέσω της οικονομικής κρίσης που έπληξε τη χώρα τα προηγούμενα χρόνια, ο μοναδικός κλάδος της οικονομίας που άντεξε ήταν εκείνος του τουρισμού.

Ένας εκ των κινδύνων που μπορεί να σημειωθεί εδώ είναι η ανάπτυξη δίχως όρια που δύναται να επιφέρει σημαντική επιβάρυνση στο φυσικό περιβάλλον. Η συγκεκριμένη ανάπτυξη όμως αποτελεί πηγή εσόδων για τον ελληνικό τουρισμό. Από την ελληνική νομοθεσία υπάρχει ήδη μία χαλάρωση ως προς την προστασία του περιβάλλοντος σε σχέση με την ανεξέλεγκτη δόμηση. Σίγουρα ο ελληνικός τουρισμός χρειάζεται ακόμα την προσέλκυση σημαντικών επενδυτικών κεφαλαίων, όμως η επένδυση αυτή πρέπει να γίνει τρόπο τέτοιο ώστε να προστατεύεται το περιβάλλον και ο προσανατολισμός να τείνει προς την αειφόρο ανάπτυξη. Όσον αφορά τα ελληνικά δεδομένα σχετικά με τον τουρισμό, παρατηρείται μία ταχύτατη ανάπτυξη, ιδιαίτερα σημαντική για την οικονομία της χώρας. Η ελληνική ανάπτυξη του τουρισμού ξεκίνησε το 1960 με την οργανωμένη κίνηση του ΕΟΤ προωθώντας το μοντέλο «ήλιος και θάλασσα», όπως επίσης και τους αρχαιολογικούς θησαυρούς που διαθέτει η χώρα. Κατευθυνόμενοι προς τα νούμερα πλέον, το 2013 η συμμετοχή του τουρισμού στην ακαθάριστη προστιθέμενη αξία άγγιξε το 6,5% ενώ η επαγγελματική απασχόληση στις υπηρεσίες του τουρισμού έφτασε 8,9% σε ποσοστό συνολικής απασχόλησης στην Ελλάδα.

1.2.2 Η τουριστική πολιτική που ακολουθείται στην Ελλάδα

Η Ελλάδα παρουσιάζει όμοια χαρακτηριστικά σχετικά με την ανάπτυξη του τουρισμού της σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες χώρες της Μεσογείου.

- Παρατηρείται το μοντέλο των 3S (sea, sun, sand): Η περιοχή που το εφαρμόζει εξαρτάται άμεσα από αυτό με αποτέλεσμα να βιώνει μαζικό τουρισμό και μικρότερη τουριστική σεζόν.
- Καλλιέργεια του τουρισμού σε παραθαλάσσιες περιοχές
- Πολύ μεγάλος αριθμός διαθέσιμων καταλυμάτων σε σχέση με τον πληθυσμό της χώρας. Η Ελλάδα καταλαμβάνει την 4^η θέση παγκοσμίως με 1.250.000 καταλύματα, παντός τύπου.
- Πολύ μεγάλος αριθμός επιχειρήσεων μικρού τύπου, όπως ενοικιαζόμενα δωμάτια και πολύ μικρά ξενοδοχεία.
- Χαμηλή τουριστική ζήτηση. Οι τουριστικοί πράκτορες πουλάνε μαζικά πακέτα διακοπών σε πολύ χαμηλές τιμές, κάνοντας τα πακέτα τους ιδιαίτερα ελκυστικά και μειώνοντας την συναλλαγματική απόδοση για τη χώρα. Ο συγκεκριμένου τύπου τουρισμός αυξάνει σε πολύ μεγάλο βαθμό τη ζήτηση του ενώ ταυτόχρονα εδραιώνεται. Παρουσιάζει έντονη ανάπτυξη ιδιαίτερα σε περιοχές που μπορούν δεχθούν ναυλωμένες πτήσεις.
- Παρατηρείται σημαντική περιβαλλοντική υποβάθμιση ιδιαίτερα στις έντονα αναπτυσσόμενες τουριστικές περιοχές, ιδιαίτερα τους μήνες που ανθίζει ο τουρισμός, ενώ πολλές φορές καταπατώνται όλες οι φυσικές περιβαλλοντικές αξίες με την αύξηση των απορριμμάτων και όχι μόνο.

1.2.3 Η τουριστική ανάπτυξη στα Δωδεκάνησα

Τα Δωδεκάνησα είναι ένας γνωστός προορισμός για όλους τους τουρίστες σε παγκόσμια κλίμακα. Στα πρώτα χρόνια δεν ήταν ιδιαίτερα δημοφιλής. Τα μοναδικά νησιά που ξεχώριζαν σαν πόλοι έλξης ήταν τα νησιά της Ρόδου και της Κω. Τα Δωδεκάνησα προωθούνται στην αγορά ως ένας τουριστικός προορισμός, με κοινή διοίκηση, οικονομία, με το καθένα από τα νησιά που το απαρτίζουν να διαθέτει τα δικά ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (Λογοθέτης, 2013). Εμβαθύνοντας, τα συγκεκριμένα νησιά

μονοπωλούν το ενδιαφέρον μίας μεγάλης ομάδας των τουριστικών ροών διότι καθένα από τα νησιά αυτά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του μπορεί να ικανοποιήσει σχεδόν κάθε επισκέπτη. Ταυτόχρονα, έχουν τη δυνατότητα να ικανοποιούν όλους τους επισκέπτες, όπως εκείνους που αναζητούν ξεκούραση και εκείνους που αναζητούν το καλοκαιρινό ξεφάντωμα (Λογοθέτης, 2013).

1.2.4 Η τουριστική ανάπτυξη στο νησί της Ρόδου

Η γεωγραφική τοποθεσία της Ρόδου είναι ανάμεσα σε τρεις ηπείρους και εμφανίζει επιρροές και από τις τρεις. Αποτελεί την πρωτεύουσα των Δωδεκανήσων ενώ λόγω της θέσης που κατείχε από την αρχαιότητα ακόμα διέθετε πάντα τεράστιο πλούτο και οικονομική δύναμη. Στη Ρωμαϊκή εποχή εδραιώθηκε για πρώτη φορά ως εμπορικός και ναυτιλιακός προορισμός της εποχής. Εκείνη την περίοδο κατασκευάζεται και ο Κολοσσός της Ρόδου, ο οποίος προσωποποιεί το Θεό Ήλιο και αποτελεί ένα εκ των 7 θαυμάτων του κόσμου. Από τον 5^ο έως και τον 3^ο αιώνα το νησί άνθιζε, ενώ αργότερα υποδουλώθηκε σε αρκετούς κατακτητές και αργότερα έγινε μεγάλη επαρχία της Ρωμαϊκής και Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Στη συνέχεια, το 1309, το νησί πωλείται στο τάγμα του Αγίου Ιωάννη και μετατρέπεται σε έδρα των συγκεκριμένων ιπποτών. Την εποχή αυτή ήταν που χτίστηκαν πολλά από τα γνωστά μέχρι σήμερα οικοδομήματα, όπως εκκλησίες και το παλάτι, ενώ ταυτόχρονα το νησί αρχίζει πάλι να εδραιώνεται σαν εμπορικός προορισμός.

Με την έλευση των Οθωμανών στον Ελλαδικό χώρο, το νησί της Ρόδου χάνει ένα κομμάτι της αίγλης και της δυναμικής που διέθετε μέχρι εκείνα τα χρόνια. Μετά τους Οθωμανούς καταφθάνουν στο νησί οι Ιταλοί καθώς το 1912 ξεκινάει η Ιταλική κατοχή. Οι Ιταλοί δημιούργησαν σπουδαία έργα υποδομών στο νησί. Με τη Μικρασιατική καταστροφή αρκετά μεγάλος ήταν και ο αριθμός των Μικρασιατών που εγκαταστάθηκαν στο νησί. Από το 1948, στις 7 του Μάρτη, το νησί ενσωματώνεται στην Ελλάδα. Από τότε μέχρι και σήμερα η Ρόδος αποτελεί έναν πολύ ελκυστικό προορισμό, κυρίως για τους τουρίστες του εξωτερικού, ενώ η φήμη της καλύπτει μία παγκόσμια κλίμακα. Η Ρόδος αποτελεί προορισμό που προσελκύει να τον επισκεφθούν όλοι οι τουρίστες στην περιοχή των Δωδεκανήσων, ως το επίκεντρο της περιοχής. Επίσης, η Ρόδος καθώς διαθέτει αεροδρόμιο υποχρεωτικά σε

αρκετές περιπτώσεις οι ταξιδιώτες περνούν από εκεί ώστε να πάρουν το καράβι και να πάνε σε κάποιο άλλο νησί που βρίσκεται στη γύρω περιοχή (Λογοθέτης, 2013).

Η Ρόδος, κατά κύριο λόγο, απευθυνόταν σε μαζικές μορφές τουρισμού αφού διέθετε το συνολικό πακέτο «Ήλιος – Θάλασσα». Παρόλα αυτά, τα τελευταία 20 χρόνια έχει γίνει σημαντική ανάπτυξη και άλλων μορφών τουρισμού όπως ο αθλητικός (Λογοθέτης, 2013). Συμπερασματικά, στο παρόν κεφαλαίο είναι δόκιμο να αναφερθεί ότι ο τουρισμός είναι κοινωνικό αλλά και οικονομικό φαινόμενο το οποίο εξελίσσεται συνεχώς. Ο τουρισμός δεν μπορεί να επιτύχει βασικά δεδομένα οικονομικής προόδου σε παγκόσμιο επίπεδο (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Εξετάζοντας σε βάθος τα νησιά των Δωδεκανήσων, σύμφωνα με τον Λογοθέτη (2004), ο τουρισμός παίζει πολύ σημαντικό αναπτυξιακό ρόλο.

1.3 Οι επιπτώσεις του μαζικού τουρισμού

Στην αρχή ο τουρισμός προωθήθηκε ως μορφή οικονομικής δραστηριότητας χωρίς επιβλαβείς επιπτώσεις για το περιβάλλον. Αυτό με την προϋπόθεση ότι ο τουρισμός δεν ρυπαίνει το περιβάλλον όσο άλλοι παραγωγικοί τομείς, όπως η εντατική γεωργία, η μεταποίηση, η χημική βιομηχανία, άλλες μορφές βαριάς βιομηχανίας κ.ά. Παρόλα αυτά, ο μεγάλος αριθμός τουριστικών ροών επιφέρει συνέπειες και μεταβολές σε οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό και περιβαλλοντικό τύπο χαρακτηριστικών στις περιοχές που παρουσιάζουν σημαντική τουριστική ανάπτυξη. Ο Lea (1998) αναφέρει ότι «δεν υπάρχει άλλη δραστηριότητα σε διεθνές επίπεδο που να εσωκλείει τέτοιου κρίσιμου τύπου αλληλεπίδραση μεταξύ οικονομικών, πολιτικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών στοιχείων όπως περιέχει ο τουρισμός» και ως εκ τούτου οι αλληλεπιδράσεις αυτές γίνονται ολοένα και πιο σύνθετες, πιο αντιφατικές, καθώς αναδύονται με λεπτούς και συνήθως μη προσδοκώμενους τρόπους (Mathieson & Wall, 1982). Είναι ευρέως διαδεδομένο ότι μεταξύ των τουριστικών επιπτώσεων, μέχρι το 1960, εκείνες που έπαιξαν τον σημαντικότερο ρόλο είναι εκείνες που αφορούσαν τα οικονομικά δρώμενα. Σε πολλές περιπτώσεις, ο τουρισμός λογίζεται ως πολύ σημαντικό τμήμα της οικονομικής ανάπτυξης. Από τα αξιολογικά πλεονεκτήματα του, ο τουρισμός παρέχει τη δυνατότητα δημιουργίας θέσεων εργασίας ενώ ταυτόχρονα αυξάνει τα εισοδήματα των επιχειρηματιών, ενώ δεν αποτελεί μυστικό ότι είναι μία εκ των σημαντικότερων

μορφών εισοδημάτων για πολλές χώρες (Mairesse, 2008). Όμως, με την άνθιση και της εστίασης, τα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν από την ανάπτυξη της τουριστικής βιομηχανίας είναι τεράστια, ενώ τα τελευταία χρόνια έχουν αγνοηθεί οι οικονομικές επιπτώσεις πάσης φύσης. Η επιβάρυνση του περιβάλλοντος δεν υπολογίστηκε και επικράτησε η θεώρηση της ανεξάντλητης πηγής συγκομιδής από τη φύση (Mieczkowski, 1995). Ήδη από το 1960 και μετά, παρατηρήθηκε μια αυξανόμενη περιβαλλοντική και κοινωνική σκέψη και κατεύθυνση προς την προστασία του περιβάλλοντος (Mairesse, 2008).

1.3.1 Συνέπειες του τουρισμού στην οικονομία

Όπως προαναφέρθηκε, ο τουρισμός είναι η πιο ταχεία αναπτυσσόμενη βιομηχανία με μεγάλη γκάμα οικονομικών συνεπειών σε παγκόσμιο επίπεδο. Οι συνέπειες για τις οποίες συζητάμε επικεντρώνονται στον τομέα της απασχόλησης, στην ανάπτυξη της περιφέρειας που ενδιαφέρεται για τον τουρισμό, στην οικονομία σε τοπικό επίπεδο, στα έσοδα αλλά και σε εκείνα τα έσοδα που προέρχονται από τη φορολογία ενώ τέλος θα μπορούσαν να αναφερθούν οι κόμβοι των συνδέσεων μεταξύ της τουριστικής βιομηχανίας με τους άλλους τομείς της οικονομίας. Δεν θα ήταν δόκιμο όμως να μην αναφερθούν οι αρνητικές συνέπειες που μπορεί να επιφέρει ο τουρισμός στον κλάδο της οικονομίας λόγω της εποχικότητας του, την διαφυγή εμβασμάτων από την τοπική κοινότητα, την αύξηση του πληθωρισμού αλλά και του κόστους διαμονής, αγοράς γης, την αύξηση των παραοικονομικών δραστηριοτήτων.

1.3.1.1 Θετικές Συνέπειες

Αύξηση των εισοδημάτων των επιχειρηματιών και αύξηση της δυνατότητας πληρωμής όλων εργαζομένων και των υποχρεώσεων της επιχείρησης απομυζώντας μεγαλύτερο κέρδος. Η δυνατότητα που παρέχει σήμερα ο τουρισμός για ένα κράτος στην συγκέντρωση μεγάλων ποσοτήτων ξένου συναλλάγματος, βάσει της οποίας αναδύεται η προϋπόθεση προσέλκυσης συναλλαγματικών εισροών από τον ντόπιο πληθυσμό με σκοπό την καλύτερευση της οικονομίας και την αύξηση των τουριστικών επενδύσεων, είναι σημαντική (Τζούφη, 2010).

Πραγματοποιώντας μία εμβάθυνση στις προηγούμενες δεκαετίες και οικονομικά δεδομένα ο τουρισμός είχε μία ανάπτυξη της τάξης του 300% παρέχοντας ένα εισόδημα της τάξεως των 540.000.000\$ για τους εργαζόμενους της τουριστικής βιομηχανίας. Ένα σημαντικό στοιχείο που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι ο τουρισμός για μία πληθώρα αναπτυσσόμενων και φτωχών κρατών έχει τεράστια συνεισφορά στο ΑΕΠ τους (Κιλιπίρης, 2006· Andriotis, 2000).

Άλλα θετικά παράγωγα του τουρισμού είναι η περιφερειακή ανάπτυξη, η αύξηση των επενδύσεων και η βελτίωση των υποδομών, η αύξηση της απασχόλησης, η αύξηση των εσόδων του κράτους από τη φορολογία.

1.3.1.2 Αρνητικές Συνέπειες

Στις αρνητικές επιπτώσεις του τουρισμού υπάγονται η διαρροή του ξένου συναλλάγματος, η άνθηση της παραοικονομίας, η αύξηση του πληθωρισμού και των τιμών των ακινήτων σε τοπικό επίπεδο, η εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από τις δραστηριότητες του τουρισμού, οι περιφερειακές ανισότητες, και η εποχικότητα του.

1.3.2 Συνέπειες του τουρισμού στο φυσικό περιβάλλον

Η ανάπτυξη του τουρισμού δύναται να φέρει μία γκάμα ανάμεικτων κοινωνικών αλλαγών και μεταβολών, οι οποίες μπορεί να είναι είτε θετικές είτε αρνητικές στις κοινότητες υποδοχής. Η θετικότητα ή η αρνητικότητα των επιπτώσεων στις κοινωνίες έχουν άμεση εξάρτηση με το είδος του τουρισμού που ανθίζει στην περιοχή. Ταυτόχρονα, οι αρμόδιοι φορείς παίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην εφαρμογή μέτρων και κανόνων για τον κατευνασμό των αρνητικών επιπτώσεων.

Στις θετικές συνέπειες καταχωρούνται η δημογραφική αναγέννηση, η προώθηση της αμοιβαίας κατανόησης μεταξύ των λαών και η πολιτιστική αναγέννηση. Στις αρνητικές συνέπειες υπάγονται οι συγκρούσεις που αναπτύσσονται στις σχέσεις ντόπιων και τουριστών, το φαινόμενο της μίμησης, οι αλλαγές στα ήθη και στα έθιμα των τοπικών κοινωνιών, οι φθορές στους αρχαιολογικούς, θρησκευτικούς χώρους και τα μνημεία, όπως επίσης και η εμπορευματοποίηση της κουλτούρας.

1.3.3 Κοινωνικές και πολιτισμικές συνέπειες του τουρισμού στο περιβάλλον

Το περιβάλλον έχει άμεση σχέση με την τουριστική δραστηριότητα, ένα πόρισμα το οποίο από όποια πλευρά και να το δει κανείς είναι αδιαμφισβήτητο. Σύμφωνα με τη διατύπωση του Krippendorf (1982), η φύση και τα τοπία της είναι η αδιαμφισβήτητη πρώτη ύλη που χρησιμοποιεί ο τουρισμός, είναι ένας εκ των βασικών λόγων ύπαρξης του, όπως επίσης και η δύναμη που κινεί την οικονομία. Παρόλη την ανάγκη του τουρισμού για την ισορροπία και τη μη επιβάρυνση του περιβάλλοντος, η δραστηριότητα αυτή είναι εκείνος ο παράγοντας που έχει ένα σημαντικό ποσοστό ευθύνης για την επιβάρυνση του (Sharpley, 2009). Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι μέσω της τουριστικής δραστηριότητας ενδέχεται να προκύψουν και αρκετές θετικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

Όσον αφορά τις αρνητικές συνέπειες από τον τουρισμό, αναφέρεται ότι μπορεί να ασκήσει πίεση στο περιβάλλον με δύο διαφορετικούς τρόπους:

- Στην πρώτη περίπτωση βρίσκει κανείς τουριστικές υποδομές που χρησιμοποιούνται σε μεγάλη κλίμακα από τον τουρισμό. Ο τρόπος με τον οποίο έχουν κατασκευαστεί οι συγκεκριμένες υποδομές και ο τρόπος με τον οποίο χρησιμοποιούν τη γη μπορεί να επιφέρει σημαντικές συνέπειες στο αστικό περιβάλλον.
- Στη δεύτερη συναντάει κανείς τις εποχικές πιέσεις στον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν τα τουριστικά καταλύματα και στους πόρους τους οποίους καταναλώνουν, στις ποσότητες των απορριμμάτων τα οποία παράγουν όπως επίσης και στο θόρυβό τους.

Τη μεγαλύτερη όμως επίπτωση από τον τουρισμό δέχονται οι περιοχές που βρίσκονται δίπλα στη θάλασσα και αυτό συμβαίνει εξαιτίας των αυξημένων τουριστικών εισροών που έχουν οι συγκεκριμένες περιοχές (WWF, 2013). Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις που μπορεί να υποστεί μία περιοχή μπορούν να ομαδοποιηθούν σε 3 μεγάλες κατηγορίες σύμφωνα με τον Holden (2008β):

- Λανθασμένη χρήση φυσικών πόρων.
- Αρνητική συμπεριφορά επισκέπτη στο περιβάλλον κατά τη διάρκεια της επίσκεψής του.

- Ρύπανση του αέρα, του ήχου και της αισθητικής της περιοχής λόγω της τουριστικής δραστηριότητας.

Οι αρνητικές συνέπειες του τουρισμού μπορούν επιφέρουν την υποβάθμιση των οικοσυστημάτων, των κοραλλιογενών υφάλων, των υγροτόπων, των ορεινών περιοχών, της απώλειας των βιοτόπων και της βιοποικιλότητας, την κατασπατάληση των υδάτινων πόρων, τη ρύπανση των υδάτων, τη ρύπανση του αέρα, την ηχορύπανση καθώς επίσης και την αισθητική υποβάθμιση.

Οι θετικές συνέπειες στο περιβάλλον από την τουριστική δραστηριότητα περιλαμβάνουν τη διατήρηση των σημαντικών φυσικών περιοχών, τη βελτίωση της περιβαλλοντικής ποιότητας, τη βελτίωση των υποδομών και την αυξανόμενη περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Τουρισμός και αειφόρος ανάπτυξη

2.1 Η διαδρομή για την αειφόρο ανάπτυξη

2.1.1 Τι σημαίνει αειφόρος τουριστική ανάπτυξη

Αναφορικά με τα λεγόμενα του WTO (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού, World Tourism Organization) ο αειφόρος τουρισμός ορίζεται με την παρακάτω φράση: «ο τουρισμός που λαμβάνει πλήρως υπόψη του τις τωρινές και μελλοντικές οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές του συνέπειες, εκπληρώνοντας τις ανάγκες των επισκεπτών, του περιβάλλοντος, της βιομηχανίας και των κοινοτήτων υποδοχής του τουρισμού».

Η WTO Committee on Sustainable Development of Tourism (Επιτροπή για την Αειφόρο Ανάπτυξη του Τουρισμού) έκανε μία επαναδιατύπωση του ορισμού για τον αειφόρο τουρισμό, ο οποίος είχε δημοσιευθεί στο τουριστικό εγχειρίδιο Ατζέντα 21, του 1995. Τη χρονιά του 2004 θα μπορούσε κανείς να τη χαρακτηρίσει ως χρονιά ορόσημο για τα τουριστικά θέματα όπως αυτά ειπώθηκαν από ΟΗΕ στο συνέδριο του 2002 στο Γιοχάνεσμπουργκ, που αφορούσε τα φλέγοντα ζητήματα της αειφόρου ανάπτυξης. Σε αυτό το συνέδριο αναπτύχθηκε και η άποψη του υπεύθυνου τουρισμού¹. Σύμφωνα με τον UNWTO (Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών) η αειφόρος τουριστική ανάπτυξη ορίζεται ως βιώσιμος τουρισμός ενώ το βαθύτερο νόημα των παραπάνω εκφράσεων ανοικοδομείται στην παρακάτω φράση: «Τουρισμός που δέχεται πλήρως υπόψη τις τρέχουσες και μελλοντικές συνέπειες του που σχετίζονται με οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά στοιχεία, σκεπτόμενος τις ανάγκες των επισκεπτών, την βιομηχανία του τουρισμού αυτή καθ' αυτή, το περιβάλλον καθώς και τις κοινότητες

Για να επιτύχει η αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού, οι παρακάτω μορφές του χρειάζεται να αλληλοϋπάρχουν μεταξύ τους:

- Περιβαλλοντική προστασία και εξασφάλιση της μη πρόκλησης βλαβών στο ευρύτερο περιβάλλον
- Διατήρηση της φυσικής κληρονομιάς.

¹ Διακήρυξη του Κέιπ Τάουν, 2002.

- Διατήρηση της βιοποικιλότητας.
- Εξασφάλιση μιας μελλοντικής οικονομικής ισορροπίας.
- Εξασφάλιση θέσεων εργασίας στις τοπικές τουριστικές κοινωνίες
- Τα χρηματικά ποσά που ξοδεύουν οι τουρίστες στις τοπικές κοινωνίες
- Εξασφάλιση της κοινωνικής ανάπτυξης των κατοίκων των τουριστικών περιοχών
- Εξασφάλιση της προστασίας που απαιτείται για την πολιτιστική κληρονομιά, την αυθεντικότητα και τις παραδόσεις του τουριστικού προορισμού για τον οποίο γίνεται λόγος.

Ο καινούργιος, εννοιολογικός ορισμός ξεκαθαρίζει την ισορροπία που πρέπει να υπάρχει μεταξύ των πλευρών που σχετίζονται με τον τουρισμό και έχουν σχέση με περιβαλλοντικά, κοινωνικά και οικονομικά θέματα. Η κατεύθυνση προς την οποία πρέπει να εφαρμόζονται οι αρχές και οι κανόνες της αειφορίας σε όλες τις πλευρές της όπως επίσης και ο συνυπολογισμός των παγκοσμίων στόχων, όπως η εξάλειψη της φτώχειας (Αυγερινού-Κολώνια, 1996).

2.1.2 Αρχές αειφόρου τουρισμού

Οι παρακάτω εκφράσεις αποσαφηνίζουν τις έννοιες του αειφόρου τουρισμού: Ο αειφόρος τουρισμός δεν έχει σχέση μόνο με συγκεκριμένες όψεις του τουρισμού αλλά γενικευμένα μπορεί να ειπωθεί ότι αφορά κάθε είδος του. Οι φορείς που εμπλέκονται με τον τουρισμό όταν ξεκινούν το σχεδιασμό κάποιου είδους τουρισμού οφείλουν να κινούνται και να πατούν πάνω στους κανόνες που ορίζει η αειφορία. Ο τουρισμός σαν ευρύτερη έννοια πρέπει να αποτελεί συνοδοιπόρο της αειφορίας σε όλα τα θέματα ανεξαρτήτου τομέα. Σύμφωνα με τα πρότυπα που προωθεί ο αειφόρος τουρισμός είναι δυνατόν να υπάρξουν τροποποιήσεις σχετικά με τα πιστεύω του, αν και μόνον αν δεν διαταράσσεται η σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος. Η ανάπτυξη που μπορεί να βιώσει μία περιοχή πρέπει να ταιριάζει με τη φυσικότητα της και τη θέση της στο χάρτη ενώ ταυτόχρονα δεν θα πρέπει να λησμονούνται ο πολιτισμός της και οι παραδόσεις της ώστε να μην οδηγείται σε δυσμενείς συνέπειες από τον τουρισμό μακροπρόθεσμα ή και βραχυπρόθεσμα (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

Όσο αυξάνεται η τουριστική δραστηριότητα σε μία περιοχή τόσο πιθανόν είναι να αρχίσουν να αυξάνονται και οι δυσμενείς συνέπειες για το περιβάλλον από αυτές τις δραστηριότητες σε αυτή την περιοχή. Άρα, οι τουριστικοί φορείς που είναι υπεύθυνοι για τη διασφάλιση της τουριστικής ευημερίας, αλλά κυρίως του περιβάλλοντος, οφείλουν να έχουν δημιουργήσει πλαίσια και δικλίδες προστασίας για το περιβάλλον από την πληθώρα των τουριστικών δραστηριοτήτων. Ο αειφόρος τουρισμός έρχεται και δρα συμπληρωματικά σε αυτές τις δυσμενείς συνέπειες αποτρέποντας τις και βελτιώνοντας το επίπεδο των διακοπών των επισκεπτών τόσο για εκείνους όσο και για τις επιβλαβείς περιβαλλοντικές συνέπειες. Η αειφορία για τον τουρισμό εναποθέτει και τις βάσεις για τις επόμενες γενιές, ώστε να είναι και εκείνες σε θέση να τον εφαρμόζουν και να βελτιώνονται στοχεύοντας στο καλύτερο για το ευρύτερο σύνολο. Τα τελευταία χρόνια έχει διατυπωθεί η άποψη της επιβάρυνσης αρκετών οικοσυστημάτων από την έντονη τουριστική δραστηριότητα μερικών περιοχών. Ένας εκ των στόχων της αειφόρου ανάπτυξης και μάλιστα εκ των βασικότερων είναι η διατήρηση του φυσικού τοπίου των τουριστικών προορισμών καθώς επίσης και της δυνατότητας που διαθέτουν να εξυπηρετούν τους επισκέπτες τους. Οι διαφορές στις οποίες βασίζεται ο τουρισμός βρίσκονται ανάμεσα στις ευκαιρίες και στους δεσμούς που δίνουν την εξασφάλιση για ολοκλήρωση του καθώς και τη βοήθεια που παρέχει στην ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών. Ως επί τω πλείστω, η πληθώρα των εναλλακτικών επιλογών για τη βελτίωση των τουριστικών υποδομών οφείλει να στοχεύει στην αύξηση του επιπέδου της ποιότητας ζωής των συγκεκριμένων περιοχών και των πληθυσμών τους, όπως επίσης και στην επίδειξη πολύ υψηλού επιπέδου προσοχής στα περιβαλλοντικά ζητήματα. Συμπερασματικά, θα μπορούσε να προταθεί στους φορείς που ασχολούνται με τα περιβαλλοντικά θέματα αλλά και τα τουριστικά να έχουν άμεση επικοινωνία μεταξύ τους αλλά και με το κοινό ενημερώνοντας το για θέματα που σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος όπως επίσης και σε θέματα τεχνολογίας. Επιπροσθέτως, θα ήταν καλό να βρεθεί μία κοινή γραμμή ενστερνισμού σχεδίων διαχείρισης από τους βασικούς φορείς (Τσάρτας, 2000· Ανδριώτης, 2008).

Σε αυτό το σημείο, κρίνεται σκόπιμο να εισαχθεί η έννοια της αρχής της χωρητικότητας. Σύμφωνα με αυτή, η οποία αποτελεί και μία εκ των βασικών αρχών του τουρισμού, οι μαζικές τουριστικές εισροές θα πρέπει να εναρμονίζονται με τη χωρητικότητα των τουριστικών καταλυμάτων των περιοχών και χρονικά και τοπικά. Ο προσδιορισμός της ποσοτικής χωρητικότητας λαμβάνεται από τις αποφάσεις των

φορέων που σχετίζονται με τον τουρισμό και εξαρτώνται κυρίως από την περιοχή για την οποία προορίζονται (Τσάρτας, 2000).

2.1.3 Οι στόχοι της αειφόρου ανάπτυξης

Ο όρος «Sustainable Development» διαθέτει αρκετές ερμηνείες στην ελληνική γλώσσα με τις επικρατέστερες να είναι η βιώσιμη, διηνεκής, αξιοβίωτη, διατηρήσιμη. Επομένως, προκύπτουν διάφοροι ακόμα όροι οι οποίοι εξυπηρετούν κάθε φορά το σκοπό για τον οποίο γίνεται συζήτηση. Ο όρος για τον οποίο συζητούμε θα λάβει τη σημερινή δυναμική του μετά από το 1987 και την έκθεση της Μπρούντλαντ, η οποία εκείνη την εποχή ήταν βουλευτής της Νορβηγίας. Από τη συγκεκριμένη έκθεση προκύπτει ότι: «Η ανάπτυξη που ικανοποιεί τις ανάγκες του ατόμου δίχως να σβήνει τη δυνατότητα των επόμενων γενεών να έχουν εξασφαλίσει τις δικές τους ανάγκες» (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001).

Η WCED (World Commission for the Environment and Development – Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη), χρησιμοποιεί τον παρακάτω ορισμό για την αειφόρο ανάπτυξη ως «...αυτή που ικανοποιεί τις ανάγκες στο παρόν, χωρίς να μειώνει τη δυνατότητα των επόμενων γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες».

Η IUCN (Παγκόσμια Ένωση για την Προστασία της Φύσης – International Union for Conservation of Nature), το UNEP (Περιβαλλοντικό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών – United Nations Environmental Programme) και το WWF (Διεθνές Ταμείο για τη Φύση – World Wildlife Fund) συμπληρώνουν τον προαναφερθέντα ορισμό με την παρακάτω έκφραση: «Η ανάπτυξη είναι βιώσιμη, όταν αναπτύσσει την ποιότητα ζωής στα όρια που θέτει η ικανότητα των οικοσυστημάτων που ενδυναμώνουν την ύπαρξη της ζωής».

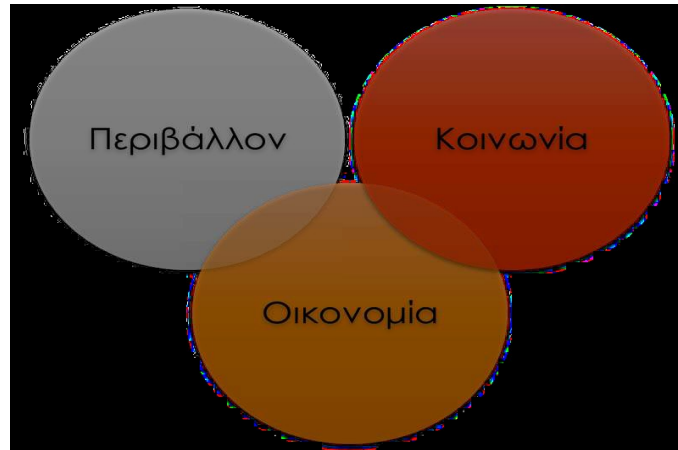
Η έκθεση Brundtland² ήταν εκείνη που το 1987 έκανε πολύ γνωστή την έννοια της αειφόρου ανάπτυξης. Βάσει αυτής της έκθεσης προέκυψε ο ορισμός που χρησιμοποιήθηκε νωρίτερα. Η συγκεκριμένη ιδέα προκύπτει από τις ερευνητικές εργασίες αρκετών ερευνητών όπως του Carl (1995). Η ιδέα πάντως για βιώσιμη ανάπτυξη είχε αναφερθεί για πρώτη φορά στη διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στη Στοκχόλμη σχετικά με την αειφορία το 1972. Ακόμα, βάσει της WCS (Παγκόσμια

² Brundtland Report, 1987.

Στρατηγική Διατήρησης - World Conservatory Strategy) που γεννήθηκε από τη σύμπραξη των IBLF και WWF (2005), αποδέχτηκε και ξεκίνησε και αυτή να προωθεί τα ιδανικά της αειφόρου πολιτικής στον τουρισμό. Τον καταλυτικό ρόλο όμως για τον ενστερνισμό της συγκεκριμένης ιδέας στα σύγχρονα τουριστικά δρώμενα τον διαδραμάτισε η έκθεση Brundtland. Κοιτώντας από τη γωνία που υπερασπίζεται οικονομικά δεδομένα, αρκετοί είναι οι ερευνητές που υποστηρίζουν ότι λόγω τη υιοθέτησης αειφόρων πολιτικών στα θέματα του τουρισμού, οι επόμενες γενιές θα έχουν ίσως το ίδιο μπορεί και καλύτερο επίπεδο ζωής σε σχέση με σήμερα. Αυτό που προωθείται σύμφωνα με τη συγκεκριμένη πολιτική σε πολύ γενικές γραμμές είναι η αφύπνιση των πολιτών για τη φροντίδα του περιβάλλοντος με το πέρασμα του χρόνου. Ακόμα, τα θέματα που συζητιούνται για την αειφορία στην πολιτική του τουρισμού, από οικονομικής απόψεως περιέχουν τα θέματα που έχουν να κάνουν καθαρά με τη διατήρηση του φυσικού πλούτου, γι' αυτό και σε πολλά βιβλία κλασσικών οικονομολόγων εμπεριέχονται οι έννοιες της αειφορίας.

2.1.4 Οι διαστάσεις της αειφόρου ανάπτυξης

Η βιώσιμη ανάπτυξη δύναται να ταξινομηθεί σε τρεις κατευθυντήριες οδούς κάνοντας την ταξινόμηση τους μία ιδιαίτερα απλή διαδικασία όσον αφορά την ανάλυση της. Γεγονός αποτελούν οι διαφαινόμενοι κίνδυνοι καθώς οι συνδέσεις μεταξύ κοινωνίας, οικονομίας και περιβάλλοντος μπορούν να διαταραχθούν. Στην πλειονότητα των συζητήσεων τίθενται ως προτεραιότητα η οικονομία ή τα περιβαλλοντικά θέματα, με την πλειονότητα, πάντως, των σχεδίων να αφορά το περιβάλλον. Από το γεγονός αυτό διαφαίνεται πως διαχωρίζει ο άνθρωπος την ύπαρξή του από το περιβάλλον. Από τα συμπεράσματα του διαχωρισμού αυτού είναι εφικτή η δημιουργία μίας τεχνικής προσέγγισης η οποία έχει άμεση σχέση με τη μείωση της ρύπανσης και των φυσικών πόρων ενώ σε μικρότερο βαθμό υπεισέρχονται οι σχέσεις μεταξύ της οικονομίας – κοινωνίας – περιβάλλοντος.

Εικόνα: Οι τομείς που συμβάλουν στην αειφόρο ανάπτυξη του τουρισμού (Giddings, 2002).

Η Ατζέντα του 2030 περιέχει μία ολοκληρωμένη προσέγγιση για βιώσιμη ανάπτυξη στις αρχές του εγχειριδίου της. Κατά κύριο λόγο, η συγκεκριμένη προσέγγιση στέκεται στην ισορροπία που πρέπει να υπάρχει μεταξύ των δομών που απαρτίζουν την αειφόρο ανάπτυξη: κοινωνική, περιβαλλοντική και οικονομική. Οι στόχοι της προσέγγισης αυτής αφορούν στη σχέση που έχει το περιβάλλον με άλλες αναπτυξιακές δραστηριότητες. Η συγκεκριμένη ενέργεια καθιστά σαφές ότι οι πολιτικές που περιλαμβάνουν περιβαλλοντικές μεταρρυθμίσεις έχουν επιπτώσεις στην οικονομία αλλά και στην τοπική κοινωνία. Σε αυτό το σημείο, θα μπορούσε να αναφερθεί το παράδειγμα της Κόστα Ρίκα. Εκεί έγιναν σημαντικές πολιτικές μεταρρυθμίσεις προς την κατεύθυνση της αειφορίας βελτιώνοντας σημαντικά την κατάσταση του περιβάλλοντος αλλά και της κοινωνίας της χώρας ευρύτερα. Οι προσπάθειες που έγιναν είχαν ως κινητήριο μοχλό τη χρήση μίας πολιτικής που θα είχε ως στόχο την αειφορία και θα προωθούσε αυτό που καλείται βιώσιμη ανάπτυξη. Ο τουριστικός τομέας αποτελείται από 14 υπουργεία, τα οποία είχαν τη δυνατότητα του συντονισμού μίας πράξης με κατεύθυνση την αειφορία.

Κάποιες από τις εξελίξεις που σχετίζονται με αυτόν τον τομέα, τα τελευταία χρόνια, περιλαμβάνουν:

- Ανάπτυξη δικλίδων ασφαλείας για τη διασφάλιση της εξοικονόμησης και μη κατασπατάλησης του ηλεκτρικού ρεύματος.
- Ανάπτυξη εργαλείων διαχείρισης που αφορούν στην κλιματική αλλαγή.
- Αλλαγές στον τρόπο με τον οποίο προστατεύεται η βιοποικιλότητα.
- Διασφάλιση της αποτελεσματικότητας του τρόπου με τον οποίο γίνεται η διαχείριση των υδάτινων πόρων.

- Δημιουργία και προώθηση μηχανισμών διασφάλισης της αειφορίας στις συμβάσεις δημοσίου συμφέροντος.

Συμπερασματικά, φαίνεται ότι είναι εφικτή η παρακολούθηση της τήρησης των κανόνων που επιτάσσει η αειφορία με σκοπό την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη διασφαλίζοντας ταυτόχρονα και την περιβαλλοντική βιωσιμότητα (Giddings, 2002).

2.1.5 Αειφόρες πολιτικές σε εθνικό και τοπικό επίπεδο

Οι δράσεις που θα ήταν εφικτό να γίνουν ώστε να επιτευχθεί η διασφάλιση της αειφορίας του τουρισμού δύνανται να πραγματοποιηθούν και σε επίπεδο κράτους. Οι εθνικές πολιτικές είναι όμως πολλές φορές περιορισμένες διότι οι τάσεις του τουρισμού εξαπλώνονται ως ένα παγκόσμιο φαινόμενο και δεν είναι δυνατόν να μπορέσουν να περιοριστούν στο πλαίσιο που ορίζει ένα κράτος μόνο του. Οι πολιτικές που ακολουθούνται, κυρίως σε εθνικό επίπεδο, στοχεύουν στην αναβάθμιση του επιπέδου του τουρισμού, μειώνοντας όσο το δυνατό την επιρροή που έχει η εποχικότητα στο τουριστικό προϊόν και προσπαθώντας να πολλαπλασιάσει τα οφέλη του διατηρώντας την προστασία του περιβάλλοντος στην κορυφή της λίστας των προωθήσεων (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Σύμφωνα με κάποια άλλη επικρατέστερη γνώμη, οι πολιτικές που ακολουθούνται για τον αειφόρο σχεδιασμό του τουρισμού, η τοπική ταυτότητα της κάθε περιοχής πρέπει να αναδεικνύεται ώστε να επιτυγχάνεται ένας ορθολογικός σχεδιασμός. Ο ρόλος των τοπικών τουριστικών περιοχών θα μπορούσε να είναι υψίστης σημασίας, όπως ακριβώς και η βοήθεια που μπορούσαν να παράσχουν για την επίτευξη μίας αειφόρου πολιτικής, αν λαμβάνανε τη σωστή ενημέρωση και είχαν τη σωστή εκπαίδευση. Στα προαναφερθέντα εμπιρεύονται η αυστηρή τήρηση των κανόνων που επιτάσσει η αειφόρος πολιτική, οι σταθερές και ελεγχόμενες προδιαγραφές δόμησης, η δημιουργία υποδομών παραγωγής ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, η προώθηση εκστρατειών ενημέρωσης των τουριστών αλλά και των ντόπιων για φλέγοντα περιβαλλοντικά ζητήματα της εποχής (Τσάρτας κ.ά., 2010).

2.1.6 Η βελτίωση και οι προοπτικές της αειφόρου ανάπτυξης

Η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης δεν πρωτοεμφανίστηκε σήμερα, αλλά υπάρχουν αναφορές σε αυτήν από τα πολύ παλιά ακόμα χρόνια. Οι πρώτες αναφορές εμφανίζονται στην Ελληνορωμαϊκή περίοδο. Η φιλοσοφία του Χριστιανισμού, μετέπειτα, ήταν εκείνη που βοήθησε στην ανάπτυξη και βελτίωση της πνευματικής ακεραιότητας. Έπειτα, και πολύ αργότερα, στην περίοδο της Αναγέννησης, το 1683, ο Bernard Le Bovier de Fontenelle, ένας διακεκριμένος επιστήμονας της εποχής, κατέληξε πως όσο άνθρωπος χρησιμοποιεί την επιστήμη για να πορεύεται δεν θα αποκλίνει ποτέ από το μονοπάτι της προόδου. Ο όρος της βιώσιμης ανάπτυξης εμφανίζεται και στην υλοτομία, με τη μορφή των περιορισμών για τους υλοτόμους της εποχής του 13^{ου} αιώνα, πρόκειται για το Γερμανό βασιλιά Hans Carl Von Carlowitz ο οποίος προσπάθησε μέσα από ενδελεχή έρευνα να περιορίσει τα προβλήματα της εποχής του που προερχόταν από τον συγκεκριμένο κλάδο οικονομίας της χώρας. Ο συγκεκριμένος βασιλιάς παρατήρησε ότι μόνο οφέλη θα υπήρχαν για αυτόν σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο, μα πάνω από όλα από την κοινή γνώμη αν ενστερνιζόταν τους κανόνες της αειφορίας (Καραμέρη, 2006). Από την εποχή του Διαφωτισμού είναι εμφανής η εδραίωση και η αναζήτηση των ανθρώπων προς τις κατευθυντήριες οδούς της βιώσιμης ανάπτυξης. Η πρώτη φορά που έγινε η προσπάθεια για την εφαρμογή των αρετών της αειφόρου ανάπτυξης ήταν το 1958. Τότε υπογράφεται η σύμβαση για την Αλιεία και τη διατήρηση των Έμβιων Πόρων στις ανοιχτές θάλασσες. Η συγκεκριμένη συνθήκη προωθήθηκε από τον ΟΗΕ και αφορούσε το Δίκαιο της θάλασσας ενώ υπογράφηκε κατά την πρώτη Διάσκεψη του οργανισμού το 1958, όπως προαναφέρθηκε, στη Γενεύη. Λίγο αργότερα, το 1969, κι ενώ υπήρχαν έντονες ανησυχίες της κοινής γνώμης για τα ενεργειακά αποθέματα και την περιβαλλοντική μόλυνση, νομοθετήθηκαν διατάξεις σχετικά με την περιβαλλοντική προστασία. Βάσει της προαναφερθείσας νομοθεσίας, η οποία δημιουργήθηκε το 1970, υποχρεωνόταν οι αρμόδιες αρχές, στην εκπόνηση περιβαλλοντικών μελετών πριν την πραγματοποίηση δράσεων για τις επιπτώσεις που μπορούσαν να βλάψουν το περιβάλλον (United States Environmental Protection Agency³). Μετέπειτα, η Ρώμη εξέφρασε δημόσια τις ανησυχίες της για την χωρίς όρια κατανάλωση πρώτων υλών, σε ένα κόσμο που οι καταναλωτικές ανάγκες του ατόμου αυξάνονται με εκθετικό βαθμό. Επιπλέον, μέσα από μία σειρά σεναρίων έγινε και η

³ <https://www.epa.gov/nepa/what-nationalenvironmental-policy-act>

προσπάθεια του εναρμονισμού της βιώσιμης ανάπτυξης με την προστασία του περιβάλλοντος.

Προς πάσα κατεύθυνση η βιομηχανική παραγωγή σε ευρεία κλίμακα είναι στις περισσότερες των περιπτώσεων επιβαρυντική για το περιβάλλον. Λίγους μήνες αργότερα, στη Στοκχόλμη πραγματοποιήθηκε ένα διεθνές συνέδριο που είχε ως φλέγον θέμα το ανθρωπογενές περιβάλλον. Ήταν η πρώτη φορά στα ιστορικά της ανθρωπότητας που τέθηκε η αναγκαιότητα αλλαγής ρότας της παγκόσμιας οικονομίας λαμβάνοντας υπόψη τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις, χρησιμοποιώντας την συμβολή όλων των φορέων που θα μπορούσαν να εμπλακούν. Επιπλέον, προωθήθηκε η ίδρυση του θεσμού «Πρόγραμμα του Οργανισμού των Ηνωμένων Εθνών για το Περιβάλλον». Ο συγκεκριμένος οργανισμός είχε ως στόχο την διάδοση των ωφελειών από την προστασία για το περιβάλλον, ενώ ταυτόχρονα θα βελτίωνε το επίπεδο ζωής των ανθρώπων και ακόμα περισσότερο των μελλοντικών γενεών, καθώς θα ήταν εκείνες που θα επιβαρύνονταν τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Με τη σύναψη της Παγκόσμια Στρατηγικής για τη Διατήρηση του περιβάλλοντος, το 1980, από τους UNESCO, WWF, UNEP, FAO και IUCN, εισάγεται για πρώτη φορά στο παγκόσμιο στερέωμα ότι ένα βιολογικό σύστημα πρέπει να παραμένει αναλλοίωτο στο χρόνο διατηρώντας όλα του τα χαρακτηριστικά. Επιπροσθέτως, προσδιορίστηκε ο κινητήριος μοχλός των οικολογικών ενεργειών για οικονομική πρόοδο ταυτόχρονα με την περιβαλλοντική προστασία. Παράλληλα, ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη διατήρηση των τροφικών αλυσίδων και των κύριων οικολογικών διαδικασιών (Καραμέρη, 2006). Τα επόμενα 3 χρόνια ήταν καθοριστικά, ώστε ο ΟΗΕ να αναπτύξει μία νέα Επιτροπή, η οποία θα στόχευε στην προστασία του περιβάλλοντος και των επιπτώσεων που θα μπορούσε να υποστεί εξαιτίας της ραγδαίας οικονομικής ανάπτυξης, με την εκπόνηση μίας μελέτης που θα αφορούσε στην προστασία του περιβάλλοντος.

Λίγο αργότερα, το 1987, η επιτροπή W.C.E.D εκπόνησε μία μελέτη η οποία επανακαθόρισε τις βάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης. Ως επί το πλείστον η συγκεκριμένη έκθεση χρησιμοποίησε επιστημονικά δεδομένα που αφορούσαν το περιβάλλον, την οικονομία και τις κοινωνίες προάγοντας στρατηγικές ανάπτυξης (Μήτουλα-Αστάρα & Καλδής, 2008). Με αυτό τον τρόπο δημιουργήθηκαν οι συνθήκες και οι διατάξεις ώστε να αναπτυχθεί μία κοινή γραμμή αντιμετώπισης των περιβαλλοντικών θεμάτων. Όλες αυτές οι ενέργειες οδήγησαν τον ΟΗΕ να οργανώσει το δεύτερο συνέδριο που αφορούσε το περιβάλλον όπου προωθήθηκε και

κατανοήθηκε ότι η περιβαλλοντική ακεραιότητα συμβάλει στην ανθρώπινη ανάπτυξη σε όλους τους τομείς (Γεωργιάδου κ.ά., 2002). Οι δραστηριότητες της U.N.C.E.D. ωθούν στην υπογραφή ενός περιεκτικού προγράμματος δράσης, που θα προωθούσε τους κανόνες και τις δυνατότητες της βιώσιμης ανάπτυξης, τον Οδηγό 21. Πρόκειται για ένα τεχνικό οδηγό, όπως υποδηλώνει και το όνομα του, το οποίο δεν είναι δεσμευτικό προς καμία πλευρά ενώ προτείνει μεθόδους για την επίλυση των περιβαλλοντικών προβλημάτων σε όλη την υφήλιο. Ένα ακόμα θέμα το οποίο τίθεται υπό διαπραγμάτευση είναι εκείνο κατά το οποίο τα κράτη οφείλουν να διαχειρίζονται τους ανθρώπινους πόρους ώστε να εφαρμόζονται στο έπακρο τα ιδανικά της βιώσιμης ανάπτυξης (Μήτουλα-Αστάρα & Καλδής, 2008).

Από το 1982, με τη συνθήκη που υπογράφεται στο Μάαστριχτ, ένας από τους βασικούς στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης είναι εκείνος της προφύλαξης του περιβάλλοντος. Σύμφωνα με τη συγκεκριμένη συνθήκη, προωθείται η πρόληψη σχετικά με περιβαλλοντικά θέματα, η προώθηση της βιώσιμης πολιτικής, η αυστηροποίηση των κανόνων της αειφόρου ανάπτυξης μεταξύ των κρατών που την υπέγραψαν (Συμβούλιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων⁴). Ο ΟΗΕ μην σταματώντας εκεί, το 1997, υπογράφει μία παγκόσμια συνθήκη, η οποία μένει στην ιστορία ως η συνθήκη του Κιότο, η οποία θέτει ποσοτικούς περιορισμούς και στόχους στα αέρια του θερμοκηπίου. Η συγκεκριμένη ενέργεια αποσκοπούσε στην ελάττωση της τρύπας του όζοντος στην Ανταρκτική. Η στρατηγική που ακολουθήθηκε από κάθε χώρα ήταν διαφορετική λόγω του βαθμού συμμετοχής της στην περιβαλλοντική επιβάρυνση ενώ ένα απαραίτητο στοιχείο για την επίτευξη του συγκεκριμένου στόχου ήταν η εμπλοκή όλων των φορέων που σχετίζονται με το συγκεκριμένο θέμα.

Λίγο αργότερα, στον Ευρωπαϊκό χώρο υπογράφεται η συνθήκη του Άμστερνταμ, σύμφωνα με την οποία οι οικονομικές δραστηριότητες εμπεριέχουν τη βιώσιμη ανάπτυξη και καθορίζουν την ταυτότητα τους και μέσω της βιωσιμότητας τους. Επιπλέον, κατέστη σαφές ότι η εκτέλεση εργασιών που σχετίζονται με το περιβάλλον πρέπει να συμβαίνει αν και εφόσον έχουν πραγματοποιηθεί περιβαλλοντικές μελέτες για το συγκεκριμένο θέμα ενώ μετά τη συνθήκη του Άμστερνταμ, η πανίδα με τη βιοποικιλότητα της, οι κοινωνικές ανισότητες, η κατασπατάληση ενεργειακών πόρων ήταν από τα κύρια θέματα που τέθηκαν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων. Ήδη

⁴ http://europa.eu/eulaw/decisionmaking/treaties/pdf/treaty_on_european_union/treaty_on_european_union_el.pdf

μέσα σε λίγα χρόνια ξεκινάνε να αποδίδουν οι καρποί της βιωσιμότητας με αυτό να προκύπτει από το συνέδριο που πραγματοποιείται το 2002, στο Γιοχάνεσμπουργκ της Νότιας Αφρικής. Επιπλέον, διαπιστώθηκε υψηλή πολυπλοκότητα σε περιβαλλοντικά θέματα ενώ παράλληλα οι τρόποι με τους οποίους θα μπορούσαν να αντιμετωπισθούν αυτά τα προβλήματα ποικίλλουν.

Αργότερα, το 2009, εφαρμόζεται στην πράξη από τον ΟΗΕ η υπόσχεση του για επίτευξη μίας παγκόσμιας πολιτικής για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων από την κλιματική αλλαγή, με τις αποφάσεις που θα ληφθούν να είναι ιδιαίτερα ελπιδοφόρες. Τρία χρόνια αργότερα ο ΟΗΕ οργανώνει ξανά στο Ρίο ένα παγκόσμιο συνέδριο για την προώθηση της Αειφόρου Ανάπτυξης, τη βελτίωση των πρακτικών εφαρμογής της και τον επαναπροσδιορισμό των τεχνικών κανόνων της με σκοπό την απλοποίηση της για ευρύτερη χρήση. Βέβαια, τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη συγκεκριμένη δέσμευση δεν ήταν καθόλου ενθαρρυντικά, διότι οι μεγάλες δυνάμεις ήταν αδύνατο να συμφωνήσουν μεταξύ τους (United Nation Conference on Sustainable Development⁵). Το 2014 επαναπραγματοποιείται από τον ΟΗΕ ένα παγκόσμιο συνέδριο για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής η οποία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στις εκπομπές επιβλαβών ρύπων ενώ το 2015 καλείται μία παγκόσμια σύνοδος που αφορά επίσης την κλιματική αλλαγή. Η συμμετοχή μίας πληθώρας κρατών από όλο τον κόσμο ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντική όπως επίσης και η ευαισθητοποίηση που έδειξαν οι πολίτες ανά τον κόσμο. Μεγάλο εμπόδιο σε όλο αυτό το εγχείρημα αποτέλεσε η οικονομική κρίση, η οποία εμπόδισε πολλά κράτη ανά τον κόσμο να κυνηγήσουν τους στόχους που είχαν τεθεί στη Διάσκεψη του Παρισιού αλλά και στα προηγούμενα συνέδρια.

2.2 Συστήματα Προστασίας του Περιβάλλοντος – εφαρμογές στα ξενοδοχεία

Τα περιβαλλοντικά συστήματα διαχείρισης παρέχουν πιστοποιήσεις οι οποίες είναι αναγνωρισμένες σε διεθνές επίπεδο, όπως οι TRAVELIFE, EcoManagement and AuditScheme – (EMAS) και φυσικά το ISO 14001. Με τις συγκεκριμένες πιστοποιήσεις οι επιχειρήσεις αποκτούν τη δεξιότητα της ανεξαρτησίας ως προς ένα

⁵ <http://www.uncsd2012.org/isfd.html>

σημείο σχετικά με την περιβαλλοντική διαχείριση και τις πολιτικές που ακολουθούν ενώ ταυτόχρονα θέτουν πολύ υψηλούς στόχους, ποιοτικούς αλλά κυρίως ποσοτικούς οι οποίοι τους δεσμεύουν όσον αφορά τις υποχρεώσεις τους απέναντι στην ανθρώπινη διοίκηση. Με την διασφάλιση της αναγκαιότητας για οικολογική και περιβαλλοντική προστασία η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προχωρά στην υποχρέωση των τουριστικών καταλυμάτων στην υιοθέτηση προδιαγραφών ως προς την απονομή οικολογικού σήματος. Οι συγκεκριμένες προδιαγραφές στοχεύουν στα παρακάτω:

- Μη κατασπατάληση των ενεργειακών πόρων.
- Μη κατασπατάληση των φυσικών πόρων και ιδιαίτερα του πόσιμου νερού.
- Ελάττωση των ανθρωπογενών αποβλήτων πάσης φύσεως.
- Χρήση όσο το δυνατόν περισσότερων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας.
- Χρήση όσο το δυνατόν περισσότερων πράσινων ουσιών.
- Αύξηση των ημερίδων ευαισθητοποίησης προς τους τουριστικούς φορείς σχετικά με τα περιβαλλοντικά και οικολογικά θέματα.

Σύμφωνα με το υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας προδιαγράφονται οι παρακάτω υποχρεωτικές ενέργειες:

- Η καταναλισκόμενη ενέργεια από ένα κατάλυμα θα πρέπει να διαμερίζεται στις παρακάτω μορφές και να χρησιμοποιεί οπωσδήποτε ανανεώσιμες πηγές. Επομένως, 22% της χρησιμοποιούμενης ενέργειας προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές, όπως επίσης και η καταναλισκόμενη ενέργεια για θέρμανση των χώρων και του νερού υποχρεωτικά το 23% της πρέπει να προέρχεται από ανανεώσιμες πηγές. Ο φωτισμός και η παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στα δωμάτια θα πρέπει να κλείνει αυτόματα όταν οι επισκέπτες απουσιάζουν από το δωμάτιο.
- Όσον αφορά το τρεχούμενο νερό στις βρύσες του καταλύματος, αυτό δεν θα πρέπει να υπερβαίνει την παροχή των 12 λίτρων/λεπτό. Ο επισκέπτης μέσω ειδικών σημάτων θα πρέπει να ενημερώνεται σχετικά με τους τρόπους που μπορεί να συνεισφέρει στην μείωση των δαπανών του πόσιμου νερού. Επίσης, θεωρείται αυτονόητο ότι ο πελάτης θα πρέπει να είναι ενήμερος για την συχνότητα αλλαγής σεντονιών, πετσετών και λοιπών άλλων παροχών καθαριότητας. Επιπλέον, ο βιολογικός καθαρισμός επιβάλλεται από πλευράς ξενοδοχείων όσον αφορά την επεξεργασία των αποβλήτων τους.

- Η χρήση απορρυπαντικών-απολυμαντικών θα πρέπει να είναι όσο το δυνατόν χαμηλότερη ποσοτικά και περιορισμένη, ώστε να τηρούνται οι προβλεπόμενες προδιαγραφές για την καθαριότητα του καταλύματος. Το κατάλυμα έχει τη δυνατότητα χρήσης ατμού και νερού υψηλής πίεσης για την τήρηση των προδιαγραφών της καθαριότητας.
- Τα απορρίμματα είναι ένα επίσης πολύ σημαντικό πρόβλημα για το ξενοδοχείο. Είναι υποχρεωμένη η διοίκηση του ξενοδοχείου να έχει τοποθετήσει κάδους οργανικών απορριμμάτων και κάδους ανακύκλωσης με την προδιαγραφή της συλλογής στην πηγή, όπου οι επισκέπτες μπορούν να χρησιμοποιούν για να πετούν τα απορρίμματα τους. Τα επικίνδυνα απορρίμματα πρέπει να διαχωρίζονται από το προσωπικό του ξενοδοχείου και να πηγαίνουν για την κατάλληλη επεξεργασία. Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ο άμεσος περιορισμός στο ελάχιστο των πλαστικών μίας χρήσης.
- Επιπλέον το κατάλυμα θα πρέπει να πληροί ορισμένες ακόμα προδιαγραφές. Μερικές από αυτές είναι ότι το κάπνισμα στους εσωτερικούς και σε μερικούς εξωτερικούς χώρους θα πρέπει να απαγορεύεται. Κάποιες από τις λοιπές προδιαγραφές που προαναφέρθηκαν είναι προαιρετικές για ένα ξενοδοχείο αλλά εκτιμούνται πλήρως αν το κατάστημα θελήσει να λάβει κάποια πιστοποίηση από διεθνή φορέα σχετικά με το κατά πόσο είναι περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένο και συμβαδίζει με τους κανόνες της αειφορίας. Τέτοιες πιστοποιήσεις είναι οι EMAS ή ISO 14001. Οι προαιρετικές προδιαγραφές σχετίζονται με τη χρήση φωτοβολταϊκών, τα αιολικά συστήματα για παραγωγή ενέργειας, την εφαρμογή βιοκλιματικών αρχιτεκτονικών για τα κτίρια της μονάδας καθώς και τους οικολογικούς κήπους.

Είναι φανερό πως η ανάπτυξη τέτοιων περιβαλλοντικών συστημάτων διαχείρισης μπορεί να επιφέρει αύξηση των οικονομικών δαπανών για τα ξενοδοχειακά καταλύματα. Τέτοιες δαπάνες μπορεί να αφορούν τους φορείς πιστοποίησης, εξωτερικούς συμβούλους, νέους εξοπλισμούς, προσωπικό επίβλεψης και υλοποίησης των περιβαλλοντικών στόχων που έχουν τεθεί. Πρώτος στόχος για κάποιο τουριστικό φορέα που επιθυμεί να μειώσει τις περιβαλλοντικές του επιπτώσεις είναι πρώτα από όλα να εκτιμήσει το επίπεδο αυτών. Έπειτα πρέπει να ακολουθηθεί μία δημόσια πολιτική, τεκμηριωμένη και εμπειριστατωμένη, για την έναρξη της συμμόρφωσης της

μονάδας σχετικά με τις περιβαλλοντικές υπερβάσεις της. Τέλος, η επιχείρηση να καταφέρνει να λάβει την πιστοποίηση ότι κινείται σε έναν πράσινο ορίζοντα σχετικά με τις δραστηριότητες της. Ένα από τα σημαντικά δεδομένα που παρέχει ο κανονισμός αποτελεί η οργάνωση εκστρατειών με στόχο την αύξηση της ευαισθησίας των εμπλεκόμενων φορέων στα περιβαλλοντικά θέματα, μέσω της εκπαίδευσής τους.

Τα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης και οικολογικού σήματος των ξενοδοχειακών καταλυμάτων είναι ένα αναπόσπαστο τμήμα της περιβαλλοντικής προστασίας που παρέχει τεράστιου μεγέθους οφέλη. Τέτοια οφέλη εξυπηρετούν στον καλύτερο σχεδιασμό πράσινων εγκαταστάσεων ενώ μπορεί να είναι επιτακτική η ανάγκη εξειδικευμένου προσωπικού και η αύξηση των οικονομικών δαπανών. Είναι φανερό ότι οι μικρότερου οικονομικού μεγέθους επιχειρήσεις ενδέχεται να αντιμετωπίσουν πρόβλημα για τη συγκρότηση και την ικανοποίηση όλων αυτών των αναγκών. Τέτοιες περιπτώσεις καταλυμάτων δεν θα ήταν δυνατόν να μην ληφθούν υπόψη από τους αρμόδιους φορείς για την επίτευξη προόδου. Οι πρωτοβουλίες αφορούν πιθανές οικονομικές ενισχύσεις αλλά και δημιουργία καμπανιών ενημέρωσης για το προσωπικό και τους τουριστικούς επισκέπτες καθώς επίσης και ο διαμοιρασμός φυλλαδίων ή εγχειριδίων ορθής διαχείρισης. Πέραν της οικονομικής ενίσχυσης, αξίζει να σημειωθεί ότι οι φορείς βοηθούν το κατάλυμα για την εύρεση οικονομικά συμφερούσων προτάσεων.

Ένα εργαλείο σαν και αυτό που περιεγράφηκε στο τέλος της προηγούμενης παραγράφου είναι το «Πακέτο Περιβαλλοντικής Δράσης για Ξενοδοχεία». Το συγκεκριμένο εργαλείο αναπτύχθηκε από το περιβαλλοντικό πρόγραμμα του ΟΗΕ και τη Διεθνή Ένωση Ξενοδοχειακών Μονάδων. Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργούν τέτοιου τύπου πρωτοβουλίες έχει να κάνει με τη προώθηση μίας στάνταρ πολιτικής για το περιβάλλον και στη συνέχεια προσμέτρηση της περιβαλλοντικής απόδοσης της τουριστικής μονάδας⁶. Τα προβλήματα που θα εντοπισθούν αντιμετωπίζονται με χαμηλού κόστους συμβουλές. Στην Ελλάδα, τα ξενοδοχεία, στις περισσότερες των περιπτώσεων, δείχνουν υψηλό ενδιαφέρον για τα συστήματα περιβαλλοντικής προστασίας διότι αναγνωρίζουν ότι ένα καλής ποιότητας περιβάλλον εξυπηρετεί την αύξηση των τουριστικών εισροών και τα θετικά σχόλια. Είναι φανερό ότι μεμονωμένες κινήσεις από πλευράς των ξενοδοχείων δεν θα προσδώσουν τα αναμενόμενα αποτελέσματα στον επιθυμητό βαθμό γι' αυτό οι επιχειρηματίες θα πρέπει ξεκινήσουν συνεργασίες με την τοπική διοίκηση της εκάστοτε περιοχής.

⁶ Environmental Action Pack for Hotels, 2011.

Όλα αυτά θα ήταν ιδανικό να ήταν πραγματικότητα για όλες τις ξενοδοχειακές μονάδες της χώρας. Δυστυχώς όμως, αυτό που παρατηρείται είναι ότι η εκπαιδευτική διάθεση των ξενοδοχειακών μονάδων σε τέτοια θέματα είναι σε φθίνουσα μορφή, διότι δεν υπάρχει ενημέρωση στα νομοθετήματα που αφορούν τον τουρισμό και το περιβάλλον ενώ η εποχικότητα των περισσότερων ξενοδοχειακών μονάδων δυσχεραίνει ακόμα περισσότερο την κατάσταση. Τέλος, η πολιτεία καλό θα ήταν να πείσει τα καταλύματα μέσω των δικλίδων που διαθέτει για τέτοια θέματα προς την κατεύθυνση της έκδοσης πράσινων πιστοποιητικών.

2.2.1 Οι πιστοποιήσεις

➤ Travelife

Πρόκειται για ένα σύστημα παγκοσμίου εμβέλειας που τυγχάνει παγκόσμιας αναγνώρισης. Έχει κατασκευαστεί από ταξιδιωτικούς φορείς και προορίζεται αποκλειστικά και μόνο για αυτούς. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο οδηγό, οι μονάδες που διαθέτουν τη συγκεκριμένη πιστοποίηση αποδεικνύουν τη στάση τους απέναντι σε θέματα βιωσιμότητας, δείχνουν υπευθυνότητα απέναντι σε κοινωνικά ζητήματα ενώ ταυτόχρονα κάνουν εξοικονόμηση υψηλών χρηματικών ποσών. Το Travelife είναι ένα από τα λίγα προγράμματα πιστοποίησης που δείχνει τόσο έμπρακτη συνεργασία με γνωστούς τουριστικούς πράκτορες παγκοσμίου εμβέλειας, όπως οι ThomasCook, VirginHolidays κ.ά. Επιπλέον, συμπεριλαμβάνει στον οδηγό του ένα πολυπληθή αριθμό καταλυμάτων τα οποία έχουν όλα ενστερνιστεί αιεφόρες πολιτικές ανάπτυξης. Όταν το ξενοδοχείο θα διακριθεί, ο «Travelife – Leader» ενημερώνει την επιχείρηση για τους τρόπους με τους οποίους είναι δυνατή η καταχώρηση της επιχείρησης στους οδηγούς του οργανισμού (Travelife Collection). Η διάκριση ακολουθείται επίσης και με την απονομή μίας τιμητικής πλακέτας την οποία το ξενοδοχείο οφείλει να τοποθετήσει σε χώρο που να προβάλλεται και να φαίνεται για όλους. Η χρονική διάρκεια μίας τέτοιας πιστοποίησης είναι για δύο χρόνια ενώ στη

συνέχεια το ξενοδοχείο βελτιώνει την εικόνα του υποχρεωτικά σε περίπτωση που θέλει να πιστοποιηθεί ξανά⁷.

➤ BIO-Hotels

Πρόκειται για ένωση Γερμανικών Ξενοδοχείων, τα οποία έχουν ως στόχο καταναλωτές και επισκέπτες που τους ενδιαφέρουν τα βιολογικά προϊόντα. Η ένωση αυτή ιδρύθηκε το 2001 και έχει θέσει πολύ υψηλές προδιαγραφές που σχετίζονται με ένα μικρό αριθμό ποτών και τροφίμων⁸.

➤ Greenkey

Πρόκειται για μία πρωτοβουλία του Fee-Foundation For Enviromental Education. Η πρωτοβουλία αυτή λειτουργεί σε 17 χώρες σε όλο τον κόσμο, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας. Το ελληνικό κομμάτι του συγκεκριμένου εγχειρήματος προασπίζεται από μία ελληνική ΜΚΟ, η οποία βρίσκεται στον χώρο από 1951 προωθώντας τα περιβαλλοντικά συμφέροντα στοχεύοντας στην ανάπτυξη μιας βαθιάς περιβαλλοντικής συνείδησης για όλους⁹.

➤ ISO 14000

Ο ISO (International Organization for Standardization) ένας οργανισμός διεθνούς φήμης και αναγνώρισης. Σύμφωνα με την επίσημη τοποθέτηση του οργανισμού για το ποιόν της εργασίας του, πρόκειται για έναν οργανισμό που απαρτίζεται από 180 διαφορετικές τεχνικές επιτροπές οι οποίες προσπαθούν να αναπτύσσουν πρότυπα ως προς την ποιότητα ορισμένων αγαθών. Τα αγαθά αυτά αντιπροσωπεύουν την ευκολία στην ανταλλαγή προϊόντων μεταξύ των κρατών την επιρροή στον τρόπο που πραγματοποιούνται οι δραστηριότητες στο εσωτερικό μίας μονάδας. Όντας πλέον ένας πολύ παλιός οργανισμός, με τεράστια εμπειρία στο χώρο της ποιότητας, εισάγει στην αγορά τα πρότυπα της σειράς ISO 14001, τα οποία είναι τα πιο γνωστά πλέον σε παγκόσμιο επίπεδο όσο αφορά τα θέματα περιβαλλοντικής διαχείρισης. Είναι από εκείνα τα πρότυπα που κατά την εφαρμογή και διασφάλιση των κανόνων που απαιτούνται για την κατοχή του είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό σίγουρη η επιτυχία του

⁷ <http://www.travelife.org>

⁸ (<https://www.biohotels.info/en/>)

⁹ (<http://www.greenkey.global>)

στα θέματα των Συστημάτων Περιβαλλοντικής Διαχείρισης. Το πρότυπο αυτό δεν περιορίζεται στο μέγεθος μίας ξενοδοχειακής μονάδας όσον αφορά τις δυνατότητες απόκτησης του αλλά στην όρεξη για εργασία και προσφορά στο περιβάλλον από την ξενοδοχειακή μονάδα. Επιπλέον, είναι τέτοιο το επίπεδο της οικολογικής διαχείρισης που βάζει τις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις σε μια πολύ σημαντική επανεξέταση για τον τρόπο λειτουργίας τους και το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα .

➤ EMAS

Πρόκειται για ένα κανονισμό Κοινοτικού Συστήματος Οικολογικής Διαχείρισης και Οικολογικού Ελέγχου, ενώ η εμφάνιση της στην αγορά αντιπροσωπεύει μία καινοτόμο προσέγγιση σχετικά με τα θέματα της περιβαλλοντικής προστασίας, χρησιμοποιώντας όσο το δυνατόν περισσότερα από τα ήδη διαθέσιμα εργαλεία, προάγοντας την αύξηση των περιβαλλοντικών αποδόσεων. Το συγκεκριμένο σύστημα πιστοποίησης απαιτεί από τους εμπλεκόμενους να καθίσουν σε ένα τραπέζι και να συζητήσουν, κατά κύριο λόγο εθελοντικά, τη δυνατότητα αύξησης των επιδόσεων σε θέματα περιβάλλοντος. Η ιδέα ενός τέτοιου προγράμματος προέρχεται από την Ευρώπη για τις ανάγκες του 5ου Περιβαλλοντικού Προγράμματος Ανάπτυξης. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα αποσκοπεί στη βιώσιμη ανάπτυξη, ενώ η λειτουργία του κρατάει ακόμα από το 2005, ενώ το 2001 αναθεωρήθηκε κιόλας ο τρόπος λειτουργίας του. Είναι διαθέσιμο προς χρήση από οποιονδήποτε οργανισμό ανεξαρτήτως συμφερόντων που μπορεί να εγγυηθεί «περιβαλλοντικές ανάσες». Η Ευρωπαϊκή Ένωση παρέχει τη δυνατότητα χρήσης του σε όλα τα κράτη – μέλη της όπως επίσης και στις Νορβηγία, Λιχτενστάιν και Ισλανδία. Το πρόγραμμα για το οποίο γίνεται συζήτηση έχει ως στόχο την προώθηση περιβαλλοντικών επιδόσεων από τον κανονισμό 761/2001 ενώ ταυτόχρονα οι επιχειρήσεις που συμμετέχουν ελέγχονται τακτικά με σκοπό τα όσο το δυνατόν καλύτερα και αμεσότερα αποτελέσματα. Ταυτόχρονα, οι επιχειρήσεις υποχρεούνται και σε ανοιχτούς διαλόγους με το ευρύ κοινό και τους εργαζομένους τους για την αύξηση των επιδόσεων τους. Για να είναι δυνατή η ένταξη μίας επιχείρησης στη λίστα του EMAS, καταθέτει δήλωση και αν και εφόσον πληροί τα κριτήρια που θέτει ο οργανισμός για βιώσιμη ανάπτυξη δημοσιοποιείται το όνομα της στη λίστα του οργανισμού (Κανονισμός EMAS 1836/93). Οι απαιτήσεις του οργανισμού από την επιχείρηση μοιράζονται σε ένα φυλλάδιο οι οποίες, αν επιτευχθούν, η επιχείρηση μπορεί να εντάξει τη συγκεκριμένη κίνηση στις διαφημιστικές της καμπάνιες (Κανονισμός ΕΚ

EMAS 1221, 2009). Ο ίδιος ο οργανισμός προσπαθεί να βελτιώνεται συνεχώς και να παραμένει πάντα ενήμερος στα περιβαλλοντικά φλέγοντα ζητήματα

Επιπλέον, η χρήση τέτοιων πιστοποιήσεων από τα καταλύματα επιβάλλει τη διαφήμιση προς τους πελάτες διότι εμφανίζουν και εξυψώνουν την ποιότητα του ίδιου του ξενοδοχείου ενώ επιβλητικός ο λόγος χρήσης τους για λόγους μάρκετινγκ. Τα πλέον γνωστά είναι:

Εικόνα 1: Περιβαλλοντικά σήματα

- To Green Lodge

- Ecocamping

- ISO14000

Οι προσεγγίσεις που προαναφέρθηκαν στηρίζονται στον Κανονισμό 1980/2000 για το Κοινοτικό Σύστημα Απονομής Οικολογικού Σήματος (European Ecolabel). Ο συγκεκριμένος κανονισμός έχει ως στόχο την προώθηση αειφόρων πρακτικών στα θέματα που σχετίζονται με περιβάλλον. Επιπλέον, αποσκοπεί και στην κατάλληλη ενημέρωση των καταναλωτών σχετικά τα περιβαλλοντικά προβλήματα που ενδέχεται να υπάρχουν.

2.2.2 Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης – Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα

Οι δαπάνες που πρέπει να καταβληθούν για την εφαρμογή ενός συστήματος διαχείρισης χωρίζονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- Δαπάνες για τις υποδομές
- Επενδυτικές δαπάνες
- Δαπάνες για εξωτερικούς συμβούλους
- Δαπάνες για την κατάρτιση των εργαζομένων του ξενοδοχειακού καταλύματος
- Υπεύθυνος περιβαλλοντικής διαχείρισης οργανισμού (εσωτερικός επιθεωρητής).

- Δαπάνες για εκπονήσεις μελετών
- Αύξηση του φορτίου εργασίας – Αύξηση των ανθρωποωρών

Το συνολικό κόστος είναι διαφορετικό για τον εκάστοτε οργανισμό. Το συγκεκριμένο χαρακτηριστικό σχετίζεται με το μέγεθος που έχει ο οργανισμός καθώς και με την εμπειρία που διαθέτει από τις εφαρμογές σε τέτοιου τύπου συστήματα. Η είσοδος μίας ξενοδοχειακής μονάδας στη λίστα ενός πιστοποιημένου οργανισμού προϋποθέτει, πέραν όλων των άλλων, και μία ετήσια συνδρομή και ακολουθεί το ερωτηματολόγιο ένταξης. Οι απαντήσεις που θα δώσει η ξενοδοχειακή μονάδα στο ερωτηματολόγιο ένταξης θα είναι και εκείνες που θα καθορίσουν και τις κινήσεις που θα πρέπει να κάνει η μονάδα στις περιβαλλοντικές πρακτικές που εφαρμόζει. Έπειτα, αν και εφόσον η μονάδα κάνει τις μεταρρυθμίσεις που της έχουν ζητηθεί, ο οργανισμός πιστοποίησης προχωράει σε έλεγχο τήρησης των πρωτοκόλλων, που αν τηρούνται ο οργανισμός προχωράει σε χορήγηση πιστοποίησης για τις περιβαλλοντικές πρακτικές που ακολουθούνται από τη μονάδα. Η εν λόγω πιστοποίηση έχει διάρκεια 2 έτη. Όταν παρέλθουν αυτά τα δύο χρόνια, ο φορέας πιστοποίησης προχωράει σε επανέλεγχο και επαναπροσδιορισμό νέων στόχων για τη περιβαλλοντική προστασία. Με βάση τους ορισμούς που έχουν υιοθετήσει τα προαναφερθέντα πρότυπα, η αειφόρος ανάπτυξη για το περιβάλλον μπορεί να οριοθετηθεί μεταξύ 4 πυλώνων:

- Διοίκηση
- Κοινωνική αλληλεπίδραση
- Εφοδιαστική αλυσίδα
- Περιβάλλον

Κάθε τομέας που αναφέρθηκε διέπεται από συγκεκριμένους κανόνες λειτουργίας του οποίους η εκάστοτε επιχείρηση πρέπει να εφαρμόζει και να προσαρμόζει ανάλογα με τον τρόπο λειτουργίας της. Οι τομείς όμως αλληλοεπιδρούν με το σύνολο της διοίκησης σε πολλά μήκη και πλάτη όπως μερικά από αυτά που αναφέρονται παρακάτω:

- Πολιτική καταλύματος
- Αδειοδοτήσεις
- Εσωτερική πληροφόρηση και διακίνηση των πληροφοριών
- Οικονομική διαχείριση

- Επίπεδο παρεχόμενης ποιότητας από την πλευρά του καταλύματος προς τους πελάτες

Από περιβαλλοντικής πλευράς έχουμε την ένταξη των ενοτήτων από πλευράς σεβασμού και προστασίας από το ξενοδοχείο:

- Ενεργειακή κατασπατάληση
- Κατασπατάληση νερού και ιδιαίτερα πόσιμου
- Διαχείριση απορριμμάτων
- Προδιαγραφόμενη χρήση επικίνδυνων χημικών ουσιών και απορρυπαντικών
- Άγρια ζωή

Επιπλέον, το ξενοδοχειακό κατάλυμα πρέπει να δείξει το σεβασμό ως προς την ευημερία των εργαζομένων, στα ανθρώπινα δικαιώματα και στην τοπική κοινωνία. Από την εφοδιαστική αλυσίδα το ξενοδοχείο θα πρέπει να επιζητά κατάλληλους τρόπους διανομής των αγαθών και των υπηρεσιών προς τους επισκέπτες. Τέλος, παρατίθεται μία εκτενής ανάλυση όλων των δράσεων που θα πρέπει να γίνουν από πλευράς του ξενοδοχείου για την απόκτηση της πιστοποίησης.

2.2.2.1 Το όφελος

Η εφαρμογή ενός αξιόλογου συστήματος διαχείρισης στα ασφαλιστικά θέματα του καταλύματος εμφανίζει το ενδεχόμενο αποπληρωμής μικρότερου ποσού ασφαλιστικών εισφορών. Επιπλέον, γίνεται η εμφάνιση νομικών πλεονεκτημάτων όσον αφορά προληπτικά μέτρα, νομικά θέματα τα οποία χρησιμοποιούνται ώστε το κατάλυμα να είναι σε θέση να μπορεί να αποφύγει αστικές ή νομικές επιπτώσεις. Με την τήρηση όλων των θεσμοθετημένων προδιαγραφών του ξενοδοχείου, πλέον μπορεί να γίνει πραγματική προσπάθεια για την επίτευξη των περιβαλλοντικών και των επιχειρηματικών στόχων της επιχείρησης. Ακόμα, καλλιεργείται στους εργαζόμενους η ανάγκη και η αίσθηση των οφελών από μία ολοκληρωμένη περιβαλλοντική συνείδηση που καλύπτει πέρα από τους προφανείς ευχάριστους λόγους, την ελάττωση ενδεχόμενων ατυχημάτων, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της εργασίας.

Η υιοθέτηση τέτοιων περιβαλλοντικών συστημάτων παρέχει στο ξενοδοχειακό κατάλυμα μία γκάμα οφελών για εκείνο, αλλά κυρίως σημαντικές για το περιβάλλον. Μερικά από τα προκύπτοντα οφέλη είναι:

- Μείωση κατασπατάλησης ενεργειακών πόρων.

- Μείωση κατασπατάλησης πόσιμου νερού.
- Ελάττωση κόστους λειτουργίας για το κατάλυμα.
- Ανάπτυξη νέων ικανοτήτων από τους υπαλλήλους της επιχείρησης με σκοπό την αύξηση της αποδοτικότητας της διοίκησης του καταλύματος.
- Η διοίκηση πλέον βλέπει την διαχείριση των περιβαλλοντικών θεμάτων του ξενοδοχείου από τα πλέον σημαντικά για το ξενοδοχείο ζητήματα.
- Η υπόληψη της επιχείρησης αυξάνεται στην κοινή γνώμη ενώ πλέον η επιχείρηση μπορεί να διακριθεί για την επιχειρηματικότητα της στα πράσινα θέματα.

Βάσει των πλεονεκτημάτων που προαναφέρθηκαν, είναι εμφανής πλέον ο λόγος της επιτακτικής ανάγκης για την υιοθέτηση ενός συστήματος περιβαλλοντικής διαχείρισης, με το πιο σημαντικό από όλα να είναι το μεγάλο ανταγωνιστικό πλεονέκτημα της επιχείρησης στην αγορά.

2.2.3 Οι στόχοι της «Ατζέντας 2030» για την αειφόρο ανάπτυξη

Ο ΟΗΕ κατά τη διάρκεια της 70^{ης} συνέλευσης του προωθεί την Ατζέντα του 2030, μέσα από την οποία προωθούνται οι 17 στόχοι για την Βιώσιμη ανάπτυξη του πλανήτη (The 2030 Agenda for Sustainable Development). Οι στόχοι αυτοί παρουσιάζονται παρακάτω κι έχουν προορισμό την αλλαγή της πορείας του πλανήτη μας:

- **Στόχος 1:** Μηδενική Φτώχεια για όλο τον πλανήτη
- **Στόχος 2:** Μηδενική Πείνα για όλο τον πλανήτη
- **Στόχος 3:** Υγεία και ευημερία για όλο τον πλανήτη
- **Στόχος 4:** Ποιοτική εκπαίδευση για όλο τον πλανήτη
- **Στόχος 5:** Ισότητα μεταξύ των δύο φύλων σε όλο τον πλανήτη
- **Στόχος 6:** Καθαρό νερό και αποχετεύσεις για όλα τον πλανήτη
- **Στόχος 7:** Φθηνή και ανανεώσιμη ενέργεια για όλο τον πλανήτη
- **Στόχος 8:** Αξιοπρεπής εργασία και οικονομική ανάπτυξη για όλο τον πλανήτη
- **Στόχος 9:** Οικοδόμηση Βιομηχανιών, καινοτομιών και υποδομών
- **Στόχος 10:** Μείωση των ανισοτήτων μεταξύ των ανθρώπων
- **Στόχος 11:** Δημιουργία βιώσιμων πόλεων και κοινοτήτων
- **Στόχος 12:** Υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή

- **Στόχος 13:** Δράσεις για την κλιματική αλλαγή
- **Στόχος 14:** Δράσεις για τη διατήρηση της ζωής στους υδροβιότοπους
- **Στόχος 15:** Δράσεις για τη ζωή στη στεριά
- **Στόχος 16:** Δράσεις για τη διασφάλιση της ειρήνης και της δικαιοσύνης σε όλο τον πλανήτη
- **Στόχος 17:** Προώθηση του συγκεκριμένου σχεδίου για την επίτευξη αυτών των στόχων

Πηγή: Περιφερειακό Κέντρο Πληροφόρησης των Ηνωμένων Εθνών, *Πόστερ με τους 17 Στόχους*¹⁰

Οι στόχοι που παρατέθηκαν είναι παγκόσμιας εμβέλειας, ενώ το χρονικό περιθώριο που έχουν μέχρι να υλοποιηθούν στο έπακρο είναι μέχρι το 2030. Οι στόχοι αυτοί δύναται να θεωρηθούν γενικής εφαρμογής διότι κάθε κυβέρνηση σε όλο τον κόσμο είναι υπεύθυνη για τον τρόπο με τον οποίο θα τις εφαρμόσει και σε τι χρονικό ορίζοντα θα προσπαθήσει να εξασφαλίσει αποτελέσματα. Από τους στόχους που προαναφέρθηκαν, γίνεται κατανοητή η ανάγκη του ΟΗΕ να επιτύχει όσο το δυνατόν τον ενστερνισμό της αειφόρου ανάπτυξης. Μάλιστα, βασικός σκοπός του είναι να καλύπτει τις ανάγκες των τωρινών γενεών χωρίς να διακυβεύονται οι ανάγκες των μελλοντικών γενεών. Οι αρχές που θέλει να καθιερώσει η Ατζέντα 2030 του ΟΗΕ έχει ως σκοπό την προαγωγή οικονομικών, κοινωνικών και περιβαλλοντικών αναγκών στοχεύοντας σε ένα καλύτερο κόσμο όπου κάθε

¹⁰ (https://www.unric.org/el/index.php?option=com_content&view=article&id=27537&Itemid=73)

ανθρώπινη οντότητα θα ζει αξιοπρεπώς σε όλο το μήκος και το πλάτος του πλανήτη μας. Τα παρακάτω λόγια προέρχονται από τον γενικό γραμματέα του ΟΗΕ:

«Αν επιθυμούμε ένα κόσμο πιο δίκαιο, με περισσότερη ειρήνη, ευημερία και υγεία, οι στόχοι επίτευξης που προέρχονται από την αειφόρο ανάπτυξη είναι μονόδρομος ως προς την επίτευξη τους. Είναι επίσης, μία παράκληση για τη δημιουργία και ανάπτυξη αλληλεγγύης μεταξύ των γενεών. Η μεγαλύτερη υποχρέωση των μεγαλύτερων γενεών που ζουν τώρα είναι η επένδυση στην αυριανή ευδαιμονία των νέων γενεών».

Η εκπλήρωση των στόχων της Ατζέντας του ΟΗΕ για την Βιώσιμη Ανάπτυξη περιλαμβάνει και προωθεί τη συνεργασία μεταξύ κυβερνητικών φορέων, δημοσίου δικαίου καθώς επίσης και ιδιωτικού τομέα (Στόχος 17 – Συνεργασία για τους Στόχους). Ο συγκεκριμένος στόχος προϋποθέτει την συνεργασία σε εξειδικευμένο επίπεδο για την επίτευξη του.

Όταν θεσπίστηκαν οι 17 αυτοί στόχοι για την Αειφόρο πολιτική και Βιώσιμη ανάπτυξη υπήρχαν στον κόσμο 1,2 δις ανθρώπων που ζούσαν κάτω από το μέσο όριο της φτώχειας ενώ σχεδόν 1 δις ανθρώπων παγκοσμίως δεν είχαν λάβει τη βασική εκπαίδευση. Είναι ιδιαίτερη σημαντική επίσης η ποιοτική και η ποσοτική καταμέτρηση των στόχων για να μελετώνται καθ' όλη τη διάρκεια του χρονικού περιθωρίου, τα ποσοστά επίτευξης τους. Η συγκρότηση των παραπάνω στόχων αποτέλεσε βασικό πυλώνα για τον ΟΗΕ και τα κράτη που τον αποτελούν ώστε να εγκαθιδρυθούν οι στόχοι και να γίνει η απαραίτητη προσπάθεια για την επίτευξη τους, ενώ, παρά το πολιτικό και οικονομικό κόστος που αναμενόταν, τα κράτη του οργανισμού προχώρησαν στη θεσμοθέτηση τους. Είναι εμφανής πλέον η προτεραιότητα που δίνεται από τον ΟΗΕ προς αειφόρες πολιτικές και βιώσιμη ανάπτυξη μέσω αυτών των στόχων. Όμως, δεν αρκεί μόνο η προσπάθεια των κρατών, αλλά κρίνεται επιβεβλημένη η προσπάθεια και η συμμετοχή των πολιτών για την εκπλήρωση των στόχων της «Ατζέντας 2030» πιέζοντας τις κυβερνήσεις για αλλαγές και εφαρμόζοντας τις προοπτικές της βιώσιμης και πράσινης ανάπτυξης στην καθημερινότητα τους.

2.3 Πολιτικές για την αειφόρο τουριστική ανάπτυξη

2.3.1 Διεθνείς και ευρωπαϊκές πολιτικές

Σύμφωνα με τα στοιχεία που αφορούν τις πολιτικές που χρησιμοποιούνται ανά τον κόσμο παρακάτω θα γίνει μία συνοπτική παρουσίαση αυτών. Τα δεδομένα αυτά προέρχονται από τις WTO και UNEP.

Αυστραλία

Η Αυστραλία είναι ένα κράτος με έντονο ενδιαφέρον και προσπάθειες πάνω σε περιβαλλοντικά θέματα. Ήδη από το 1992, στην καμπάνια που διεξήγαγε για τουριστικά θέματα, έθιξε το θέμα της αειφορίας και τον τρόπο με τον οποίο θα μπορούσε να εισαχθεί στα επίκαιρα για εκείνη την εποχή περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά θέματα. Η τότε κυβέρνηση της Αυστραλίας ξεκίνησε να προωθεί ένα μοντέλο βασισμένο στον οικότουρισμό το οποίο είχε ως κύριο στόχο την προώθηση και εγκαθίδρυση του αειφόρου τουρισμού σε περιοχές που απουσίαζε η ανθρώπινη δραστηριότητα. Το 1994, η Αυστραλιανή καμπάνια για τον τουρισμό ήταν επικεντρωμένη κατά κύριο λόγο στους τρόπους με τους οποίους θα αναπτυχθεί και θα σχεδιαστεί ένα ρεαλιστικό μοντέλο οικότουρισμού, με τις βασικές ιδέες του συγκεκριμένου μοντέλου να επικεντρώνονται κατά κύριο λόγο στις βιώσιμες υποδομές και στην κατάρτιση των εμπλεκόμενων και μη πάνω σε περιβαλλοντικά θέματα. Με τη συγκεκριμένη μέθοδο καταβλήθηκε μία τεράστια προσπάθεια προώθησης του συγκεκριμένου προϊόντος ενώ ταυτόχρονα ήταν καταπληκτικό το ενδιαφέρον που έδειξαν οι πολίτες για τη συγκεκριμένη καμπάνια.

Κόστα Ρίκα

Η κοινωνία της Κόστα Ρίκα έχει εμφυτεύσει στον τρόπο σκέψης της ότι βιώσιμη ανάπτυξη και τουρισμός συνδέονται ως δύο αλληλοσυμπληρούμενες έννοιες. Στις καμπάνιες που διεξήγαγε για την προώθηση του τουριστικού της προϊόντος από το 2002 έως το 2012 συμπεριέλαβε πολύ σημαντικές έννοιες σχετιζόμενες με την αειφορία. Σύμφωνα με αυτές η αειφόρος πολιτική θα πρέπει να διακατέχει την τουριστική δραστηριότητα όπως και κάθε τουριστικό προϊόν ενώ θα πρέπει να χαρακτηρίζει και την ίδια τη χώρα. Στο ίδιο μήκος κύματος κινούταν και το σλόγκαν που εφάρμοσε η χώρα για την προώθηση αυτή της ιδέας, «Κόστα Ρίκα - κανένα τεχνητό συστατικό». Είναι φανερό πλέον ότι όλη αυτή η προσπάθεια στηρίζεται

εξ'ολοκλήρου στη βιώσιμη ανάπτυξη και στην ευρύτερη προώθηση της έννοιας, με απώτερο σκοπό την ακμή της βιομηχανίας του τουρισμού. Το σχέδιο της Κόστα Ρίκα χρησιμοποίησε έννοιες όπως ο οικοτουρισμός και τις εφάρμοσε από άκρη σε άκρη στο σύνολο της έκτασης της.

Αίγυπτος

Η Αίγυπτος στα πρώτα χρόνια δημιουργίας των τουριστικών προγραμμάτων σκόπευε και σχεδίαζε στην πλήρη εξυπηρέτηση όλων όσων κατέφθαναν στη χώρα. Μετέπειτα όμως οι προσπάθειες της τοπικής κοινωνίας εισακούστηκαν, με την τον φορέα τουριστικής ανάπτυξης της χώρας (TDA) να ενστερνίζεται την ανάγκη για επίλυση περιβαλλοντικών θεμάτων, αύξηση της ποιότητας ζωής των τοπικών κοινωνιών και διασφάλιση του μέλλοντος. Για την επίτευξη όλων αυτών μεσολάβησε και η Πρωτοβουλία της Κόκκινης Θάλασσας για τον Αειφόρο Τουρισμό (RSSTI), η οποία αποτελεί ένα διμερές συμβόλαιο μεταξύ Αιγύπτου και Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής. Με την εφαρμογή των νέων κανόνων για την αειφορία γίνεται αντιληπτή η διάθεση διατήρησης του περιβάλλοντος, ενώ η αρχή για την εφαρμογή τους έγινε ύστερα από την έγκριση των TDA, RSSTI και της ΕΕΑΑ (Αιγυπτιακή Υπηρεσία Περιβαλλοντικών Υποθέσεων). Για τα σύγχρονα πολιτικά δεδομένα, ήταν η πρώτη φορά στην Αίγυπτο που γινόταν η εφαρμογή τόσο πράσινων κανόνων με σκοπό την εξοικονόμηση των φυσικών πόρων, την βιωσιμότητα οικονομικά αλλά και οικολογικά των τοπικών περιοχών. Σημαντική ήταν επίσης και η προώθηση των δίκαιων σχέσεων μεταξύ των ατόμων αλλά και η συμμόρφωση όλων βάσει των οδηγιών της ΕΕΑΑ και τον νόμο 4/1994 που αφορούσε το περιβάλλον.

Μεξικό

Η προσπάθεια για την εφαρμογή μίας αειφόρου πολιτικής έχει ξεκινήσει εδώ και καιρό στο Μεξικό. Η προσπάθεια αυτή επικεντρώνεται στα συμπεράσματα και τις προτάσεις της διάσκεψης του Ρίο και της Ατζέντας 21, ενώ μέχρι και σήμερα οι προτροπές του Μεξικού προς την κατεύθυνση της αειφορίας δεν έχουν αλλάξει. Από της εφαρμογές που έκανε η χώρα του Μεξικού προς την κατεύθυνση της αειφορίας αξίζει να σημειωθεί η «Ζώνη για τον Αειφόρο Τουρισμό της Καραϊβικής» η οποία συστάθηκε το 1999, εφαρμογή των κανόνων της Ατζέντας 21 για τα ταξίδια που αφορούν τον τουρισμό καθώς επίσης και οι προτάσεις που έγιναν στο

Γιοχάνεσμπουργκ. Επιπλέον, λίγο αργότερα στην προώθηση του τουριστικού προϊόντος από το Μεξικό, ξεκινάει η καλλιέργεια της ιδέας ότι μία αειφόρος πολιτική για τον τουρισμό θα αποδώσει μία ισορροπημένη περιφερειακή ανάπτυξη. Όλα αυτά διαδραματίζονται από 2001 έως το 2006. Κι ενώ καταβάλλεται όλη αυτή προσπάθεια έρχονται στο φως αποκαλύψεις για τα τεράστια περιβαλλοντικά προβλήματα, όπως επίσης και κοινωνικά, που αντιμετωπίζουν αρκετές τουριστικές περιοχές εξαιτίας της χωρίς όρια ανάπτυξης των αστικών κέντρων. Επιπροσθέτως, ένα βαθύ πρόβλημα που αποκαλύπτεται είναι η απώλεια της πολιτιστικής ταυτότητας αυτών των περιοχών, βασικό πρόβλημα σύμφωνα με τη διάσκεψη του Ρίο.

Νότια Αφρική

Η Νότια Αφρική είναι μία χώρα η οποία έχει αλλάξει πολλές από τις νοοτροπίες που τη διακατείχαν μέχρι και την εμφάνιση της δημοκρατίας. Μία από αυτές ήταν και η είσοδος στο προσκήνιο της χώρας των εννοιών βιώσιμη και αειφόρος ανάπτυξη. Η χώρα στην προσπάθεια της να εφαρμόζει τις συγκεκριμένες έννοιες στην πολιτική της ακολουθεί πιστά τη Λευκή Βίβλο της Ανάπτυξης και της Προώθησης του Τουρισμού, η οποία εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1996. Η Λευκή Βίβλος είναι ένα εγχειρίδιο που καλύπτει μία μεγάλη γκάμα θεμάτων που σχετίζονται με το περιβάλλον, την κοινωνία αλλά και την οικονομία. Από τα αξιοσημείωτα πάντως του συγκεκριμένου εγχειριδίου είναι η αναφορά 15 διαφορετικών μεθόδων σύμφωνα με τις οποίες μία πολιτική εξουσία μπορεί να κάνει χρήση των αειφόρων πολιτικών στο τουριστικό της μοντέλο. Μεταξύ αυτών των μεθόδων περιλαμβάνονται τα κίνητρα που μπορούν να χορηγηθούν σε μία επιχείρηση ώστε να γίνει ή να ανοίξει ως πράσινη, όπως επίσης και οι τρόποι ενθάρρυνσης των τοπικών επιχειρήσεων για στροφή προς την αειφορία και περαιτέρω αύξηση της ανάπτυξης τους.

Ευρώπη

Στην Ευρώπη η επίσημη έναρξη της κατευθυντήριας οδού ξεκινάει το 1992, που το Ευρωπαϊκό συμβούλιο λαμβάνει την απόφαση για τις κοινοτικές δράσεις προς όφελος του τουρισμού. Εκείνη ήταν η εποχή που στις τουριστικές χώρες της τότε Ένωσης είχαν αρχίσει να πρωτοεμφανίζονται τα περιβαλλοντικά προβλήματα εξαιτίας του κορεσμού των τουριστικών περιοχών αλλά κυρίως του τρόπου με τον οποίο γινόταν η οργάνωση των τουριστικών δραστηριοτήτων από τις εμπλεκόμενες

επιχειρήσεις. Αυτό που είχε αποφασιστεί ήταν η υιοθεσία δύο βασικών αξόνων επιλογών (Αυγερινού-Κολώνια, 1996: 32):

- Στην πρώτη περίπτωση εμφανίζεται η προώθηση μίας έξυπνης οργάνωσης της νέας τουριστικής νοοτροπίας, στα πλαίσια που θα όριζε η προστασία του περιβάλλοντος, στις περιοχές που έχουν άμεσο ενδιαφέρον από τον τουρισμό.
- Λόγω της σημαντικότητας που έχει ο τουρισμός για ορισμένες από τις κοινωνίες του τόπου, θα πρέπει να υιοθετηθεί μία νοοτροπία σεβασμού προς την τοπική κοινότητα κάθε τουριστικής περιοχής και ως προς το φυσικό περιβάλλον της.

Σε συνέχεια των δράσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το 1993 εγκρίνει το πρόγραμμα δράσης για το περιβάλλον που είχε τίτλο «Στόχος η Αειφορία». Βάσει του συγκεκριμένου προγράμματος γινόταν η προσπάθεια ορισμού του τουρισμού ως ενός κλάδου σημαντικής συνεισφοράς στην ευρωπαϊκή οικονομία που χρειαζόταν άμεσα παρεμβάσεις προς την κατεύθυνση της αειφορίας. Οι στόχοι που προσπαθούσε η ΕΕ να επιτύχει με το «Στόχος η Αειφορία» είναι οι παρακάτω (Κλάδη-Ευσταθοπούλου, 2004: 317):

- Η πολιτική του τουρισμού πρέπει να συμπεριλαμβάνει τα περιβαλλοντικά ζητήματα.
- Περιβαλλοντική προστασία των τουριστικών περιοχών, ιδιαίτερα εκείνων που διατηρούν μία φυσικότητα.
- Ανάπτυξη της ποιότητας των παρεχόμενων τουριστικών υπηρεσιών.
- Προώθηση καμπανιών ενημέρωσης των πολιτών σε κάθε χώρα για τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις του τουρισμού.
- Μέθοδοι και τρόποι διαχείρισης της μαζικότητας του τουρισμού σε ορισμένες περιοχές.

Η επόμενη κίνηση της ΕΕ για την αύξηση της περιβαλλοντικής ευσυνειδησίας εγκρίνεται για το χρονικό διάστημα 2001 έως 2010 και είχε τίτλο «Περιβάλλον 2010: Το μέλλον μας, η επιλογή μας». Ο βασικός πυλώνας δράσεων κινήθηκε μεταξύ 4 κλάδων:

- Κλιματική Αλλαγή
- Βιοποικιλότητα
- Διαχείριση φυσικών πόρων
- Περιβαλλοντική υγεία

Με το συγκεκριμένο σχέδιο, τέθηκαν οι κύριοι στόχοι από την πλευρά της ΕΕ οι οποίοι θα έδειχναν έμπρακτη στήριξη στην πολιτική της αειφόρου ανάπτυξης στους εμπλεκόμενους κλάδους (Μπερτάτος, 2005: 141).

Στην Ευρώπη, και πιο συγκεκριμένα μέχρι και το 2003, αναφερόμενοι σε εθνικό επίπεδο η κοινή συνείδηση άργησε να ενεργοποιηθεί όσον αφορά τα θέματα που απασχολούσαν την αειφορία του τουρισμού. Κάθε χώρα της ΕΕ είναι αποκλειστικά υπεύθυνη για την εφαρμογή των κανόνων που επιβάλλει η αειφορία του τουρισμού, μπορεί να αναπτύσσει δικιές της πολιτικές εφαρμογές ενώ παράλληλα υπάρχει έντονη ανησυχία για την ενθάρρυνση της αειφορίας του τουρισμού. Βάση αυτού του ισχυρισμού γίνεται κατανοητό ότι οποιαδήποτε μορφής περιοριστική δυνατότητα μέχρι εκείνη την εποχή είχε προέλευση είτε από τους ταξιδιωτικούς πράκτορες είτε από εθελοντές. Σε γενικές γραμμές αξίζει να αναφερθεί η χαμηλού επιπέδου εφαρμογή όσον αφορά τις πολιτικές που σχετίζονται με την περιβαλλοντική προστασία (ΕΕΑ, 2003: 83). Συνεχίζοντας τον συλλογισμό που έχει αναπτυχθεί μέχρι στιγμής, υπήρχαν ήδη χώρες που προωθούσαν τον αειφορία στην ανάπτυξη του τουρισμού. Πρωτοπόρος δύναμη σε αυτή κίνηση διατηρήθηκε η Ιβηρική Χερσόνησος. Λίγο βορειότερα, και πιο συγκεκριμένα στη Γαλλία, αναπτύχθηκε μία στρατηγική εγχώρια για την προώθηση μίας πράσινης ατζέντας, ενώ παράλληλα η Σουηδία είχε ήδη προσαρμόσει την Ατζέντα 21 στις ανάγκες της έκτασης της και των πολιτών της. Θέλοντας να μείνουμε στις χώρες της Βορειοκεντρικής Ευρώπης, διαπιστώνεται ένα πολύ μεγαλύτερο ενδιαφέρον σχετικά με την περιβαλλοντική προστασία και την αειφορία των πολιτικών τους, μία κίνηση που φαίνεται και από τα συστήματα που επινόησαν για την περιβαλλοντική και οικολογική διαχείριση (EMAS, ISO 14001). Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί η σημαντικότητα για την αειφορία του εδάφους. Τα μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης γνωρίζουν τη σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ χρήσεων γης και τουρισμού ενώ ταυτόχρονα θα υπάρχει επινόηση ρεαλιστικών λύσεων που θα προάγουν το συμφέρον και των δύο πλευρών (Committee of The Regions, 2006: 51).

Η ΕΕ ως μία ανήσυχη επαρχία του πλανήτη μας προσπαθεί να δώσει περισσότερες λύσεις για τους πολίτες της. Έτσι το 2002 προωθείται ένα ψήφισμα που αποσκοπεί στην ανάπτυξη της επιρροής και του συντονισμού του τουρισμού. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο ψήφισμα, το οποίο πηγάζει από τα ιδανικά που προωθεί η Ατζέντα 21, πρέπει όλες οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τον τουρισμό σε όλη την ΕΕ να αξιολογηθούν ξανά, πρέπει να αναπτυχθεί μία

στρατηγική που να ευνοεί την ανάπτυξη των δεικτών της αειφορίας του τουρισμού (EEA, 2003: 83). Στις μέρες μας, η έκθεση που έχει δημοσιοποιηθεί από το φορέα TSG (Tourism Sustainability Group, 2007: 4) αναφέρει ότι η αειφόρος ανάπτυξη τυγχάνει ιδιαίτερης προσοχής από όλους τους φορείς και τομείς της Ευρωπαϊκής Ένωσης που σχετίζονται με αυτή.

Είναι φανερό όμως ότι η αίσθηση του συνόλου για αειφορική πολιτική και ανάπτυξη δεν έχει εφαρμοστεί πλήρως ενώ έχει παρατηρηθεί ότι οι ευκαιρίες που παρουσιάζονται δεν αντιμετωπίζονται επαρκώς για να φανούν τα περιθώρια βελτίωσης. Φανερά ανήσυχη η ΕΕ, το 2007, φτάνει στην προώθηση μίας μεσοπρόθεσμης Ατζέντας η οποία έχει ως κύριο στόχο την ανάπτυξη και τη βελτίωση των αειφόρων στρατηγικών στον τουρισμό και ιδιαίτερα όλων όσων εμπλέκονται σε αυτόν από οποιοδήποτε πόστο, προωθώντας ακόμα και σε πολίτες της εκάστοτε χώρας. Η Ατζέντα αυτή ωθεί τα μέλη της ΕΕ στην εκπόνηση εκθέσεων για την καταγραφή της προόδου που έχει σημειωθεί στα θέματα της αειφόρου ανάπτυξης του τουρισμού, ενώ ταυτόχρονα ευνοείται η βελτίωση της εργασιακής απασχόλησης στον συγκεκριμένο κλάδο.

2.3.2 Ελληνική πολιτική για τον αειφόρο τουρισμό

Την περίοδο 1994 έως 1999, έρχεται το CSF, το Δεύτερο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης, να ορίσει την αειφόρο ανάπτυξη ως πρωταρχικό του στόχο. Βασικοί ακόμα στόχοι του συγκεκριμένου τουριστικού προγράμματος ήταν να προσπαθήσει να βελτιώσει την ποιότητα των υπηρεσιών στο τουριστικό κλάδο ενώ ταυτόχρονα αύξανε τον αριθμό των διαθέσιμων κλινών. Βρισκόμενοι στο 5^ο Σχέδιο Δράσης της Ελληνικής πολιτικής για τον τουρισμό μπορούμε να εξάγουμε τα παρακάτω συμπεράσματα για τις πολιτικές που ακολουθούνται:

- Προώθηση των ήπιων μορφών που έχει ο τουρισμός σε συνεργασία με την αύξηση του επιπέδου της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος.
- Επαναπροσδιορισμός και αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιείται η γη.
- Ενστερνισμός πιο αυστηρών κανόνων για τη δόμηση εγκαταστάσεων που σχετίζονται με τον τουρισμό

- Εκπαίδευση και κατάρτιση των πολιτών και των εργαζόμενων σε θέματα που αφορούν περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

2.3.2.1 Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη στον Ελλαδικό χώρο

Ο αειφόρος τουρισμός πρωτοεμφανίζεται στην Ελλάδα το 1993 και πιο συγκεκριμένα στα Ιωάννινα, στο χωριό Πάπιγκο (Marià & Zalimidis, 2003: 7). Όταν έγινε η κίνηση αυτή προς την αειφορία, το συμβούλιο του κράτους, το οποίο σχετίζεται με περιβαλλοντικά θέματα, επέτρεψε την κίνηση αυτή προωθώντας το δημόσιο συμφέρον και εκμηδενίζοντας τις δυσμενείς συνέπειες. Ο δικαστής της περιοχής που ήταν υπεύθυνος για τα συγκεκριμένα θέματα τόνισε την ανάγκη μίας πιο υπεύθυνης τουριστικής δραστηριότητας, που θα σέβεται τα εδάφη καθώς επίσης και τη μη ανεξέλεγκτη δημιουργία τουριστικών καταλυμάτων. Ήταν η αρχή μίας μακροσκελούς σχέσης για την Ελλάδα και τον αειφόρο τουρισμό, ενώ για πρώτη φορά στα χρονικά τουρισμός και γη έπρεπε να αλληλοβοηθηθούν με σκοπό το κοινό καλό.

Τα επόμενα χρόνια, στο σύνολο όλης της επικράτειας, έγιναν πολύ σημαντικές προσπάθειες που είχαν ως βασικό σκοπό τους την κατεύθυνση προς τον αειφόρο τουρισμό και την αειφόρο ανάπτυξη. Οι σημαντικότεροι από αυτούς τους στόχους παρατίθενται παρακάτω (Τσάρτας, 2000: 201):

- Εγκαθίδρυση και αύξηση των εναλλακτικών μορφών τουρισμού
- Ανάπτυξη των αναγκαίων συνθηκών για το φυσικό περιβάλλον και την προώθηση του. Η ανάγκη αυτή κρίνεται ως αναγκαία σε περιοχές που μαστίζονται από τον μαζικό τουρισμό
- Δημιουργία διαύλων επικοινωνίας μεταξύ του τουρισμού και άλλων παραγωγικών διαδικασιών
- Εκπαίδευση και κατάρτιση των εργαζομένων σε θέματα αειφόρου ανάπτυξης
- Προώθηση της αειφορίας μέσω τοπικών προγραμμάτων σε διάφορες κοινότητες
- Διαμόρφωση συνειδήσεων για φιλικότερες προ το περιβάλλον επενδύσεις

Ένα από τα ελληνικά κείμενα που ξεχώρισαν για τις ιδέες που προωθούν είναι εκείνο με τίτλο «Ελληνική Στρατηγική για την Αειφόρο Ανάπτυξη» (ΕΚΠΙΑΑ, 2002: 53), όπου σύμφωνα με την επιχειρηματολογία του ειπώθηκε ότι ένας εκ των βασικών στόχων της αειφόρου ανάπτυξης θα πρέπει να είναι ο εναρμονισμός των τουριστικών

δραστηριοτήτων με το περιβάλλον. Σύμφωνα με τον συγγραφέα αυτό θα μπορούσε να είναι εφικτό αν και μόνο αν ισχύσουν οι δράσεις που θα αναφερθούν παρακάτω:

- Διευθέτηση της μαζικότητας του τουρισμού στοχεύοντας σε αποτελεσματικότερα προγράμματα για τη μη κατασπατάληση των φυσικών πόρων λαμβάνοντας κατάλληλα μέτρα. Βασικά και επίκαιρα τέτοιου τύπου θέματα είναι η διαχείριση του πόσιμου νερού και των απορριμμάτων παντός τύπου (στερεά, υγρά, αέρια)
- Αλλαγή του τουριστικού προϊόντος, σε ένα προϊόν που θα σέβεται τον οικοτουρισμό χωρίς να υπερεκμεταλλεύεται το περιβάλλον. Προσπάθεια για την επίτευξη τέτοιων στόχων αποτελεί ο αγροτουρισμός, ο οποίος βοηθά και στην αύξηση της τουριστικής περιόδου.
- Ανάπτυξη πιο πράσινων τουριστικών υποδομών, στοχεύοντας στην αύξηση των τουριστικών εισροών και την καλύτερη εξυπηρέτηση αυτών. Σε μία τέτοια προσπάθεια είναι επιβεβλημένη η συμβολή όλων των τοπικών φορέων.

Θα ήταν δόκιμο να πούμε ότι η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, μη ξεπερνώντας το πλαίσιο και τους κανόνες που ορίζει η αειφορία, θα αυξήσει τις τουριστικές ροές, θα ανανεώσει το τουριστικό προϊόν ενώ σύμφωνα με τη βιβλιογραφία η ανάπτυξη αυτού του τύπου θα αυξήσει τις μετοχές της χώρας στη παγκόσμια τουριστική αγορά (Kalokardou, Economides & Krantonellis, 2003:5). Βάσει των παραπάνω η Ελληνική ηγεσία για τον τουρισμό ξεκίνησε την εκπόνηση μίας σειράς από έργα και οικονομικές ενισχύσεις για να στηρίξει αυτή την προσπάθεια, ενώ ένα από αυτά τα έργα είναι το «ΕΠΑΝ: Ανταγωνιστικότητα, 2000-2006», το οποίο είναι από τα πλέον γνωστά (Υπουργείο Ανάπτυξης, 2001).

Φτάνοντας στη σημερινή εποχή μπορεί κανείς να διαπιστώσει ότι η Ελληνική οικονομία στηρίζεται σχεδόν 100% στον τουρισμό, και ιδιαίτερα στο μαζικό. Παρόλα αυτά η έννοια της αειφόρου πολιτικής έχει μπει για τα καλά στην νοοτροπία τουρισμού και στις αναπτυξιακές πολιτικές. Είναι φανερό ότι αρκετές ατζέντες που έχουν φόντο την αειφόρο πολιτική βρίσκονται σε εξέλιξη αυτή τη στιγμή στον ελλαδικό χώρο, ενισχύοντας την αειφόρο πολιτική ενώ ταυτόχρονα έχουν ξεκινήσει ήδη να αποδίδουν κάνοντας εμφανή τα αποτελέσματά τους (Κλάδη-Ευσταθοπούλου, 2004: 321). Τα προαναφερθέντα δεδομένα εμπεριέχονται και στους στόχους για την ανάπτυξη που έχουν τεθεί από το πρόγραμμα «ΕΠΑΝ II: Ανταγωνιστικότητα και Επιχειρηματικότητα, 2007-2013». Οι σημαντικότεροι αναφέρονται παρακάτω:

- Πολιτιστική Κληρονομιά – Σύγχρονος Πολιτισμός – Φυσικό Περιβάλλον άμεση αξιοποίηση τους για βελτίωση του τουριστικού προϊόντος
- Ποιοτική αναβάθμιση όλων των δραστηριοτήτων που έχουν σχέση με το πρότυπο του μαζικού τουρισμού προς την αειφόρο κατεύθυνση
- Διευθέτηση όλων των προβλημάτων που σχετίζονται με τη γη και τα νομικά θέματα του τουρισμού, με σεβασμό προς το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά και την τοπική κοινωνία.

2.3.3 Πολιτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης στα Νησιά

Όσον αφορά την Ελλάδα, από το τέλος του 20ου αιώνα, είχε ήδη ξεκινήσει να καταβάλλεται μία σημαντική διαπεριφερειακή προσπάθεια για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Κάποια από τα προγράμματα που εφαρμόστηκαν ήταν τα¹¹:

- Προγραμματιστικός σχεδιασμός των περιφερειών
- ΜΟΠ, Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα
- ΠΕΠ, Περιφερειακά Επιχειρησιακά Προγράμματα
- Αναπτυξιακοί Χωροταξικοί Σχεδιασμοί με τη στήριξη των Τοπικών Αναπτυξιακών Προγραμμάτων και των ειδικών χωροταξικών εκπονημένων μελετών

Είναι φανερό ότι η πολιτική που ακολουθείται στη χώρα μας από το 1986 έως και το 1993 για την επίτευξη περιβαλλοντικών στόχων είναι προϊόν στήριξης των Μεσογειακών Προγραμμάτων, του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης, όπως επίσης και της δαπάνης αρκετών χρηματικών πόρων σε τοπικές κοινωνίες για τη βελτίωση των υποδομών τους. Με τα παραπάνω έγινε έμπρακτη υποστήριξη της οικονομικής δραστηριότητας που προερχόταν από τον τουρισμό, ενώ το επίπεδο της ποιότητας ζωής των ανθρώπων που ζούσαν σε τουριστικές και περιφερειακές περιοχές βελτιωνόταν. Επιπλέον, παρατηρείται ότι έχει ξεκινήσει μία προσπάθεια εκσυγχρονισμού των επαρχιακών δικτύων ενώ ταυτόχρονα έχει ξεκινήσει η αύξηση των μικρομεσαίων ξενοδοχειακών καταλυμάτων σε διάφορες επαρχιακές τουριστικές περιοχές.

¹¹ Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Ιστοσελίδα Β

Ταυτόχρονα, την ίδια χρονική περίοδο το Υπουργείο Εθνικής Οικονομίας προχωράει σε ανάθεση μίας μελέτης στο Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, η οποία έχει ως σκοπό την διερεύνηση των αναπτυξιακών μεθόδων που εφαρμόζονται στα νησιά του Αιγαίου (Παπαδημητρίου, 1996). Με την εκπόνηση της συγκεκριμένης μελέτης το Υπουργείο οικονομικών στοχεύει σε όσο το δυνατόν καλύτερη δυνατή χρήση και επένδυση του Β΄ Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης για τα έτη από 1994 έως 1999 καθώς επίσης και στην καλύτερη δυνατή αξιοποίηση των υπόλοιπων προγραμμάτων που βρίσκονται ή θα βρεθούν υπό εφαρμογή (Αυγερινού-Κολώνια, 1996: 80). Την επομένη εξαετία καταφθάνει και Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης το οποίο στοχεύει στην περαιτέρω ανάπτυξη της περιφέρειας, για τα έτη 2000 έως 2006. Αναφορικά, θα μπορούσαμε να θέσουμε τους περιφερειακούς στόχους που τέθηκαν στην περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου με σκοπό την ανάπτυξη της περιφέρειας¹²:

- Περιβαλλοντική Προστασία της Περιφέρειας
- Αξιοποίηση με τον καλύτερο δυνατό τρόπο των πόρων που προέρχονται από το περιβάλλον
- Βελτίωση του οδικού δικτύου με σκοπό την αποφυγή απομονωμένων ανθρώπων ενώ έμπρακτη στήριξη θα πρέπει να δοθεί και στα συστήματα μεταφορών και επικοινωνιών
- Έμπρακτη στήριξη στην τουριστική ανάπτυξη
- Ανάπτυξη όσο το δυνατόν περισσότερων πρωτοβουλιών για προώθηση της καινοτομίας και της κοινωνίας της πληροφορίας.
- Ανάπτυξη του τρόπου που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί η ύπαιθρος στοχεύοντας σε αύξηση εσόδων χωρίς την καταπάτηση της
- Ευρύτερη ανάπτυξη των νησιωτικών περιοχών δίνοντας έμφαση στη δημιουργία Δυναμικών κέντρων σε αυτές

Μία κίνηση η οποία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως καινοτόμος ήταν η ίδρυση του «Ελληνικού Δικτύου Συνεργασίας για τη Αειφόρο Ανάπτυξη των Παράκτιων και των Νησιωτικών Περιοχών», το 2005. Το συγκεκριμένο εγχείρημα δημιουργήθηκε από την ευαισθησία και τις ανάγκες που είχαν ορισμένοι δήμοι μαζί με κάποιες ΜΚΟ. Με αυτή τη δημιουργία λοιπόν, άνοιγε η κατευθυντήρια οδός προς την αειφορία και την εύρεση καινοτόμων λύσεων για περιοχές που μπορεί να

¹² (Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών, Ιστοσελίδα Β)

απολάμβαναν τα οικονομικά οφέλη του μαζικού τουρισμού αντιμετώπιζαν όμως και σημαντικές πιέσεις όσον αφορά την περιβαλλοντική προστασία. Με τη εφαρμογή του παραπάνω σχεδίου δράσης, πέρα από τεχνοκρατική γνώση, μεταξύ των εμπλεκόμενων φορέων γίνεται προσπάθεια εφαρμογής των παρακάτω (Χατζηπαρασκευαΐδης, 2006: 14):

- Έμφαση στις δράσεις που στοχεύουν σε βιώσιμη ανάπτυξη διαμέσου των τοπικών φορέων των περιοχών που εμπλέκονται
- Εκπόνηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων και διαδικασιών για όλους εκείνους που σχετίζονται με τον τουρισμό
- Διαχείριση μέσω στοχευμένων προγραμμάτων του φυσικού πλούτου των παράκτιων περιοχών σε συνεργασία με διεθνείς φορείς

Η ελληνική πολιτική μαστίζεται από ένα βασικό θέμα όσον αφορά τα προβλήματα που την απασχολούν στον τουρισμό και την ανάδειξη του μεταξύ των τοπικών κοινωνιών. Εκτός από τις διαφαινόμενες συνέπειες των παραπάνω, σε αυτό το σημείο εμφανίζονται και τρίτοι φορείς, οι οποίοι προωθώντας περιβαλλοντικά προγράμματα χωρίς συγκεκριμένη οργάνωση και έλλειψη τεχνογνωσίας στις περισσότερες των περιπτώσεων μπορεί να χειροτερέψουν την κατάσταση (Τσάρτας, 2000: 196). Τα παραπάνω βρίσκουν ακόμα μεγαλύτερο πεδίο εφαρμογής όταν η απουσία ενός χωροταξικού πλαισίου στήριξης είναι εμφανής. Ένα χωροταξικό πλαίσιο δίνει τη δυνατότητα ανάπτυξης συγκεκριμένων μεθοδολογιών που χαρακτηρίζονται από ταχύτητα και ορθολογισμό ενώ ταυτόχρονα στοχεύουν στην ανάδειξη της διαφαινόμενης περιοχής η οποία συνήθως είναι μία τοπική κοινωνία. Η συζήτηση βέβαια για ένα τέτοιο πλαίσιο είναι αρκετά μεγάλη, ενώ η έγκριση ενός τέτοιου πλαισίου από την Ελληνική πολιτεία ακόμα εκκρεμεί. Είναι πλέον φανερό ότι πέραν των λίγων προσπαθειών που έχουν καταγραφεί η υιοθέτηση μίας αειφόρου πιλοτικής καθυστερεί. Η αρχή για μία κίνηση προς την αειφορία θα μπορούσε να γίνει ταξινομώντας τις τουριστικές δραστηριότητες σε τρεις κατηγορίες:

- Πράσινες Δραστηριότητες
- Ειδικές Μορφές Τουρισμού
- Εναλλακτικές μορφές Τουρισμού

Οι προσπάθειες για την επίτευξη των παραπάνω 3 στόχων έχει ξεκινήσει σε πολλά επίπεδα σε όλα σχεδόν τα νησιά του Αιγαίου, όμως χωρίς συνολικό πλαίσιο δράσεων τα αποτελέσματα θα αργήσουν να φανερωθούν, ενώ ταυτόχρονα δεν μπορεί

να γίνει καμία εκτίμηση χωρίς κάποια μελέτη για την επιβάρυνση που προσθέτει η κάθε μορφή τουρισμού μιας που η κάθε μία συνδέεται και εκδηλώνεται μαζί με άλλες (Spilanis & Vayanni, 2003: 20).

2.3.4 Πολιτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης για το νησί της Ρόδου

Η Ρόδος ήταν ένα από τα πρώτα νησιά που εισήγαγαν στον τουριστικό σχεδιασμό τους έννοιες όπως βιώσιμη ανάπτυξη και αειφόρος πολιτική ήδη από τη δεκαετία του '90. Στην κατεύθυνση αυτή κινήθηκε η ανάπτυξη και ο συντονισμός δράσεων και προγραμμάτων ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες της μακροπρόθεσμης βιώσιμης ανάπτυξης της Ρόδου. Σκόπιμο και ιδιαίτερα χρήσιμο θα ήταν να αναφερθούν τα προγράμματα που καταξίωσαν και προωθήσαν τη βιώσιμη ανάπτυξη (Fokiali et al., 2005: 29):

- CAMP για τη Ρόδο, το οποίο πρόγραμμα εκπονήθηκε υπό την αιγίδα του UNEP (Πρόγραμμα Περιβάλλοντος των Ηνωμένων Εθνών)
- Μελέτη του Μεσογειακού γραφείου για το περιβάλλον, τον πολιτισμό και την βιώσιμη ανάπτυξη με σκοπό την αειφορική και βιώσιμη ανάπτυξη του νησιού
- Κοινοτικά Πλαίσια Στήριξης, που εκπονήθηκαν εκ μέρους της ΕΕ από 1990 έως και το 2006
- INTERREG I και II

Η Ρόδος παρόλα αυτά δεν αποτελεί εξαίρεση ως προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης, διότι μόνο πρωτοβουλίες ιδιωτών έχουν αποδώσει προς την κατεύθυνση της αειφορίας. Σε αυτό σημείο γίνεται κατανοητή η ανάγκη για την προώθηση της αειφόρου πρακτικής και πολιτικής όχι μόνο στον τουρισμό αλλά και στους υπόλοιπους οικονομικούς κλάδους. Τη συγκεκριμένη θεώρηση την αφογκράζεται πλήρως ο Δήμος Καλλιθέας, ο οποίος ξεκινάει πράσινες δράσεις και ενθαρρύνει όλους όσους ασχολούνται και συνεχίζουν τις πρακτικές τους πλέον να σέβονται το περιβάλλον. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο Δήμος Καλλιθέας ήταν ο μοναδικός δήμος των Δωδεκανήσων που έκανε τέτοιου τύπου κίνηση, προσθέτοντας μία τοπική Ατζέντα 21 στο ημερολόγιο του (Χατζηπαρασκευαΐδης, 2006: 14). Από

την μελέτη που εκπόνησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2000 για την διαφάνεια των ποσοστών εφαρμογής της Ατζέντας 21, εξάχθηκαν τα εξής συμπεράσματα (European Commission, 2000: 134):

- Βελτίωση της Ποιότητας του Περιβάλλοντος.
- Διανομή ειδικών εκπαιδευτικών φυλλαδίων στα ξενοδοχεία και στα καταλύματα του νησιού για την ορθή διαχείριση του νερού και των ενεργειακών πόρων.
- Διακοπή κατασκευής νέων ξενοδοχειακών υποδομών για 5 έτη ενώ επιτρέπονται μόνο οι ανακαινίσεις.

Το θλιβερό όμως την όλης υπόθεσης για εκείνη την εποχή είναι η μελέτη που εκπονείται από τους φορείς MIO-ECSDE, σύμφωνα με την οποία το νησί της Ρόδου αποκλίνει σημαντικά από τα αειφόρα πρότυπα.

Η επιστημονική ανάλυση που διεξήχθη στηρίχτηκε κατά τη συντριπτική της πλειοψηφία στα αποτελέσματα μελετών που διενεργήθηκαν παλιότερα. Τέτοιες μελέτες ήταν οι:

- CAMP (Πρόγραμμα διοίκησης παράκτιων περιοχών, του Μεσογειακού Προγράμματος Δράσης [MAP] του UNEP) (UNEP, 1996)
- ECOMOST, μία μελέτη που πραγματοποιήθηκε υπό την συνεργασία των φορέων IFTO, IBATUR, TURESPANA καθώς επίσης και του Επιμελητηρίου της Ρόδου (IFTO, 1994)
- Στατιστικά δεδομένα της ΕΛΛΣΤΑΤ (Ελληνικής Στατιστικής Αρχής)

Από τα δεδομένα που σύλλεξε η ΕΛΛΣΤΑΤ προέκυψαν τα ακόλουθα συμπεράσματα:

- Συρρίκνωση της βιοποικιλότητας
- Αύξηση του ρυπαντικού φορτίου
- Αύξηση στις πυρκαγιές στις δασικές εκτάσεις
- Διάβρωση του εδάφους
- Αυξημένα περιστατικά υποβάθμισης του φυσικού περιβάλλοντος
- Αύξηση της ηχορύπανσης
- Αύξηση της εποχιακής απασχόλησης
- Δεν εφαρμόζονται τα πρωτόκολλα του EMAS και του ISO 14000
- Κατασπατάληση των φυσικών και ενεργειακών πόρων

- Ανεπάρκεια των εγκαταστάσεων που επεξεργάζονται τα απόβλητα της περιοχής

Καμία προσπάθεια εφαρμογής πολλών από τα προγράμματα για την αύξηση της πράσινης ανάπτυξης MIO-ECSDE, δεν έχουν πραγματοποιηθεί. Για αυτό οργανώθηκε μία ανοιχτή στο συζήτηση στο νησί της Ρόδου για όσους ασχολούνται με τον τουρισμό. Η συζήτηση κινήθηκε και κατέληξε προς τον αειφόρο σχεδιασμό ενώ οι προτάσεις που κατέληξαν να εκπονήσουν παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω (MIO-ECSDE, 2001):

- Προσπάθεια ένταξης και καταγραφής μεταξύ των δεικτών ISO 14000 και EMAS για τις ξενοδοχειακές μονάδες
- Σεβασμός στους φυσικούς πόρους του νησιού χωρίς κατασπατάληση
- Σεβασμός στα οικοσυστήματα του νησιού
- Μεταρρυθμίσεις για την προστασία του περιβάλλοντος στον κλάδο του τουρισμού
- Μέγιστη χωρητικότητα νησιού 30.000 κλίνες/ημέρα στις υψηλές περιόδους προσέλευσης

Ο ορισμός κλινών που προτάθηκε είναι κατά πολύ μικρότερος της φυσικής ικανότητας του νησιού της Ρόδου, όπου μόνο η ανατολική της πλευρά καλύπτει μία χωρητικότητα λουόμενων μέχρι και 73.400. Ο συγκεκριμένος αριθμός είναι μεγαλύτερος αφού τον νησί έχει τη οικολογική δυνατότητα 57.000 επισκεπτών (PAP - UNEP, 1996: 46). Φαίνεται πλέον ότι υπάρχει ανάγκη για ανάπτυξη ενός περιφερειακού σχεδίου για ελεγχόμενες ζώνες τουρισμού στο νησί. Αν το νησί της Ρόδου επιθυμεί μία πολιτική βασισμένη στην αειφορία πρέπει να ξεκινήσει να διακρίνει διαφορετικούς ρυθμούς ανάπτυξης μεταξύ των διαφόρων περιοχών του (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001: 196). Άρα, βάσει των όσων προαναφέρθηκαν, το βόρειο τμήμα του νησιού, το οποίο έχει εμφανίσει την υψηλότερη πρόοδο σε σχέση με τα υπόλοιπα τμήματα του νησιού θα πρέπει να δείχνει τον απαραίτητο σεβασμό στα μέτρα για την προστασία του περιβάλλοντος, αύξηση του επιπέδου της ποιότητας των υπηρεσιών που παρέχονται, αποφυγή των υψηλών τουριστικών συγκεντρώσεων. Όσον αφορά το ανατολικό τμήμα του νησιού, καλό θα ήταν να αυξηθεί η πίεση για την προστασία των οικοσυστημάτων, ενώ στα υπόλοιπα τμήματα του νησιού θα μπορούσε να προωθηθεί μίας ήπιας μορφής τουριστική ανάπτυξη συνδυαζόμενη με τη βιώσιμη ανάπτυξη του πρωτογενούς κλάδου.

2.3.5 Οι φορείς που διαμορφώνουν τις πολιτικές της αειφορίας

Η τουριστική πολιτική διαμορφώνεται σε εθνικό, τοπικό και παγκόσμιο επίπεδο από τους τουριστικούς πράκτορες. Είναι και αυτοί υπεύθυνοι για την τήρηση των κανόνων που επιβάλλει η αειφορία. Οι κύριοι όμως παράγοντες που οδηγούν και υλοποιούν τις κατευθυντήριες οδούς προς την αειφορία είναι οι πολιτικοί και οι οικονομικοί (Κομίλη, 2001: 64). Επομένως, θα πρέπει να αναπτυχθούν ισχυροί δεσμοί μεταξύ αυτών των παραγόντων με έμπρακτη στήριξη τους και ένταξη τους στις πολιτικές που εφαρμόζουν οι φορείς για την επίτευξη της αειφόρου ανάπτυξης, αυτό είναι και το σημείο που θα πρέπει να επενδύσει η χώρα ως προς την επίτευξη και ανάπτυξη στρατηγικών στόχων, δίνοντας παράλληλα ιδιαίτερη έμφαση στην ανάπτυξη των δημοσίων σχέσεων (κυβερνητικοί φορείς, εθνικοί οργανισμοί τουρισμού, φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης). Είναι εμφανές πλέον ότι μπορούν και παράγοντες ιδιωτικών συμφερόντων, όπως οι τουριστικοί πράκτορες ή ΜΚΟ, να επηρεάσουν την κατεύθυνση που προδιαγράφεται προς μία αειφόρα πολιτική (United Nations, 2002). Πλέον έχει καταστεί σαφές ότι όταν σχεδιάζεται μία τουριστική πολιτική, οφείλει να ενστερνίζεται τις πολιτικές της αειφόρου ανάπτυξης, όπως επίσης πρέπει να λαμβάνει υπόψιν τις παραμέτρους, όπως τους πόρους που καταναλίσκονται, τις τουριστικές υποδομές της περιοχής για την οποία γίνεται λόγος καθώς επίσης και το είδος των τουριστικών επισκεπτών που μπορεί να δεχτεί κάθε περιοχή κ.α. Για έναν άρτιο σχεδιασμό πρέπει να εφαρμοστούν τα παρακάτω εργαλεία σύμφωνα με την ερευνητική εργασία του Κοκκώση (2000: 84):

- Έλεγχος των τουριστών που καταφθάνουν σε τοπικό επίπεδο.
- Έλεγχος της έκτασης και της έντασης στο βαθμό που επιβαρύνουν το περιβάλλον.
- Βελτίωση του τρόπου διαχείρισης των φυσικών πόρων και των απορριμμάτων
- Επίβλεψη των κρίσιμων στοιχείων του περιβάλλοντος.
- Βελτίωση των εργαλείων που παρακολουθούν τους μηχανισμούς εξισορρόπησης μεταξύ τουριστικών δραστηριοτήτων και του τρόπου που χρησιμοποιείται η γη.

Η ικανότητα για τη διαμόρφωση και χρήση όλων των παραπάνω στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στις δυνατότητες της κάθε περιοχής και της καλής διάθεσης

για αναδιάρθρωση που μπορεί να επιδείξει. Καταλήγοντας, είναι εμφανής ο τρόπος με τον οποίο μπορούν να ταξινομούνται οι αναγκαίοι παράμετροι για την επίτευξη μίας αειφόρου πολιτικής σε μία τοπική κοινότητα.

2.4 Το ξενοδοχείο ως αειφόρο τουριστικό μοντέλο

2.4.1 Αειφορική διάσταση στα ξενοδοχεία. Τα πράσινα ξενοδοχεία.

Ο Δρ. Γρηγόρης Θ. Παπανίκος στην επιστημονική εργασία που εκπόνησε για το Ινστιτούτο Τουριστικών Ερευνών και Προβλέψεων (ΙΤΕΠ) ανέφερε ότι το μέγεθος που μπορεί να έχει η ανάπτυξη του τουρισμού σε μία περιοχή συμπεριλαμβάνει τις αφίξεις και τις διανυκτερεύσεις στα τουριστικά καταλύματα κατά τη διάρκεια μίας τουριστικής περιόδου. Η χώρας μας έχει αρκετά οικονομικά οφέλη εξαιτίας του τουρισμού λόγω των πάρα πολλών ξενοδοχειακών καταλυμάτων που διαθέτει. Μία δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε ένα τουριστικό θέρετρο επηρεάζεται από τα ξενοδοχεία, τις υποδομές τους, το δίκτυο μεταφορών και συγκοινωνιών, την πολεοδομία, τις ψυχαγωγικές υπηρεσίες που παρέχονται στην περιοχή και τη φυσικότητα του περιβάλλοντος. Τα ξενοδοχειακά καταλύματα μπορούν να θεωρηθούν μέρη όπου παρέχεται φιλοξενία έναντι του κατάλληλου αντιτίμου (Λαλούμης & Ρούπας, 2000). Από τη νομοθεσία είναι γνωστό ότι το ξενοδοχείο μπορεί να οριστεί ως το κατάλυμα που προσφέρει υπηρεσίες διαμονής έναντι κατάλληλου αντιτίμου. Ένα ξενοδοχείο προσφέρει υπηρεσίες κατάλυσης ενώ ανάλογα το επίπεδο που βρίσκονται οι συγκεκριμένες υπηρεσίες μπορεί να παρέχονται εστιατόρια, μπαρ και διάφορα άλλα τουριστικά προϊόντα που στόχο έχουν την κάλυψη των τουριστικών αναγκών.

2.4.2 Η αειφόρος ανάπτυξη στο κλάδο των τουριστικών καταλυμάτων στην Ρόδο

Η Ρόδος κατέχει μία θέση μεταξύ των νοτιοανατολικών νήσων του Αιγαίου. Απέχει 350 χιλιόμετρα από την Αθήνα ενώ βρίσκεται μόλις 18 χιλιόμετρα από την

Τουρκία. Αποτελεί το 4ο μεγαλύτερο νησί της χώρας ενώ πρόκειται για το μεγαλύτερο νησί των Δωδεκανήσων. Η Ρόδος έχει μία περίοπτη θέση στον Ευρωπαϊκό χώρο ενώ ταυτόχρονα πρόκειται για μία σπάνιας φυσικής ομορφιάς περιοχή. Ο νησιώτικος χαρακτήρας που διαθέτει την έχει εδραιώσει στην αγορά ως ένα αρίστου κλίματος νησί. Η τουριστική ανάπτυξη εκτείνεται σε όλο το μήκος και το πλάτος του, ανεβάζοντας το οικονομικό επίπεδο του νησιού με εξαίρεση το δυτικό μέρος του νησιού, το οποίο είναι τουριστικά παρθένο (Μιο-ECSDE, 2001). Τα τελευταία χρόνια εξάγεται προς τα έξω η άποψη ότι η τουριστική βιομηχανία του νησιού δεν καλύπτει τα στάνταρτ του σύγχρονου τουρίστα. Ο εναλλακτικός τουρισμός προσφέρει τη δυνατότητα αξιοποίησης περισσότερων πόρων που μέχρι πρότινος δεν χρησιμοποιούνταν, όπως η τοπική μουσική. Έτσι, καθίσταται σαφής η ανάγκη για μία περαιτέρω ανάπτυξη του τουριστικού τομέα βασισμένη σε θέματα αειφορίας. Ενώ στην αντίπερα όχθη, ο μαζικός τουρισμός που καταπατάει το νησί μπορεί να το φέρει αντιμέτωπο με αρκετά προβλήματα που πάνε κόντρα στους κανόνες της βιωσιμότητας, όπως:

- Διατάραξη της βιοποικιλότητας
- Περιβαλλοντική ρύπανση
- Εδαφική διάβρωση
- Υποβάθμιση των πόσιμων υδάτων του νησιού
- Ηχορύπανση
- Λανθασμένη κατανομή του κέρδους μεταξύ των επιχειρήσεων

Οι τουρίστες, αν και στην καθημερινότητα τους δεν σέβονται και δεν εφαρμόζουν τους κανόνες της αειφορίας δεν θα το κάνουν ούτε και στις διακοπές τους. Οι κανόνες που θα ήταν καλό να υπακούνε οι τουρίστες είναι η μη κατασπατάληση των μη ανανεώσιμων αγαθών, η ανακύκλωση κ.ά. Οι πρακτικές που ακολουθούν τα καταλύματα στα φλέγοντα ζητήματα της περιβαλλοντικής προστασίας μπορεί να αποτελέσουν πόλο έλξης περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένων τουριστών. Πέρα από τα ξενοδοχεία και οι τουριστικοί πράκτορες θα πρέπει να ελέγχουν το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα οργανώνοντας και προωθώντας κατάλληλα το τουριστικό τους προϊόν. Καταληκτικά, αξίζει να αναφερθεί ότι στο νησί της Ρόδου υπάρχουν 23 ξενοδοχειακά καταλύματα που έχουν λάβει πιστοποίηση για την ποιότητα των περιβαλλοντικών τους πρακτικών. Τα ξενοδοχεία αυτά είναι αναρτημένα στην επίσημη ιστοσελίδα της Ένωσης Ξενοδόχων Ρόδου.

Είναι φανερό ότι υπάρχουν και στη Ρόδο εκείνα τα μικρά ξενοδοχειακά καταλύματα που έχουν τη δυνατότητα να παίζουν ένα πολύ σημαντικό ρόλο στην περιβαλλοντική διαχείριση σε όλο το μήκος και το πλάτος του νησιού. Αυτές οι μικρές μονάδες έχουν τη δυνατότητα να κάνουν χρήση των μεθόδων που στηρίζουν την αειφορία και ταυτόχρονα να αυξήσουν τα οικονομικά τους έσοδα. Επιπλέον, ανεβάζοντας την ποιότητα που παρέχουν γίνονται και πιο βιώσιμα ευνοώντας την τάση προς την κατεύθυνση της αειφορίας (Κοκκώσης & Τσάρτας, 2001). Κλείνοντας, θα ήταν να δόκιμο να πούμε ότι αν τα ξενοδοχεία θέλουν και έχουν την προοπτική να καλύψουν τις ανάγκες των όλο και πιο απαιτητικών επισκεπτών θα πρέπει να κινηθούν προς την κατεύθυνση της αειφορίας όχι μόνο στο παρόν αλλά και στα επόμενα χρόνια.

2.4.3 Ξενοδοχεία φιλικά ως προς το περιβάλλον

Ξεκινώντας αυτήν την ενότητα, πρωτίστως θα πρέπει να οριστεί το πράσινο ξενοδοχείο ως έννοια. Πράσινο μπορεί να χαρακτηριστεί ένα ξενοδοχειακό κατάλυμα, το οποίο φροντίζει να μειώνονται συνεχώς οι συνέπειες λειτουργίας του προς το περιβάλλον, ενώ ταυτόχρονα διαθέτει πιστοποίηση από κάποιο Σύστημα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης. Μία κίνηση που θα μπορούσε να κάνει ένα ξενοδοχείο ώστε να χαρακτηριστεί ως πράσινο, κίνηση ματ θα μπορούσε να πει κανείς, είναι να μηδενίσει την οποιαδήποτε περιβαλλοντική επιβάρυνση από τη λειτουργία του και τη συντήρηση του, συμπεριλαμβανομένων και των αναλώσιμων υπηρεσιών που προσφέρει το ξενοδοχείο στους πελάτες του. Είναι καθήκον τη σημερινή εποχή οι τουριστικές επιχειρήσεις να μην επιβαρύνουν το περιβάλλον και την ανθρώπινη υγεία μέσω της λειτουργίας τους ενώ ταυτόχρονα οφείλουν να προσπαθούν να προσελκύσουν περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένους τουρίστες. Σε συνέχεια αυτής της άποψης, το 1995, στο πανελλήνιο συνέδριο που είχε τίτλο «Τουρισμός και Περιβάλλον στις νησιωτικές περιφέρειες» έγινε η προσπάθεια να ενσωματωθούν οι έννοιες όπως αυτή της αειφορίας στις τουριστικές επιχειρήσεις. Η προσπάθεια αυτή περιλαμβάνεται μεταξύ των πολιτικών που αφορούν την περιβαλλοντική διαχείριση, την οικολογία και την ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος.

2.4.4 Ταυτοποίηση προδιαγραφών για τα βαθμολογούμενα κριτήρια αναφορικά με τα ξενοδοχεία και τη δυνατότητα τους να ενταχθούν στις κατηγορίες αστερών

Τα ειδικά συστήματα λειτουργίας των ξενοδοχειακών καταλυμάτων δεν θα είναι πλέον αυτοδίκαια μετά από απόφαση που λήφθηκε την 31/12/2017. Η συγκεκριμένη ημερομηνία σηματοδότησε την έναρξη της ανάγκης όλων τα ξενοδοχεία να έχουν κάποιο πιστοποιητικό κατάταξης, σύμφωνα με την απόφαση Υ.Α. αρ. 216 (ΦΕΚ 10/Β – 09/01/2015). Τα ξενοδοχεία που θέλουν να κατατάσσονται βάσει των αστερών τους, στη συνολική τους βαθμολογία θα συνεισφέρει και το πιστοποιητικό κάποιου διεθνή φορέα ότι καταβάλλεται προσπάθεια για πράσινη λειτουργία σύμφωνα με το σχετικό ΔΕΚ που εκδόθηκε. Η κατάταξη αυτή προϋποθέτει τα ξενοδοχεία να χωρίζονται σε πέντε κατηγορίες σύμφωνα με τα αστέρια τους. Ο πίνακας που το επιβεβαιώνει αυτό έχει δημοσιοποιηθεί από το Υπουργείο Τουρισμού και φαίνεται παρακάτω:

Κατηγορία αστερών	5*****	4****	3***	2**	1*
Ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός μορίων βάση προαιρετικών βαθμολογούμενων κριτηρίων	5500	4000	3200	2200	1500

Κατηγορία αστερών	5*****	4****	3***	2**	1*
Ελάχιστος απαιτούμενος αριθμός μορίων βάση προαιρετικών βαθμολογούμενων κριτηρίων	5500	4000	3200	2200	1500

Ανάπτυξη περιβαλλοντικών υπηρεσιών – προτύπων:	α. 200
α. ECOLABEL, EMAS, ISO 14001	β. 150
β. GREEN GLOBE, GREEN KEY, TRAVELIFE ή άλλα εξειδικευμένα δημόσια ή ιδιωτικά πρότυπα	γ. 150
γ. Βιολογική γεωργία ή και χρήση βιολογικών προϊόντων	
Τα μόρια πολλαπλασιάζονται επί κάθε διατιθέμενο πιστοποιητικό	

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Κατάρτιση των σχετιζόμενων φορέων στα θέματα που αφορούν την αιφόρο ανάπτυξη

Η βελτίωση που δείχνουν οι εργαζόμενοι των τουριστικών επιχειρήσεων στα θέματα της κατάρτισης τους, τα τελευταία χρόνια, θα μπορούσε να αποδοθεί στην αυξημένη τουριστική ζήτηση. Το ανθρώπινο δυναμικό μίας επιχείρησης είναι εξίσου σημαντικό με τις υποδομές της, μάλιστα υπάρχουν και περιπτώσεις που μπορεί να είναι και σημαντικότερο. Το ανθρώπινο δυναμικό διαθέτει γνώσεις, για παράδειγμα, για την ορθολογιστική διαχείριση των ενεργειακών πόρων. Από την τελευταία πρόταση γίνεται κατανοητή η ανάγκη κατάρτισης του προσωπικού σε περιβαλλοντικά θέματα. Ένα από τα βασικά προβλήματα του περιβάλλοντος είναι ότι οι εργαζόμενοι δεν έχουν λάβει από το πρόγραμμα σπουδών τους τη νοοτροπία της περιβαλλοντικής διαχείρισης, με αποτέλεσμα απλά να ακολουθούν κανόνες.

3.1 Εκπαιδευτική κατάρτιση των υπαλλήλων της επιχείρησης

Όπως προαναφέρθηκε, η εκπαίδευση του προσωπικού που απασχολείται στα ξενοδοχειακά καταλύματα αλλά και γενικότερα στον τουριστικό κλάδο αρχίζει από τα τουριστικά ιδρύματα ανεξαρτήτου βαθμίδας (ΕΠ.Α.Σ., Ι.Ε.Κ., ΑΣ..Τ.Ε., Τ.Ε.Ι.). Οι εκπαιδευόμενοι υπάλληλοι έχουν την δυνατότητα να ασχοληθούν με τα περιβαλλοντικά προβλήματα που μπορεί μία επιχείρηση να επιφέρει αυξάνοντας σε πολύ υψηλό βαθμό τα οφέλη που θα μπορούσαν να παρέχουν στην επιχείρηση. Τα οφέλη αυτά θα έχουν την δυνατότητα να προφυλάσσουν το περιβάλλον από τις επιπτώσεις της υπό συζήτηση ξενοδοχειακής μονάδας. Τέτοια οφέλη μπορεί να είναι κυρίως οικονομικά και κοινωνικά. Η εκπαίδευση των υπαλλήλων ενός ξενοδοχείου πρέπει να περιλαμβάνει τα παρακάτω:

- Μέθοδοι εξοικονόμησης ενέργειας
- Καθημερινός έλεγχος ορατών διαρροών και λήψη αναγκαίων μέτρων.
- Να έχει υπόψη μεθόδους εξοικονόμησης ενέργειας

- Να προχωράει σε ελέγχους κάθε μέρα για ενδεχόμενες ορατές διαρροές και να λαμβάνει τα αναγκαία μέτρα.
- Να μην ξεπερνάει τη συνιστώμενη ποσότητα καθαριστικών προϊόντων που αναγράφονται στη συσκευασία.
- Να γίνει εξοικείωση με τη συλλογή, το διαχωρισμό και την κατάλληλη διάθεση των απορριμμάτων στις κατηγορίες που μπορούν να τύχουν χωριστής επεξεργασίας από τις τοπικές ή τις εθνικές εγκαταστάσεις διαχείρισης απορριμμάτων.
- Να γίνει εξοικείωση με τη συλλογή, το διαχωρισμό και την κατάλληλη διάθεση των επικίνδυνων αποβλήτων, όπως αναφέρεται στην απόφαση 2000/532/ΕΚ.

Καλό θα ήταν ο τρόπος με τον οποίο εκπαιδεύεται το προσωπικό, να γίνεται έτσι ώστε η διεύθυνση να μην εκδηλώνει παραλογιστικές απαιτήσεις από το προσωπικό. Αντιθέτως θα πρέπει να ενθαρρύνονται και να υποχρεώνονται οι προσπάθειες που έχουν κατευθυντήρια οδό προς την αειφορία και το σεβασμό προς το περιβάλλον στην καθημερινότητα της μονάδας.

3.1.1 Η περιβαλλοντική εκπαίδευση των υπαλλήλων

Η έγκυρη εκπαίδευση στα συστήματα περιβαλλοντικής διαχείρισης προϋποθέτει αρχικά την αξιολόγηση των εγκαταστάσεων της επιχείρησης, τη μελέτη του εκπαιδευτικού υπόβαθρου του προσωπικού και τη δημιουργία εγχειρίδιου περιβαλλοντικής διαχείρισης. Αυτό είναι και το 1ο στάδιο. Με την πραγματοποίηση της πρώτης επιθεώρησης γίνεται αποτίμηση της αξιολόγησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων (όπως εκείνη που έχει σκιαγραφηθεί από την επιχείρηση) και πραγματοποιείται υπολογισμός σε τι βαθμό οι στόχοι που έχουν τεθεί από τη διοίκηση είναι μετρήσιμοι, πραγματοποιήσιμοι και εφικτοί.

Σε μία άλλη οργανωμένη ημερομηνία ακολουθεί το 2ο στάδιο. Η φάση αυτή περιλαμβάνει την πρακτική αξιολόγηση και τον έλεγχο της εφαρμογής του συστήματος. Ο φορέας πιστοποίησης επισκέπτεται την επιχείρηση και αξιολογεί κατά πόσο οι εφαρμοσμένες πρακτικές, τα τηρούμενα αρχεία στο τμήμα Διαχείρισης Ελέγχου και Ποιότητας, οι εγγραφές και ο τρόπος εργασίας είναι σύμφωνα με τις τεκμηριωμένες διαδικασίες και τους επιχειρησιακούς στόχους.

Έπειτα, ξεκινάει το εκπαιδευτικό έργο. Η σειρά που ακολουθείται προσαρμόζεται ως εξής: πρώτα καταρτίζονται τα ανώτερα στελέχη, ύστερα οι προϊστάμενοι και τέλος το υπόλοιπο προσωπικό. Οι εκπαιδευτές που καλούνται να παρέχουν τις υπηρεσίες τους, θα ήταν σκόπιμο να λάβουν υπόψη τους πως απευθύνονται σε ενήλικα, εργασιακά ενεργά άτομα που προτεραιότητα τους είναι η εργασία για βιοποριστικούς λόγους. Αναντίρρητα λοιπόν, το αποτέλεσμα της εκπαίδευσης που θα λάβουν, θα πρέπει να τους ωφελεί οικονομικά ή κοινωνικά και να τους αφυπνίζει το ενδιαφέρον, ώστε να μη γίνει η περιβαλλοντική εκπαίδευση ένα βαρετό καταναγκαστικό έργο. Έτσι λοιπόν, δεν υπάρχει κανένας πραγματικός λόγος για πολύωρες θεωρητικές διαλέξεις με θέμα τα μακροχρόνια οφέλη και τις πιθανές καταστροφές. Αυτό που είναι πραγματικά ζωτικής σημασίας είναι η απόλυτη συγκέντρωση στο παρόν έργο και στους στόχους της επιχείρησης. Η διδακτική στρατηγική πρέπει να βασιστεί στην αλληλεπιδραστική μάθηση και την ομαδική εργασία και εφόσον δοθεί χρόνος στο προσωπικό να προσαρμοστεί σε κάθε αλλαγή, θα επιφέρει ριζικές αλλαγές στάσεων και συμπεριφορών. Αυτή η αλλαγή θα αποτελέσει μια πλούσια μαθησιακή και εκπαιδευτική εμπειρία γεμίζοντας το προσωπικό με αυτοπεποίθηση για να προβεί στην εφαρμογή νέων διαδικασιών. Όλα τα Περιβαλλοντικά Συστήματα Διαχείρισης και οι Εκπαιδευτές των Εκπαιδευτών, έχουν αξιολογήσει ως το πιο κατάλληλο τρόπο διδασκαλίας, μεταξύ όλων όσων εφαρμόζονται στην σύγχρονη Παιδαγωγική για εκπαίδευση Ενηλίκων, την μέθοδο project.

3.1.2 Η Διδακτική προσέγγιση της μεθόδου Project

Η χρήση της μεθόδου Project προϋποθέτει την επιρροή της ομαδικής διδασκαλίας, και δύναται να πραγματοποιηθεί με τη συμμετοχή όλων όσων συμμετέχουν, ενώ ταυτόχρονα η διδασκαλία διαμορφώνεται από εκείνους. Η χρήση μίας τέτοιας μεθόδου βασίζεται στην ομαδικότητα των ατόμων, επηρεάζεται από την αισθητική τους καθώς επίσης και τα βιώματα τους. Είναι κατανοητό ότι η χρήση τέτοιων μεθόδων εκ μέρους του εισηγητή έχει ως στόχο την εύρεση πολλών και διαφορετικών λύσεων μέσα από ένα brainstorming (καταιγισμός αυθόρμητων ιδεών) αναζητώντας την συμμετοχή όλων.

3.1.3 Μελέτη περιπτώσεων

Μία μέθοδος που τυγχάνει ευρείας αναγνώρισης μεταξύ αρκετών φορέων είναι η μέθοδος μελέτης περιπτώσεων. Στη συγκεκριμένη μελέτη, όλοι οι συμμετέχοντες κάνουν προσπάθεια επίλυσης ενός προβλήματος οργάνωσης σε ατομικό και σε ομαδικό επίπεδο. Το πρόβλημα που καλούνται οι συμμετέχοντες να λύσουν είναι πολυδιάστατο με πληθώρα πιθανών λύσεων. Η μέθοδος που αναλύουμε έχει ως στόχο να εμφυτεύσει στα άτομα τον τρόπο λειτουργίας των ξενοδοχείων, την περιβαλλοντική προστασία μέσω της ευσυνειδησίας των υπαλλήλων. Χρησιμοποιείται ευρέως για τα άτομα εκείνα που εκπαιδεύονται για να καταλάβουν διοικητικές θέσεις. Αν τα άτομα που απασχολεί η επιχείρηση δεν είναι εξειδικευμένα στον τομέα απασχόληση της δεν είναι δυνατή η απόδοση καμίας μελέτης. Οι εργαζόμενοι όντας καταρτισμένοι και σωστά πληροφορημένοι στις περισσότερες των περιπτώσεων εκτελώντας στο μέγιστο βαθμό τα καθήκοντα τους ανακουφίζονται ψυχολογικά, αφού τις περισσότερες φορές πιστεύουν πως το βάρος μεταφέρεται προς την πλευρά της επιχείρησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Στο παρόν κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί μία εκτενής περιγραφή της έρευνας και θα παρουσιασθεί ο μεθοδολογικός σχεδιασμός της. Πρωταρχικός στόχος είναι να δοθεί μία σφαιρικότερη αντίληψη γύρω από την έρευνα που διεξήχθη για τον μέσο αναγνώστη και για να γίνει αυτή ενέργεια εφικτή θα πρέπει να επιλεγούν τα κατάλληλα ερευνητικά εργαλεία για την ανάλυση που θα γίνει παρακάτω. Επιπλέον, γίνεται μία εκτενής ανάλυση της μεθοδολογίας που ακολουθήθηκε και του τρόπου με τον οποίο συλλέχθηκαν τα ερωτηματολόγια.

4.1 Σκοπός, στόχοι και ερευνητικά ζητήματα

Η αειφόρος ανάπτυξη του τουρισμού προϋποθέτει το δυναμικό συνδυασμό ανάμεσα σε τέσσερις πυλώνες:

- Τουριστικό περιβάλλον
- Φυσικό περιβάλλον
- Είδος επισκεπτών
- Τοπική κοινωνία

Οι τέσσερις αυτοί πυλώνες παρουσιάζουν τόσο πλεονεκτήματα όσο και μειονεκτήματα παρόλα αυτά φαίνεται πως ο σωστός συνδυασμός τους είναι η μοναδική λύση για την βιώσιμη ανάπτυξη. Από τα βασικά που θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση είναι η προστασία των φυσικών πόρων (Τσάρτας, 2000). Ο στόχος της παρούσας εργασίας είναι να γίνει διερεύνηση της νοοτροπίας των εργαζομένων καθώς επίσης και των εφαρμοζόμενων πρακτικών των ξενοδοχειακών μονάδων που έχουν γίνει πράσινα με πιστοποίηση από κάποιο διεθνή φορέα ή βρίσκονται σε διαδικασία ένταξης. Τα αποτελέσματα θα καταδείξουν κατά πόσο οι εργαζόμενοι στα εν λόγω καταλύματα διαθέτουν περιβαλλοντική συνείδηση, θα καταδειχθεί η περιβαλλοντική προστασία θα αναδειχθούν τα οφέλη από μία υγιή τοπική κοινότητα.

4.1.1 Τεχνικές και μέθοδοι

Το βασικό εργαλείο διεξαγωγής της έρευνας που πραγματοποιήθηκε για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας ήταν το ερωτηματολόγιο, το οποίο προσφέρει πληθώρα πλεονεκτημάτων. Με τη χρήση των ερωτηματολογίων είναι δυνατή η συγκέντρωση μεγάλου αριθμού πληροφοριών από ένα ευρύ σύνολο συμμετεχόντων, ενώ ταυτόχρονα ευνοείται η στατική ανάλυση και η ποσοτικοποίηση των δεδομένων. Το ερωτηματολόγιο δομήθηκε βάσει των αρχών της αειφορίας. Όπως ειπώθηκε νωρίτερα, μία πετυχημένη αειφόρος πολιτική προϋποθέτει τη συμμετοχή όλων όσων εμπλέκονται με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, από τον εργαζόμενο μέχρι τους κρατικούς φορείς. Στο ερωτηματολόγιο εισήχθησαν αρκετές καινοτόμες ερωτήσεις για να αναδυθούν οι γνώσεις και οι πρακτικές στην καθημερινότητα των εργαζομένων και των πελατών που σχετίζονται με το ενεργειακό αποτύπωμα αλλά και για να διερευνηθεί το σύστημα αξιών τους σε θέματα σεβασμού του περιβάλλοντος, της υγείας του ανθρώπου, της τοπικής κοινωνίας κ.ά. Ειδικότερα, το ερωτηματολόγιο περιλάμβανε 27 κλειστές ερωτήσεις. Τα οφέλη που προβλέπουν οι ερωτήσεις κλειστού τύπου συμπεριλαμβάνουν κωδικοποίηση, εύκολη συμπλήρωση, αντικειμενικότητα στις απαντήσεις των συμμετεχόντων ενώ καθορίζει κι ένα κλειστό πλαίσιο όπου οι ερωτηθέντες περικλείουν τη σκέψη τους. Στις κλειστές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου χρησιμοποιήθηκε η τετραβαθμιαία κλίμακα μέτρησης όπου οι ερωτώμενοι καλούνται να δηλώσουν τον βαθμό συμφωνίας τους για καθεμία από τις δηλώσεις που συγκροτούν την ερώτηση. Το ερωτηματολόγιο περιείχε την παρακάτω κλίμακα: Διαφωνώ απόλυτα, Διαφανώ, Συμφωνώ, Συμφωνώ απόλυτα.

Το μέγεθος του δείγματος καθορίζει και την αξιοπιστία του αποτελέσματος, καθώς όσο πιο μεγάλο είναι το δείγμα τόσο πιο αξιόπιστο το αποτέλεσμα και πιο κοντά στην πραγματικότητα. Το ερωτηματολόγιο έχει τη δυνατότητα εξέτασης πολύ μεγάλης γκάμας παραμέτρων, το δυσάρεστο όμως είναι ότι δεν γίνεται ποτέ και σε καμία περίπτωση η εξέταση όλων των παραμέτρων στα τελικά αποτελέσματα. Όμως, το μέγεθος ενός ερωτηματολογίου πρέπει να είναι όσο το δυνατόν πιο περιορισμένο διότι το μέγεθος είναι ένας καθοριστικός παράγοντας εγκυρότητας μίας έρευνας. Όσο αυξάνεται το μέγεθος ενός ερωτηματολογίου, αυξάνεται και ο χρόνος συμπλήρωσης με αποτέλεσμα να μειώνεται η διάθεση του συμμετέχοντα για «σοβαρή» συμμετοχή στην έρευνα. Καταληκτικά, μπορούμε να αναφέρουμε ότι ο τίτλος του

ερωτηματολογίου μπορεί να επηρεάσει επίσης τις απόψεις του δείγματος σε ορισμένες από τις απαντήσεις του.

4.1.2 Μεθοδολογία Στατιστικής Ανάλυσης των δεδομένων

Όταν πραγματοποιείται μία έρευνα είναι σχεδόν ακατόρθωτο να μπορέσεις να προσδιορίσεις το κάθε στοιχείο του δείγματος επακριβώς σε σχέση με το θέμα που εξετάζεται. Όμως, κάθε στοιχείο έχει τα δικά του χαρακτηριστικά, μας απασχολούν κατά κύριο λόγο τα κοινωνικού τύπου, τα οποία στις περισσότερες των περιπτώσεων αντιστοιχούν στις επιλογές απαντήσεων που προσφέρει η έρευνα. Άρα, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι ο εκάστοτε ερευνητής πρέπει να κάνει μία γενίκευση των αποτελεσμάτων του.

Η παρούσα εργασία ανήκει στις εκπαιδευτικού τύπου έρευνες που υπάγονται στις έρευνες δειγματοληπτικού ελέγχου. Οι έρευνες αυτής της κατηγορίας είναι ιδιαίτερα διαδεδομένες και είναι εμπειρική έρευνα. Η κεντρική της ιδέα κινείται γύρω από σφυγμομετρήσεις της κοινής γνώμης σε φλέγοντα καθημερινά ζητήματα (Κυριαζή, 2011). Σε ένα ευρύτερο πλαίσιο πρόκειται για μία στρατηγική ερευνητικού όπου πραγματοποιείται συλλογή δεδομένων από μία μικρή σχετικά ομάδα του πληθυσμού (δείγμα) και στη συνέχεια γίνεται γενίκευση των αποτελεσμάτων και των συμπερασμάτων σε όλο τον πληθυσμό. Ένας εκ των κυρίων κανόνων που θα πρέπει να τηρηθεί κατά τη διάρκεια της επιστημονικής έρευνας είναι να συμπεριληφθούν στο δείγμα που θα εξεταστεί όσο το δυνατόν περισσότερα διαφορετικά στοιχεία πληθυσμού ώστε το αποτέλεσμα να είναι όσο το δυνατόν πιο αντιπροσωπευτικό. Ένας εκ των κυρίων σκοπών της έρευνας είναι ο προσδιορισμός των χαρακτηριστικών συμπεριφοράς ενός πληθυσμού. Όπως γίνεται πλέον σαφές, η διαδικασία της δειγματοληψίας πρέπει να ακολουθήσει μία σειριακή πορεία (Bryman & Bell, 2015). Σε πρώτο στάδιο, πρέπει να γίνει ο ορισμός του πληθυσμού του δείγματος, δηλαδή να οριστούν τα χαρακτηριστικά όλων όσων μπορούν να έχουν δικαίωμα συμμετοχής στην έρευνα. Στην παρούσα διαδικασία, ο πληθυσμός του δείγματος αποτελείται από τους υπαλλήλους του ξενοδοχειακού καταλύματος “Kalithea Mare Palace”, το οποίο βρίσκεται στη Ρόδο. Ο πληθυσμός του δείγματος καταμετρείται στα 25 άτομα. Επόμενο βήμα αποτελεί η επιλογή της μεθοδολογίας

που θα χρησιμοποιηθεί για την δειγματοληψία, η οποία επαφίεται καθαρά στις προτιμήσεις του ερευνητή. Ο διαμοιρασμός των ερωτηματολογίων περιλάμβανε ένα ερωτηματολόγιο 27 ερωτήσεων για κάθε υπάλληλο και κατανεμήθηκε σε 25 υπαλλήλους.

Όταν συλλέχθηκαν τα ερωτηματολόγια από τους συμμετέχοντες στην έρευνα, έγινε η ανάλυση των απαντήσεων και η κατηγοριοποίηση τους. Έπειτα πραγματοποιήθηκε η κωδικοποίηση των ερωτήσεων με την προϋπόθεση ότι τα δείγματα θα μπορούν να περαστούν πιο εύκολα στον υπολογιστή, όπως και έγινε, όπου τα δεδομένα εισήχθησαν σε πίνακες τύπου Excel. Οι ερωτήσεις του δείγματος αποτελούν τις ποιοτικές μεταβλητές του δείγματος οι οποίες δύνανται να πάρουν τις παρακάτω τιμές:

- 1 => ΔΙΑΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ
- 2 => ΔΙΑΦΩΝΩ
- 3 => ΣΥΜΦΩΝΩ
- 4 => ΣΥΜΦΩΝΩ ΑΠΟΛΥΤΑ
- 5 => ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ

4.1.3 Περιγραφικά αποτελέσματα έρευνας

Στην παρούσα υποενότητα αυτής της πτυχιακής εργασίας θα παρουσιαστούν τα περιγραφικά αποτελέσματα αυτής έρευνας. Η επιλογή των ερωτήσεων για τη συγκεκριμένη έρευνα έγινε με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ανακατεμένες ως προς το περιεχόμενο τους για να μην επηρεάζεται το δείγμα. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων θα γίνει με την ακόλουθη σειρά:

- Αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων για το εύρος της αποδοχής των συστημάτων περιβαλλοντικής διαχείρισης από τα ξενοδοχεία και τους υπαλλήλους τους.
- Αναφορά στην ενημέρωση που γίνεται στο προσωπικό για τα περιβαλλοντικά ζητήματα από την πλευρά των επιχειρήσεων.

- Παρουσίαση Πλεονεκτημάτων και Μειονεκτημάτων του προορισμού από την πλευρά της τοπικής κοινωνίας. Εδώ λαμβάνεται υπόψη πως ο αειφόρος τουρισμός στοχεύει στην αρμονία.
- Στάση εργαζομένων στις συνήθειες τους στη διαχείριση περιβαλλοντικών ζητημάτων πριν και μετά τον ενστερνισμό πράσινων κατευθύνσεων.
- Αξιολόγηση της υπό συζήτηση επιχείρησης για το αν οι δράσεις της ωφελούν το περιβάλλον. Στη συνέχεια παρατίθεται μία συνοπτική περιγραφή της κάθε μίας ερώτησης ξεχωριστά.

Αποδοχή των πρακτικών που εκπροσωπούν την αειφορία και συνήθεια της κατάστασης που αφορά τις οδηγίες των συστημάτων της περιβαλλοντικής διαχείρισης.

Στις ερωτήσεις 1,2,3,4 γίνεται ανάλυση της γνωριμίας αλλά και η ενημέρωση του προσωπικού της τουριστικής επιχείρησης σε θέματα που αφορούν τις αρχές των Συστημάτων Ενεργειακής και Περιβαλλοντικής Διαχείρισης.

i. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 1

«Γίνεται συχνή μετεκπαίδευση στους υπαλλήλους σε φιλοπεριβαλλοντικά θέματα;».

ΕΡΩΤΗΣΗ 1	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	3,00	12,00%
Συμφωνώ	6,00	24,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	16,00	64,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

ii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 2

«Υπήρχε κατανόηση από τους εργαζόμενους πριν ακόμα πιστοποιηθεί η εταιρία για θέματα του Συστήματος Περιβαλλοντικής Διαχείρισης;».

ΕΡΩΤΗΣΗ 2	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	9,00	36,00%
Συμφωνώ	4,00	16,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	12,00	48,00%

Σύνολο	25,00	100,00%
--------	-------	---------

iii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 3

«Ξέρει πού μπορεί να πληροφορηθεί ο υπάλληλος για τη φιλοσοφίας και τη πρακτική του συστήματος διαχείρισης ενέργειας και περιβάλλοντος;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 3	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ Απόλυτα	1,00	4,00%
Διαφωνώ	5,00	20,00%
Συμφωνώ	5,00	20,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	14,00	56,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

iv. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 4

«Γνωρίζουν οι εργαζόμενοι που θα βρουν εξειδικευμένους συναδέλφους για την επίλυση τυχών αποριών;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 4	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Συμφωνώ	6,00	24,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	19,00	76,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

Συνεχόμενη και ειδική εκπαίδευση που έχει λάβει το προσωπικό

Από την ερώτηση 5 έως την ερώτηση 27 γίνεται ανάλυση του τρόπου με το οποίο τα περιβαλλοντικά προγράμματα εκπαίδευσης, στην κατάρτιση των εργαζομένων και στον τρόπο με τον οποίο εκτελούν τα καθήκοντα τους. Στόχος αυτών των ερωτημάτων είναι η διερεύνηση της εκπαίδευσης των ξενοδοχοϋπαλλήλων στα περιβαλλοντικά θέματα και κατά πόσο είναι ευαισθητοποιημένοι πάνω σε αυτά.

v. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 5

«Αφού γίνει κατάλληλη πληροφόρηση από σεμινάρια και εκπαιδευτικά περιβαλλοντικά προγράμματα οι εργαζόμενοι δρουν ενεργά στην εξοικονόμηση ενέργειας σε ατομικό επίπεδο;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 5	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	5,00	20,00%
Συμφωνώ	6,00	20,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	14,00	56,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

vi. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 6

«Συμμετέχουν ενεργά στην εξοικονόμηση ενέργειας οι νέοι υπάλληλοι ξενοδοχείων που δεν έχουν συμμετάσχει σε προγράμματα περιβαλλοντικής κατάρτισης ή σεμινάρια στο παρελθόν;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 6	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	7,00	28,00%
Συμφωνώ	9,00	36,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	9,00	36,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

vii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 7

«Στις συναντήσεις του προσωπικού του ξενοδοχείου, τα αναφερόμενα, περιβαλλοντικά αποτελέσματα αποτελούν πάντα αντικείμενο προβληματισμού και συζήτησης;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 7	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ Απόλυτα	1,00	4,00%
Διαφωνώ	3,00	12,00%
Συμφωνώ	6,00	24,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	15,00	60,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

viii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 8

«Παρέχοντας ενημερωτικά φυλλάδια, πινακίδες και φυλλάδια σε διάφορα μέρη (για παράδειγμα βρύσες αποδυτήρια ή ντους προσωπικού), έχουν θετικό αποτέλεσμα;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 8	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ Απόλυτα	1,00	4,00%
Διαφωνώ	3,00	12,00%
Συμφωνώ	4,00	16,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	17,00	68,00%

Σύνολο	25,00	100,00%
--------	-------	---------

- ix. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 9
 «Γίνεται εβδομαδιαία ενημέρωση του έντυπου στον πίνακα ανακοινώσεων των εργαζομένων για την προώθηση ενός βιώσιμου τρόπου ζωής;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 9	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ Απόλυτα	1,00	4,00%
Διαφωνώ	6,00	24,00%
Συμφωνώ	7,00	28,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	11,00	44,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- x. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 10
 «Το προσωπικό που έχει φοίτηση σε ξενοδοχειακή σχολή και έχει συμμετάσχει σε μαθήματα περιβαλλοντικής ευαισθησίας ή άλλων θεμάτων βιωσιμότητας, είναι θετικοί για το σύστημα διαχείρισης ενέργειας και περιβάλλοντος;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 10	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Συμφωνώ	7,00	28,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	18,00	72,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xi. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 11
 «Το προσωπικό που έχει φοίτηση σε ξενοδοχειακή σχολή αλλά δεν έχει συμμετάσχει σε μαθήματα περιβαλλοντικής ευαισθησίας ή άλλων θεμάτων βιωσιμότητας, είναι θετικοί για το σύστημα διαχείρισης ενέργειας και περιβάλλοντος;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 11	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Συμφωνώ	10,00	40,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	15,00	60,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 12
 «Γίνεται σωστή χρήση των κάδων απορριμμάτων με διαχωρισμό μεταξύ χαρτιού πλαστικού και αλουμινίου στα μέρη που μετακινούνται οι εργαζόμενοι;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 12	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ Απόλυτα	2,00	8,00%
Διαφωνώ	3,00	12,00%
Συμφωνώ	5,00	20,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	15,00	60,00%
Σύνολο	25,00	100%

- xiii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 13
 «Γίνεται εκπαίδευση στους εργαζομένους για το γιατί πρέπει να αποφεύγουν την άσκοπη χρήση νερού;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 13	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	1,00	4,00%
Συμφωνώ	5,00	20,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	19,00	76,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xiv. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 14
 «Έχει βάλει στόχο η εταιρία να μειώσει την κατανάλωση νερού και ενέργειας παρέχοντας νέο εξοπλισμό χαμηλής ενέργειας;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 14	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Συμφωνώ	4,00	16,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	21,00	84,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xv. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 15
 «Έχει βάλει στόχο η εταιρία να μειώσει την κατανάλωση ενέργειας για θέρμανση και κλιματισμό;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 15	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	1,00	4,00%
Συμφωνώ	7,00	28,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	17,00	68,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xvi. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 16
 «Προκειμένου να μειωθεί η παράγωγη απόβλητων, είναι απαραίτητο να χρησιμοποιηθεί μεγάλη ποσότητα υλικού χωρίς χαρτί ή πλαστική συσκευασία;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 16	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	6,00	24,00%
Συμφωνώ	4,00	16,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	15,00	60,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xvii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 17
 «Οι συσκευασίες που δεν γίνεται να επαναχρησιμοποιούνται, ανακυκλώνονται σε ειδικά δοχεία με πρέσα και στη συνέχεια αποστέλλεται στην μονάδα ανακύκλωσης;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 17	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ Απόλυτα	1,00	4,00%
Διαφωνώ	6,00	24,00%
Συμφωνώ	8,00	32,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	10,00	40,00%

Σύνολο	25,00	100,00%
--------	-------	---------

- xviii. Κατανομή απαιτήσεων στην ερώτηση 18
 «Εφαρμόζει η εταιρία την χρήση επαναχρησιμοποιούμενων επιτραπέζιων υλικών από πελάτες και υπάλληλους, έτσι ώστε να μειώνετε η κατανάλωση υλικών μιας χρήσεως;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 18	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	2,00	8,00%
Συμφωνώ	5,00	20,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	18,00	72,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xix. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 19
 «Γίνονται διοργανωμένες δραστηριότητες από την εταιρία για προστασία του περιβάλλοντος με την συμμετοχή των εργαζομένων, όπως καθαρισμός παράκτιων και δενδροφυτεύσεις»

ΕΡΩΤΗΣΗ 19	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ Απόλυτα	1,00	4,00%
Διαφωνώ	8,00	32,00%
Συμφωνώ	2,00	8,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	14,00	56,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xx. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 20
 «Οι στολές του προσωπικού είναι κατασκευασμένες με προοπτική νάνο από φιλικές προς το περιβάλλον ίνες;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 20	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	4,00	16,00%
Συμφωνώ	10,00	40,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	11,00	44,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xxi. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 21
 «Ανταμείβει ο πελάτης την εταιρία για τις πράσινες προσπάθειες της με το να επιστρέφει για διακοπές το επόμενο καλοκαίρι;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 21	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	1,00	4,00%
Συμφωνώ	9,00	36,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	15,00	60,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xxii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 22
 «Γίνονται διοργανωμένες δραστηριότητες από την εταιρία για προστασία του περιβάλλοντος με την συμμετοχή πελατών, όπως καθαρισμός παράκτιων και δενδροφυτεύσεις;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 22	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	8,00	32,00%
Συμφωνώ	3,00	12,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	14,00	56,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xxiii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 23
 «Υπάρχει σχετική ενημέρωση των επισκεπτών του ξενοδοχείου μας με το πώς να διατηρήσουν την κατανάλωση ενέργειας χαμηλή κατά τη διάρκεια των διακοπών τους;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 23	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	6,00	24,00%
Συμφωνώ	6,00	24,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	13,00	52,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xxiv. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 24

«Είναι για την εταιρία σημαντικό να λαμβάνουν όλοι οι εργαζόμενοι τα επαγγελματικά τους δικαιώματα και να τους ενθαρρύνουν να το κάνουν;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 24	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	3,00	12,00%
Συμφωνώ	4,00	16,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	18,00	72,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xxv. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 25
 «Έκδοση δελτίου ανά τρίμηνο για ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για της πρακτικές μας»

ΕΡΩΤΗΣΗ 25	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ Απόλυτα	2,00	8,00%
Διαφωνώ	10,00	40,00%
Συμφωνώ	2,00	8,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	11,00	44,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xxvi. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 26
 «Υπαρχή υποστήριξη τις τοπικής κοινωνίας από την εταιρία για την επιλογή ντόπιων προϊόντων;»

ΕΡΩΤΗΣΗ 26	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ	2,00	8,00%
Συμφωνώ	2,00	8,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	21,00	84,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

- xxvii. Κατανομή απαντήσεων στην ερώτηση 27
 «Η τοπική κοινωνία γνωρίζει για τις περιβαλλοντικές μας προσπάθειες και

είναι απολύτως διαφανείς σε αυτά τα ευαίσθητα περιβαλλοντικά ζητήματα».

ΕΡΩΤΗΣΗ 27	Απόλυτη Συχνότητα (f)	Σχετική Συχνότητα (rf)
Διαφωνώ Απόλυτα	2,00	8,00%
Διαφωνώ	10,00	40,00%
Συμφωνώ	2,00	8,00%
Συμφωνώ Απόλυτα	11,00	44,00%
Σύνολο	25,00	100,00%

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Συζήτηση αποτελεσμάτων

Συμπεράσματα – Προτάσεις

5.1 Συζήτηση αποτελεσμάτων και συμπεράσματα

Από τη στατιστική ανάλυση που διενεργήθηκε και η οποία αποτυπώνεται στους πίνακες του προηγούμενου κεφαλαίου προκύπτει ότι:

- Οι ερωτηθέντες – συμμετέχοντας παρουσίασαν πολύ μεγάλα ποσοστά θετικότητας στα θέματα που αφορούσαν την περιβαλλοντική διαχείριση και τα οφέλη που προκύπτουν από τα συγκεκριμένα συστήματα. Το παραπάνω υποδηλώνει ότι η πλειονότητα των τουριστικών επιχειρήσεων βαδίζει προς την κατεύθυνση της αειφορίας ενώ ο κίνδυνος για δυσλειτουργία είναι πολύ μικρός.
- Παρουσιάζεται ότι όσοι εργαζόμενοι είχαν παρευρεθεί σε εκπαιδευτικά σεμινάρια για τη διαχείριση της ενέργειας συνέβαλλαν στην ενεργειακή αποδοτικότητα της μονάδας για την οποία δούλευαν.
- Οι εργαζόμενοι οι οποίοι είχαν παρακολουθήσει κατάλληλα σεμινάρια έδειξαν μεγαλύτερη ευαισθητοποίηση στην αύξηση των περιβαλλοντικών μεθόδων που χρησιμοποιούσαν και στην καλύτερη διαχείριση των απορριμμάτων (π.χ. κομποστοποίηση).
- Οι μονάδες που διαθέτουν πράσινη πιστοποίηση είναι πολύ υψηλότερα στις λίστες επιλογών των τουριστών σε σχέση με εκείνες που δεν έχουν.
- Αξίζει να σημειωθεί ότι τεράστιο είναι το όφελος που απολαμβάνουν όλοι από την ορθολογική διαχείριση και την παρακολούθηση σεμιναρίων για τους ανθρώπους μίας κοινότητας ανεξαρτήτου πόστου και ιδιότητας.

5.2 Προτάσεις

Τα ξενοδοχειακά καταλύματα οφείλουν να προσέξουν ιδιαίτερα την κατάρτιση των εργαζομένων τους αναφορικά με τα θέματα του περιβάλλοντος διότι με αυτό τον τρόπο υπεισέρχεται η καινοτομία στην επιχείρηση. Οι εκπαιδευόμενοι μέσω της

φαντασίας τους και της όρεξης να ασχοληθούν με νέα δεδομένα, προβαίνουν σε ενέργειες που τους ωθούν στην κατεύθυνση των περιβαλλοντικών δράσεων (Παπαβασιλείου, 2011, 2015).

Με βάση τα δεδομένα που παρουσιάζουν τα ερωτηματολόγια τα οποία έχουν συλλεχθεί προτείνονται τα παρακάτω θέματα προς διερεύνηση:

- Καλό θα ήταν όλη η κοινότητα της Ρόδου αλλά και ο καθένας στον τομέα του να παρακολουθούν εκπαιδευτικά σεμινάρια.
- Πλήρης διαφάνεια προς κάθε εμπλεκόμενο σχετικά με τα οφέλη της αειφορίας και την νομοθεσία που την υποστηρίζει.
- Ευαισθητοποίηση της νέα γενιάς και ιδιαίτερα των μαθητών σε θέματα που αφορούν την αειφορία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Αυγερινού-Κολώνια, Σ. (1996). *Ειδικά θέματα αναπτυξιακού σχεδιασμού*. Αθήνα: Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο.
- Βαρβαρέσος, Σ. (1998). *Τουρισμός, έννοιες, μεγέθη, δομές. Η ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Προπομπός.
- Γεωργιάδου, Β. κ.ά. (2002). *Παγκοσμιοποίηση και Περιβάλλον*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- ΕΚΠΑΑ (2002). *Η Ελληνική Στρατηγική προς την Αειφόρο Ανάπτυξη. Εισηγητικό Κείμενο*. Αθήνα: ΥΠΕΧΩΔΕ, Εθνικό Κέντρο Περιβάλλοντος & Αειφόρου Ανάπτυξης.
- Καραμέρη, Α. (2006). *Διερεύνηση των αντιλήψεων των εκπαιδευτικών για την Αειφόρο Ανάπτυξη*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
- Κιλιπίρης, Φ. (2006). *Αειφόρος Τουριστική Ανάπτυξη στις Μικρομεσαίες Τουριστικές Επιχειρήσεις (ξενοδοχεία – τουριστικά γραφεία)*. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Οικονομικών και Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής.
- Κλάδη-Ευσταθοπούλου, Μ. (2004). *Τουρισμός και περιβάλλον: Εναλλακτικές μορφές τουρισμού. Ευρωπαϊκή και εθνική διάσταση*. Στο Γ. Τσάλτας, Κ. Κατσιμπάρδης (Επιμ.), *Αειφορία και Περιβάλλον: Η ευρωπαϊκή και εθνική προοπτική* (σσ. 311-323). Αθήνα: Σιδέρης.
- Κοκκώσης, Χ. & Τσάρτας, Π. (2001). *Βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και περιβάλλον*. Αθήνα: Κριτική.
- Κοκκώσης, Χ. (2000). *Τουριστική ανάπτυξη και φέρουσα ικανότητα στα νησιά*. Στο Π. Τσάρτας (Επιμ.), *Τουριστική ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις* (σσ. 81-98). Αθήνα: Εξάντας.
- Κομίλης, Π. (2001). *Οικοτουρισμός. Η εναλλακτική προοπτική αειφόρου τουριστικής ανάπτυξης*. Αθήνα: Προπομπός.
- Κυριαζή, Ν. (2011). *Η Κοινωνιολογική έρευνα. Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λογοθέτης, Μ. (2013). *Η οικονομία της Δωδεκανήσου κατά τα έτη 1990-2010. Εξελίξεις και προοπτικές*. Αθήνα: Τούμπης Α.Ε.

- Μήτουλα, Ρ.- Αστάρτα, Ο.-Ελ., Καλδής Π. (2008). *Βιώσιμη Ανάπτυξη*. Rosili.
- Μπερτάτος, Η. (2005). Η προστασία του περιβάλλοντος στις νησιωτικές περιοχές. Στο Γ. Τσάλτας (Επιμ), *Αειφορία και περιβάλλον: ο νησιωτικός χώρος στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: Σιδέρης.
- Μπριασούλη, Ε. (1997). *Δείκτες Αειφορίας: κριτική ανασκόπηση της βιβλιογραφίας*. Τόπος, 12, 55 - 75
- Παπαβασιλείου, Β. (2011). *Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στις επιστήμες της αγωγής*. Αθήνα: Πεδίο.
- Παπαβασιλείου, Β. (2015). *Αειφόρος Ανάπτυξη και Εκπαίδευση: το Πολυδιάστατο μιας σχέσης*. Αθήνα: Διάδραση.
- Τζούφη, Μ. (2010). *Η Τουριστική Ανάπτυξη στην Ελλάδα Θεματική Περιοχή: Τουρισμός και Περιβάλλον*. Ερευνητική Εργασία. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης.
- Τσάρτας, Π. κ.ά. (2010). *Η σημασία του τουρισμού για την ελληνική οικονομία / κοινωνία και προτάσεις πολιτικής για την τουριστική ανάπτυξη*. Μελέτη για Λογαριασμό του Συνδέσμου Ελληνικών Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΣΕΤΕ). Χίος: Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Εργαστήριο Τουριστικών Ερευνών και Μελετών.
- Τσάρτας, Π. (1995). Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στα χαρακτηριστικά και τις αναζητήσεις των σύγχρονων τουριστών. *Σύγχρονα Θέματα*, 55, 40-47.
- Τσάρτας, Π. (1996). *Τουρίστες, ταξίδια, τόποι: Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*. Αθήνα: Εξάντας.
- Τσάρτας, Π. (1998). Κοινωνικές και Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις του Τουρισμού σε Μικρά Αστικά Κέντρα με Τουριστική Ανάπτυξη: Εξαρτήσεις, Διαπλοκές, Προοπτικές. *Τόπος*, 15/98, 109-123.
- Τσάρτας, Π., (2000). Κριτική αποτίμηση των παραμέτρων της μεταπολεμικής τουριστικής ανάπτυξης. Στο Π. Τσάρτας (Επιμ.), *Τουριστική ανάπτυξη: Πολυεπιστημονικές προσεγγίσεις* (σσ.189-211). Αθήνα: Εξάντας.
- Φαρμάκη, Α. (2017). *Τουρισμός και Κοινωνία*. Αθήνα: Ιων.
- Χατζηπαρασκευαΐδης, Α. (2006). *Εφαρμογή Τοπικών Ατζέντα 21 σε νησιωτικές περιοχές*. Ανάσυρση από <http://www.diktioaigaiou.gr/contents/about.php?kid=29&action=show&m1=9&lang=1>

Ξενόγλωσση

- Andriotis, K. (2000). *Local Community Perceptions of Tourism as a Development Tool: The Island of Crete*. Bournemouth University. Sponsored by the Greek Foundation of State Scholarships.
- Baud Bovy, M. & Lawson, F. (1997). *Tourism and Recreation Handbook of Planning and Design*. Architectural Press.
- Bryman, A., & Bell, E. (2015). *Business Research Methods*, 4th edition. New York: Oxford University Press.
- Carl, M. (1995). The concept of sustainable development: its origins and ambivalence. *Technology in Society*, 1-16.
- Committee of the Regions (2006). *Sustainable Tourism as a Factor of Cohesion among European Regions*. European Communities: Brussels.
- EEA (2003). *Europe's environment: the third assessment*. Chapter 2.7: Tourism. European Environment Agency.
- European Commission (2000). *Towards quality urban tourism - Integrated quality management (IQM) of urban tourist destinations*. Brussels: European Communities.
- Fokiali, P., Xanthakou, Y., Tatlidil, R., Tatlidil, E. & Kaila, M. (2005) *Tourism and Sustainable Development Strategies in Rhodes: The awareness of the local societies*.
- Giddings, B. H. (2002). *Environment, economy and economy: fitting them together into sustainable development*. Sustainable Cities Research Institute, Newcastle upon Tyne.
- Holden, A. (2008α). *Environment and tourism*, 2nd ed. London: Routledge.
- Holden, A. (2008β). *Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις στον τουρισμό*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- IBLF & WWF. (2005). *Why environmental benchmarking will help your hotel*. London.
- Krippendorf, J. (1982). *Towards New Tourism Policies - The Importance of Environmental and Sociocultural Factors*.
- Lea, J. (1998). *Tourism and Development in the Third World*. London: Routledge.
- Mairesse, J. (2008). *Environmental Consciousness in Mass Tourism: Awareness of Mass Tourists Regarding Environmental Impacts and Alternative Forms of Tourism?* MA European Tourism Management. Bournemouth University.

- Marià, E. & Zalimidis, P. (2003). Preventive control tools of tourist development - Impact on the environment. In *Proceedings of the 2nd International Scientific Conference "Sustainable Tourism Development and the Environment"*. October 2-5, Chios Island – Hellas. Greece: University of the Aegean.
- Mathieson, A. & Wall, G. (1982). *Tourism Economic, Physical and Social Impacts*. London: Longman.
- Mieczkowski, Z. (1995). *Environmental Issues of Tourism and Recreation*. Maryland: University Press of America.
- MIO-ECSDE (2001). *Planning Sustainable Regional Development: Principles, Tools & Practices - Part IV: The case study of Rhodes island*. Mediterranean Information Office for Environment, Culture and Sustainable Development. Retrieved from http://www.mio-ecsde.org/old/Publications/Other/Sudecir/5_Sudecir.htm#2
- PAP - UNEP (1996). *Guidelines for Carrying Capacity Assessment for Tourism in Mediterranean Coastal Areas. Split, Croatia: Mediterranean Action Plan*. Priority Actions Programme Regional Activity Centre.
- Sharpley, R. (2009). *Tourism Development and the Environment: Beyond Sustainability?* London: Earthscan.
- Spilanis, I. & Vayanni, H. (2003). Sustainable Tourism: Utopia or Necessity? The Role of New Forms of Tourism in the Aegean Islands. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-23.
- Tourism Sustainability Group (2007). *Action for More Sustainable European Tourism - Report of the Tourism Sustainability Group*. European Commission.
- United Nations (2002). *Earth Summit: Johannesburg Plan of Implementation*. United Nations.
- WTO (1994). *National and Regional Tourism Planning*. Routledge, London.
- WTO, WTTC, Council of the Earth (1996). *Agenda 21 and the Travel & Tourism Industry*. WTO, WTTC, Council of the Earth.
- WWF (2013). *Ζωντανή Ελληνική Οικονομία για το Περιβάλλον και τον Άνθρωπο*.